

Kittejä kirkonarkistoissa ja kirjallisuudessa

Kansallisarkiston asiakirjatutkimusten pohjalta keväällä 2001 koonnut Marja-Riitta Vehviläinen, täydennetty 14.9.2004, tarkistettu 24.3.2005

”Monet ihmiset unohtavat liian helposti sen, mistä he ovat tulleet.”

Magga Kitty

Sisältö

Rakas lukijani.....	2
Lapin asutus.....	4
Mistä Kitin suku on lähtöisin?.....	5
I Andaraksen ja Maggan perhe.....	6
II Anders Andersson Norjaan, nuorin veli Utsjoelle.....	10
II Brita-sisaren tarina.....	10
Salkko-Niilan suku.....	11
II Kitty-Klemman sukua.....	18
II Hans jälkeläisineen.....	22
Angelin luonnossa.....	26
Antin tragedia.....	28
Antin poikia.....	29
Pyhäjärvelle.....	31
Niittyvuopion veljeksille.....	41
II Jounin klaani.....	45
”Maakan Jouni” maailmalle.....	47
Saamen kulttuurin kantajia.....	48
Vuodenkiertoa, vuosien kulkua Lapinmaassa.....	49
Lapin joulukuukausi.....	52
Maineikas suku.....	53
Uudemman polven Kitit.....	54
Lopuksi.....	55
Lähdekirjallisuutta	56

Rakas lukijani

Lumouduin Lappiin jo nuorena opiskelijana biologien tutkimusretkellä, joka kesällä 1969 suuntautui Jouni Kitin kirjoituksissaan kuvaamille seuduille, Inarista Lemmenjoelle, Vaskojoelle, Norjan rajalle, Nunnaseen. Vaikka vaellettiin välillä loputtomilla, upottavilla soilla, sateessa ja hyttyspilvissä, rakkaus ja runo syttyi eikä katoa. Kiinnostuin pian myös Saamenmaan kulttuurista, jota seuraavana kesänä lähdimme tutkimaan. Välillä kiipesimme Saariselän tuntureilla, laskeuduimme Suomujoelle, nousimme Sokostille. Syksyllä 1971 häämatkallamme kuvittelimme vaeltavamme Tenolta Jäämerelle, mutta lumi ehti ylängölle ensin. Oli palattava ruskan värjäämille rinteille ja mustikkalaaksoihin, vihdoin Utsjoen matkailuhotellin kautta etelään.

Pienen poikamme synnyttyä pääsin vielä työmatkalle napapiirille, mutta seuraavalle vaellukselle vasta 1980: Tirron soilta Muotkatuntureiden yli Karigasniemelle ja sieltä Ailigastunturin kautta Luomusjärville ja Kevon kanjoniin. Juhannuksena 1981 sain 9-vuotiaan poikanikin mukaan Jäämerelle asti, Kautokeinon kautta Altaan, Hammerfestiin ja Karasjoelle. Läntinen Lappi ja Skibotn nähtiin yhdessä ensi kerran 1983 tosin Ylläsjärveltä käsin bussimatalla.

Ystäväni ja äitini hankkivat lomaosakkeita Saariselältä, mikä tarjosi vieläkin yleisempiä mahdollisuuksia tutustua Lappiin syksyllä ja keväällä. Työmatkoilla Kittilään, Sodankylään ja Rovaniemelle ei ollut niin paljon aikaa kulkea luonnossa. Autolla pääsimme kiertelemään ympäriinsä, ja kesällä 1995 lähdimme nostalgiselle matkalle Altaan ja Hammerfestiin sekä Nordkappiin asti, sieltä sitten ranta- ja tuntureita Narvikiin, josta Torniojärven ja Aavasaksan kautta palattiin etelään. Suunnittelin matkoilta kertyneiden kirjoitusteni kokoamista filosofis-runolliseksi romaaniksi, kunnes tapahtui vieläkin merkittävämpää.

Syksyllä 1995 poikani muutti pois lapsuudenkodistaan, muttei yksin. Hän oli pari vuotta aiemmin löytänyt ystäväkseen ja kumppanikseen nuoren neitosen, jonka isän juuret ovat Tenonlaaksossa, Utsjoella, vain pari kilometriä siitä paikasta, josta häämatkamme alkoi syyskuussa 1971. Neljä lastenlastamme kuuluvat siis nyt myös äitinsä Raisa Vehviläisen ja ukkinsa Askon kautta saamenkulttuuriin.

Kun pääsin viettämään yöttömän yön juhannuksen 2000 Utsjoella, kiipeämään hennosti vihertävälle, lumilaikkuiselle Ailigakselle, ajelemaan Vesisaareen ja Mantojärvelle sekä kunnioittamaan menneiden sukupolvien muistoa lastenlasteni kanssa Utsjoen kirkkomaalla, syntyi ajatus perehtyä syvällisemmin tähän saamensukuun. Olinhan opiskellut sukututkimusta jo 1980-luvulta lähtien, nähnyt Laiti- ja Kitti-nimet lapinkirjallisuudessa ja kartallakin. Miniäni setä Eero Laiti tiesi esivanhemmistaan niin paljon, että pääsin alkuun. Aloitin tutkimukset vuorotteluvapaavuonna 2001 tavoitteena saada ainakin Laitin sukuraportti valmiiksi miniäni isän täyttäessä pyöreitä vuosia 12.6.2004. Se onnistui rimaa hipoen, kun työkiireet tulivat taas väliin. Lapin sukuja on tutkittu yllättävän paljon, ja tällä vuosituhannella ilmestyneestä Tenonlaakson sukukirjasta tuli niin paljon lisätietoa, että miltei kaikkien Laitin sukuun liittyvien sukuraporttien (Guttormit, Outakosket, Lukkarit, Hellanderit) sivumäärä tuplaantui. Kitin sukua siinä ei ole kuitenkaan juuri käsitelty.

Eero Laiti kertoi minulle Jouni Kitistä ja Kitin sukuseurasta jo Utsjoella 2000, mutta yhteyden sukuseuran puheenjohtajaan osasin ottaa vasta, kun näin yllättäen hänen sähköpostiosoitteensa Helsingin Psykologiyhdistyksen tiedotuslehdessä. Psykologiliiton varapuheenjohtaja Marianne Kitti osoittautui Jouni Kitin vaimoksi. Yhteiset tuttumme esittelivät hänet minulle, joka vasta tämän vuosituhannen puolella liityin omaan ammattikuntaani, ja niinpä ryhdyimme Jouni Kitin kanssa sähköpostien ja tekstien vaihtoon.

Kitin sukua koskevat tiedot ovat Kansallisarkistossa ja myös Lapin Sivistysseuran luettelossa niin puutteelliset, että pidämme tärkeänä tietojen täydentämistä ja korjaamista. Inarista saatavat kirkonarkistotiedot rajoittuivat aktiivisessa tutkimusvaiheessa 1800-luvun puolelle. Samannimiset sukulaiset sekoittuvat helposti toisiinsa, joten kaipaamme nyt teidän, lastenlastemme sukulaisten aktiivista otetta: että jaksaisitte perehtyä teksteihin ja täydentää niitä omilla tiedoillanne. Sukuverkosto jäsentyy ja tuleville polville on tarjolla luotettavampi raportti omista juurista.

Kitin suku on laajentunut eri puolille maailmaa, monenlaisiin ammatteihin ja tehtäviin. Villissä Pohjolassa taistelu elinehdoista ei ollut helppoa ja laki otettiin välillä omiin käsiin, mistä jouduttiin edesvastuuseen. Kirkonarkistoihin on jäänyt näistä merkintöjä, joita olen kirjannut myös raporttiin. Nykyiset ja tulevat polvet eivät ole vastuussa esi-isiansä tai näiden sukulaisten valinnoista.

Lastenlasteni saamelaisuuden tutkiminen on syventänyt näkemyksiäni saamenkulttuurista, johon nuoruudesta alkaen olen tuntenut viehtymystä. Turvallisesti sulkee nuorimmainen suuret ruskeat silmänsä, kun mummi laulaa hänelle iltalauluksi radiosta opiskelemaansa ”*Lapin joulua*” – suomenkieliset sanat Larin Kyöstiltä:

*Lauloi lappi lapsellensa, näin se laulu alkaa:
Isä ajaa Inarista, poro polkee jalkaa.*

*Kysyi lapsi emoltansa, miss’ on joulun kota.
Siellä missä leijuavi pohjan palon ota.*

*Onko siellä valkeet porot joulun kartanolla?
Siellä kultapulkassa on lapsen hyvä olla.*

*Joulu ajaa joikaellen jäisen meren rantaa.
Valkeen karhun peskin alta meri helmen antaa.*

*Lauloi lappi lapsellensa, umpukalleen unta.
Sudet ulvoi jängillä ja kotoon satoi lunta.*

*Katse kohos’ avaruuteen, pieni käsi liikkui.
Emo lauloi: tuuti, tuuti, hiljaa komsa kiikkui.*

Helsingissä 9.1.2005

Marja-Riitta Vehviläinen

Lapin asutus

Ihmisen – niin myös Lapin asukkaan alkuperä peittyi kirjoittamattoman historian alkuhämmärrään. Tarinat kuljettavat muistikuvia eteenpäin, vaikka niiden todenperäisyyttä on vaikea tarkistaa. Oliko Tenojoen rannalla Talvadaksen talvikylässä se 'oikea alkumaailman kirkko', josta Antti Kitti kertoi Paulaharjulle? Ketkä sen rakensivat ja polttivatko "tsuudit" sen ryöstöretkillään jo 1300-luvulla? Varmaa tietoa suurista muuttoliikkeistä Ruijaan on vasta myöhemmiltä vuosisadoilta. Muuton läntinen reitti johti Kemin-Tornion alueelta Kittilän-Enontekiön kautta Koutakeinoon ja sieltä Suolavuomaa pitkin Alattioon eli Altaan. Matkaa Oulusta kertyi noin 700–800 kilometriä. Vuonna 1714 tulivat Kyröt Vähä-Kyröstä Enontekiölle. Altan kveenisirtokunta syntyi samana vuonna ja vuonna 1747 siellä oli jo 20 perhettä. Tenolle tiedetään tulleen 1744 viisi perhettä.¹

Utsjoen seurakunnassa laskettiin 1750:n vaiheilla viidettäkymmentä kotakuntaa, pääosin ilman sukunimiä, mutta Guttorm, Inger, Paut, Tuita, Paavi, Pieti, Nicki ja Laiti-nimet siellä jo tavattiin. Moni tenolainen oppi tunturimiesten tavoin poromieheksikin. *"Tunturilaisilta jokimies sai poroja sekä poronhoitotaidon, hankkien siten hyvän lisän pieneen omaisuuteensa ja keittokattilaansa. Usein kalanpyytäjät onnistui pyytämään rikkaan poroajän tyttären emännäkseen, vieläpä tyttären turvissa ison joukon äijän eloakin hyväksi aluksi omalle karjalleen, jota sitten omin neuvoinsa rupesi hoitamaan ja kartuttamaan."*²

"Tuoddar-olbmusta, tunturimiestä, eli padje-olbmusta, yli-ihmistä, ylilappalaista kannattaa kyllä muistella, sillä tunturiväki on aina ollut kaikkein ylpeintä ja arvossa pidettävintä kansaa lappalaisten joukossa (...jonka rinnalla ylpeä tenolainenkin käpertyy vain vähäpätöiseksi kalankaivajaksi). Niin kuin ylhäisiä tuntuureita jutava porolauman haltija suuren osan elämästään liikkuu yläpuolella matalan maan kansaa, niin hän tuhattisen porotokan omistajana tuntee myös olevansa yläpuolella kaikkia muita tunturimaan eläjiä, jopa kuin koko Lapinmaan isäntä. Jo puvusta, käytöksestä ja liikunnasta kyllä tuntee tunturilappalaisen, sillä rikkaana miehenä hän käy ylpeästi puettuna, ajaen komealla porolla ja osoittaa jo koko olennollaan olevansa muita parempi --- jopa luulee olevansa muita viisaampikin."

Tenon tunturilaiset muuttivat 1800-luvulla Norjasta Suomeen. Paulaharju³ kertoi, miten Utsjoen ja Tshorgashnjargan suuret poromiehet kävivät laumoineen joka talvi Inarin tuntuureissa. Tunturilaiset eivät olleet inarilaisille pelkästään kiusa. Vaikeina aikoina he olivat valmiit luovuttamaan syömäporon jokaiselle nälkäiselle, joka vain apua tarvitsi. Kirkolle tullessaan heillä oli aina niestaporo (eväsporo) kortteeritalon isännälle, väärtilleen. Se oli vanha tapa, joka säilyi 1900-luvulle saakka.⁴

Paulaharju⁵ kuvasi, miten 'komeina ukkoina' liikkuvat tunturien kiertolaiset, Kitit, Länsmanit, Vuolabbat, Pieskit, Jomppaiset. Köyhän inarilaisen silmät tämä loiste ihan häikäisi, ja oli erinomainen kunnia hänen majalleen, kun suuri tunturiennapa saattoi sen pienestä ovesta sukeltaa sisään. *"Parhaina väärteinä otettiin tunturilaiset tupaan, ja annettiin parasta, mitä pieni pirtti oli saanut kokoon: kalaa kaikenlaista, lehmän maitoa ja voita ynnä lampaanjuustoa. Tunturilaiset taas puolestaan tarjosivat rasvaista*

¹ Lehtola 1997, 74, 179

² Paulaharju 1965, 47, 54, 83–84

³ sama, 102

⁴ Lehtola 1997, 184

⁵ 1965, 171

porokeittoansa sekä konttiluuta, ja näin puolin sekä toisin oltiin vääртеjä ja väärtinarvoisia. Vieläpä inarilaiset saivat ylilappalaisilta lupaan pailakoita taamottaviksi. Luvattiinpa heille tappoporojakin ilman mitään, kunhan käyvät tunturista noutamassa. Ja suden repimiä poronraatoja oli heille tarjona, milloin vain hukka niitä tuntureihin laittelee.”

Vuoden 1852 rajasulku Suomen ja Norjan välillä ja paimentolaisten ikivanhojen kulkuteiden katkaiseminen vaikeutti poronhoitoa pohjoisimmassa Lapissa ja aiheutti perusteellisen muutoksen poroelinkeinon harjoittajien elämässä. Utsjoelta paine alkoi purkautua Inariin, joka houkutteli laajoine ja lähes koskemattomine jäkälämaaineen. Vuonna 1865 sinne muutti Utsjoelta kolme porosaamelaista perhekkunaa: West, Länsman ja Högman. Muuttoliike voimistui 1880-luvulla, jolloin myös Jomppasen suvun jäseniä muutti Menesjärven seudulle. Jomppaset, Kitit, Länsmanit ja Aikiot saapuivat Länsi-Inariin, Sauvat, Boinet ym. Koillis-Inariin.⁶

Mistä Kitin suku on lähtöisin?

Uusi suomalainen nimikirja⁷ tuntee Kitti-nimen parhaiten Kittilän pitäjistä, muinaisesta lapinkylästä, joka perimätiedon mukaan on saanut nimensä lappalaisen Päiviäisen kastetusta Christina eli Kitti-nimisestä tyttärestä, joka meni kristityn suomalaisen kanssa naimisiin ja josta tuli kittiläläisten kantaäiti. Paulaharjukin⁸ uskoo Utsjoen ja Inarin Kittien kittiläläiseen alkuperään: ”*Samoihin aikoihin kuin Tshalkut, vaelteli Utsjoen tuntureita myös suuri Kittien suku. Silloin kuin Länsmanit tulivat Taka-Lapin tuntureihin Ruijasta käsin, Kitit saapuivat muistelusten mukaan etelästä Kittilänmaasta, missä jo aikoja sitten oli elänyt Kitti-niminen lappalainen antaen nimensä koko seudulle. Ensimmäisenä Kittinä merkittiin Utsjoen kirjoihin Andaras Hansinpoika, 1786 syntynyt tunturimies, jolla oli emäntänä Andaras Jomppaisen Magga, vanhan Heugmannin rouvan systeri, oikein herrastalosta”.*

Kittilän vuosien 1780–1790 kirkontileissä ei kuitenkaan näy Hans Kitin lapsen kastetta eli näyttöä Antti Hansinpojan kittiläläisestä alkuperästä ei ole. Sodankylän Sompiossa syntyi 27.2.1786 Antti-niminen poika Johannes Antinpojalle ja Marketta Pekantyttyärelle, mutta tälle isälle ei ole merkitty sukunimeä. Antti Hansinpoika ei liene kotoisin *Alatorniostakaan*, jossa Kittejä syntyi ja eli perhekkunnittain jo 1700-luvun alkupuolella. Karunkiin suku on merkitty 1800-luvulla. Myös *Enontekiössä* Kittejä on syntynyt ainakin 1700-luvun puolivälistä lähtien, Antti-niminen poika 3.2.1790 Peltojärvellä Antti Laurinpoika Kitille ja Kristin Aslakintyttyärelle. Hansiksi kutsuttua isää paikkakunnalla ei liene asunut, joskin Suontovaaralla on vihitty Johannes Olanpoika Kitti 24.4.1755 Ingrid Rasmuksentyttyären kanssa ja 25.3.1783 leski Sara Niilantyttyären kanssa. Johannekselle ja Ingridille syntyi vuosina 1760–1769 vain poika Rasmus ja tyttäret Anna ja Brita – ei siis Anttia. *Muonionniskan* (=Muonion) seurakunnassa vihittiin Kristiina Antintytär Kitti Antti Antinpoika Keisarin vaimoksi 18.5.1807. Vuoden 1809 tiedot puuttuvat. Muutenkin Antti on yksinkertaisesti voinut jäädä merkitsemättä syntymäpaikkakuntansa rekisteriin tai hän syntyi Norjan puolella, kuten monet Tenon tunturilaiset, jotka muuttivat Norjasta Suomeen 1800-luvulla.

Uusimpana tietona on esitetty Kittien tulleen Utsjoelle Norjan Porsangerista, saaresta, jonka seurakunnan kirkonkirjat ovat palaneet. Alkukoti lienee Kittilässä.

⁶ Lehtola 1997, 186–187

⁷ 1988, 428

⁸ 1965, 95

I Andaraksen ja Maggan perhe

Paulaharju⁹ kertoi, miten ”vain 60 poroa oli Andaraksella ja 60 poroa Maggalla perintöinä, kun he aloittivat yhteisen tunturikiertonsa, mutta niin hyvin he menestyivät, että lopulta yhteinen tokka oli jo 1 500, ja poikia oli sekä tyttäriä yhteensä puolentusinan parttio. Näistä sitten monilukuinen Kittien tokka laajeni Taka-Lapin maille, Klemetkin, Jomppaisen Niilan Biritin korjaaja, sai pojan sekä useita tyttäriä, ja Hansia, Niila Biggan vävyä, seurasi puolitusinainen perillisten joukko, jotka taas toimittivat uutta kansaa poromaille. Tuntureita kaikki kiersivät elämänikänsä, ensin jutaen Utsjoen ja Inarin väliä, mutta sitten muuttaen melkein järjestään 1880:n vaiheilla Inariin, jääden yksinomaan sen maan kiertolaisiksi. Sinne Klemma juti joukkoineen, sinne Hans rukatti poikineen, samoin kolmas veli, Jouni, joutui perillisineen, ja kun koko Kittien porokunta oli samoilla tuntureilla, saattoi siinä olla koolla 7000–8000:n lauma poroja sekä koko tokka poronkaitsijoita. Siinä toisen polven vanhat, Klemma-, Hans- ja Jouni-äijät köpöttelivät, siinä kolmannen polven Hansit, Andarakset, Niilat ja Jounit liikkuvat parhaina miehinä, ja siinä jo neljännenkin polven Niilat, Hansit ja Oulat pikkupeskeissään pyörähtelivät heitellen suopunkia toistensa kaulaan. Tällaisen hyvän siidan ja suuren lauman kokoamiseksi vanhat Kitt-äijät kyllä olivat saaneet käydä joskus Muotkatunturien vanhoissa pyhissä paikoissa palvomassa. Mutta sitten elo menestyikin hyvin, ja uusi polvi Kittejä nousi tuntureihin. --- Tunturissa kaikki nämä entiset ukot syntyivät ja tunturista löysivät parhaan kiertolaiskumppalinsa, tunturien kiertäjiksi he opettivat poikansa ja tunturimiehille kasvattivat tyttärensä, ja viimein he ikäloppuina kupsahtivat erämaahan saaden ikuisen leponsa siunatussa kirkkokentässä omien tunturiensa äärillä”.

Poroelo piti perheet hengissä, ja tunturikodan isäntä oli aina itse lihakeiton päämestarina. ”Vanha Kitt-Andaraskin suurpuukollaan paloitteli porolihat karvaisella taljalla vain, ja sitten viskeli karvoineen kattilaan, keitti ja söi, vaikka se keitto ei kelvannut emännälle, joka oli vallesmannin rouvan sisar Jomppalasta.”¹⁰

Vanhimpien Jomppasten tiedetään olleen Rikkaan-Hannun aikaisia erämaan kulkijoita. ”Ainakin papinkirjojen vanhimus, 1716 syntynyt Jounas-Klemma ’lompanen’ sekä hänen poikansa, Klemmas-Jouni ja Klemmas Andaras – ’lumpanen’ ja ’lumpainen’ – jo mainitaan poromiehinä, ja sitten heidän jälkeläisensä monin paikoin vaeltavat maata. Klemmas-Andaras asennoi Utsjoen Jomppalassakin saaden tyttärensä Biritin avulla vallesmanni Högmanin vävymiehekseen, kun taas hänen poikansa, Andaras-Andaras, vuorostaan pääsi saman vallesmannin vävyksi naimalla hänen tyttärensä Marian. Joku Jomppais-Andaras muutti Ruijaan, ja muuan viidennen polven mies, Niilas-Aslak, meni Inariin, asuen sinne uuden Jomppais-joukon, kun vanha rupesi Utsjoelta loppumaan. Moni muukin lapinmies, paitsi Högman nimismies, sai Jomppaisten tyttäriä, kuten Kitt, Pieski, Länsman, Vuolabba, samoin kuin Jomppaiset korjasivat Pauteja, Högmanejä sekä muita arvoisiansa.”¹¹

Utsjoen kirkonarkistosta löytyi kuitenkin vielä vanhemman Jomppasten kantaisän tietoja. (I) **Pikku-Jouni Pieranpoika** (Lill-Jon Persson) syntyi 3.12.1660 ja hänen vaimonsa

⁹ Paulaharju 1965, 95–96

¹⁰ sama, 134

¹¹ sama, 87

Marketta Klemetintytär 25.3.1670. Vanhimmassa rippikirjassa Jouni Jomppanen on ilmeisen iäkkäänä merkitty perheensä pääksi.

(II) Tyttärien muuttaessa Norjaan Jounin poika **Klemet** (s. 22.12.1716, k. 24.8.1806) avioitui **Marketta Pierantytären** (s. 24.8.1714, k. 2.10.1800) kanssa ja heille syntyi kaksi tytärtä ja kolme poikaa. Perheen kuopus (III) **Antti (Anders) Klemetinpoika Jomppanen** (s. 31.8.1757, k. 10.4.1808) ja hänen vaimonsa **Brita Aslakintytär Poini** (s. 6.1.(?)1754, k. 1813) saivat (IV) kolme poikaa: 2.2.1781 **Klemetin**, joka asui vanhempiensa luona ennen vuotta 1816, 27.10.1783 **Aslakin**, joka vihittiin 8.3.1807 Brita Jönsintytären (s. 1781) kanssa ja sai jälkikasvua, sekä 29.6.1790 **Antin**, joka meni naimisiin kruununnimismiehen Johan Fredrik Högmanin ensimmäisessä avioliitossa syntyneen tyttären Maria Högmanin (s. 12.1.1801, k. 9.12.1884) kanssa. Tunturisaamelaisen perhe kasvoi suureksi. Antin ja Britan seitsemästä lapsesta keskimmäinen oli 30.6.1786 syntynyt tytär **Magga**, josta oli tuleva Antti Hannunpoika Kitin puoliso ja suuren suvun kantaäiti. Hänellä oli myös kolme sisarta: **Margareeta** (s. 20.3.1782, muutti kotoa vuonna 1808, jonka jälkeen hänen vaiheistaan ei ole tietoa; rippikirjaan merkitty ”vävy Anders Hanssonin vaimo Margeta” tarkoittaa todennäköisesti Maggaa, koska heille on merkitty poika Anders, s. 29.6.1811), **Kristiina** (s. 25.5.1788, vihittiin 13.3.1810 Uula Joosefinpojan kanssa ja kuoli 3.11.1811 lapsivuoteeseen) sekä **Brita** (s. 8.9.1792, k. 18.3.1867), joka avioitui Ella livarintytären (s. 1784, k. 1815) jälkeen leskeksi jääneen nimismies Johan Fredrik Högmanin (s. 1772, k. 12.5.1847, vanhemmat Utsjoen kirkkoherra David Eric Högman ja Maria Garvolia) kanssa.

Taulu 1.

Utsjoen rippikirjat vuosilta 1817–1835 tuhoutuivat pappilan tulipalossa 10.4.1834. Syntyneidenkin luettelot vuosisadan alkupuolelta ovat puutteellisia. Niinpä Anders Hansson Kitin (s. 1786) perhe näkyy ensimmäisen kerran Utsjoen rippikirjassa kaudella 1836–1842, vaikka jo perheen vanhin poika Anders (Antti) kastettiin Utsjoella 2.7.1811 (syntymäpäivä 29.6.). Valtaosa tuntureilla vaeltavan perheen lapsista saattoi syntyä Norjan puolella, sillä heidän syntymä- ja kastepäivänsä ovat jääneet Utsjoen seurakuntaan merkitsemättä Jounia (8.1.1823, kastepäivä 13.4.?) ja Anttia lukuunottamatta. Kirkon palvelut olivat ahkerassa käytössä ainakin toisin päin, sillä Fellmanin¹² mukaan ”ei ole koskaan ollut harvinaista, että ne lappalaiset ja suomalaiset, jotka asuvat Norjan puolella Utsjoen rajamailla, käyvät Utsjoen kirkossa. Tällaisia norjalaisia vieraita näki siellä koko talven 1825 useasti, mutta ei koskaan niin lukuisasti kuin saman vuoden ensimmäisenä rukouspäivänä, maaliskuun 13. p:nä sittenkun olivat saaneet esivallan (s.o. voudilta) luvan käydä Utsjoen kirkossa. Tänä vuonna useimmat Norjan puoliset asukkaat Tenojoen varrella tulivat tänne hartaina kuulijoina. Niiden lisäksi saapui monta merenkin lahtien, niin kuin Varankivuonon, Tenovuonon ja Latjivuonon rannoilta, jopa aina Porsangeristakin. Seidasta, Gullholman ja Puolmakin välillä, jossa asukkaat ovat suomalaisia, saapui milt’ei joka mies, jopa jalkasinkin, kun ei ollut aikaa porojen hankkimiseen tunturiseuduilta”.

I Tunturisaamelainen **Antti Hannunpoika Kitin** (s. 1786, haudattu Inariin 18.2.1849) ja hänen vaimonsa **Magga Antintytär Jomppasen** (s. 30.6.1786, k. 26.1.1862, vanhemmat Antti Klemetinpoika Jomppanen ja Brita Aslakintytär Poini) perheessä oli rippikirjan mukaan kuusi lasta:

¹² 1907/1980, 112–113

II Antti , Anders, Ánde	29. 6.1811	hätäkasteen antoi eno Klemet Antinpoika Jomppanen; Trondhjemissa 1858?
II Brita , Briittä Taulu 2.	1812	1. po. tunturisaamelainen Uula Matinpoika Tuutio, s. 4.9.1796, k. syöpään 8.3.1845 2. puoliso 11.1. (29.12.) 1846 kalastaja-saamelaisen poika Anders Mikaelinpoika Nuorgam, s. 9.7.1822, k. 33-vuotiaana tunturisaamelaisena 1.1.1856 3. po. 8.5.1859 tunturisaamelainen Johan Petterinpoika West, s. 1.8.1828, muuttivat Inariin 28.12.1864
II Klemet , Lemet, Clemens, "Klemma" Taulu 8.	1816	kuoli 1876 Inarissa (Paulaharju), vihitty 2.1.1848 tunturisaamelaisen tyttären Brita Niilantytär Jomppasen, s. 1825, kanssa, muutti Utsjoelta Inarijärven tienoille (Kitti)
II Hannu , Hans, Hánsa Taulu 12.	1818	kuoli 1903 Inarissa, muutti Utsjoelta Lemmenjoelle, 1. vaimo Kirstin Niilantytär Bigga, s. 1819, k. 15.1.1882, 2. vaimo 25.3.1890 Valpuri Musta, s. 24.3.1852, k. 1926
II Jouni , Jovvna, Jon Taulu 21.	8. 1. 1823	kuoli 16.4.1876 Inarissa, muutti 1881 Inariin Utsjoelta Marastotunturin tienoille (Kitti), vihitty 24.6.1863 Inga Niilantytär Biggan, s. 1829, k. 1904, kanssa (vaimo kastettu Karasjoella, äiti Maarit Antintytär Utsjoelta?)
II Aslak , Aslat	1827	kuoli 54-vuotiaana 'ihtellisenä' 12.2.1881 kaulatautiin, rippikoulussa 1846-1848, Inga Samuelintytär Laitin kummi Utsjoella 1865

Utsjoen Kitin sukua kuvaavassa vanhimmassa rippikirjassa vuosilta 1836–1842 kotona asuivat 24 vuottaan täyttänyt tytär Brita, poika Antti, jonka syntymävuodeksi oli ilmeisesti virheellisesti merkitty 1814, Klemet, Hans, Jouni ja kauden alussa vielä alle kymmenvuotias kuopus Aslak. Pappi oli piirtänyt kirjoihin merkintöjä rötöstelystä sekä isäettä poika-Antille. Hans Antinpojan väitettiin lisäksi juopotelleen vuonna 1842. Seuraavana talvena (4.2.) hänet todettiin esteettömäksi avioliittoon. Sitä ennen Brita-tytär oli mennyt tunturisaamelaisen Uula Matinpoika Tuution (s. 4.9.1796, k. 8.3.1845) vaimoksi ja synnyttänyt tälle kaksi tytärtä: Maggan 16.4.1837 ja Maaritin 20.9.1840.

Seuraavalla kaudella (1843–1849) kaksi perheen pojista avioitui: Hans Kirstin Niilantytär Biggan (s. 1819, k. 15.1.1882) ja Klemet 2.1.1848 Brita Niilantytär Jomppasen (s. 1825) kanssa. Hans sai muutaman vuoden välein kolme poikaa ja tyttären. Mutta tuliko Klemetin häistä suuret juomingit, kun sekä hänelle, Hansille että veljesten äidille ilmestyi kirkonkirjoihin merkintä päihtymyksestä 1848, Hansille myös 1850? Paulaharju¹³ tosin selitti, miten *"kylmässä kärvistelevät Lapin äijäparat erehtyivät helposti, varsinkin markkinasiljolla ja kirkkopaikalla liikkueensa, lämmittämään pakkasen puremaa pientä varttaan liiaksi, niin että seurasi pahennus. Kruununmies oli kohta ukkopahasen kimpussa, jopa tuli ruma merkki papereihinkin. Hyvin monen tunturimiehen papinkirja saikin lisämerkinnän: 'plikat första resan fylleri...plikat för andra resan fylleri...'. Tällaisista*

¹³ 1965, 98

joutavista riipustuksista tunturiäijä ei kyllä paljon perustanut. 'Mitäpä kun pahpan paperi', äijä saattoi vain arvioida, 'mutta kun piti maksaa rahat' ”.

Nuorin Andreas Kitin pojista, Aslak, kävi rippikoulua melko varttuneessa iässä vuosina 1846–1848 ja pääsi ripille yli 21-vuotiaana. Kuuluiko hän kenties monen muun lailla siihen tunturiväkeen, joka ei oikein menestynyt ”sananselvityksessä”? Fellman¹⁴, joka toimi Utsjoen kirkkoherrana 1800-luvun alkupuolella, selitti: *”Utsjoen lappalaiset ovat enemmän paimentolaisia kuin inarilaiset, he ovat harjaantumattomampia lukemaan ja osaavat huonommin kuin heidän etelämpänä asuvat naapurinsa suomea, jonka käyttäminen oli uskonnonopetuksessa pakollinen. Huomattavia poikkeuksia tietysti löytyi. Inarilaiset, joilla on vain vähän poroja, asuvat talvisin samoissa, useimmiten puusta rakennetuissa mökeissä ja viettävät niissä jokseenkin toimetonta elämää. Porolappalaiset Utsjoella sitä vastoin muuttelevat siirrettäviä asuntojaan useasti viikossa yhä paimentaen laumojansa, ja kalastajat, jotka hirsien puutteessa talvisin asuvat turpeista kyhättyissä hökkeleissään, viettävät kesänsä kalastuspaikoissa Jäämeren rannikolla”.* Vuonna 1828 toimeenpantiin Utsjoen seurakunnassa tarkastus pyrkimyksenä nujertaa Fellman ’kaikkine lapin kielen hömpötyksineen’ ja antaa tehtävä lääninrovastin toiselle veljelle K. A. Castrenille. Tarkastaja kehui inarilaisten taitoja, kun taas paimentolaisille eivät katekeetatkaan mahtaneet mitään – heillä ei ollut aikaa opettaa lapsiaan, kertoi Lehtola.¹⁵

Ja niinpä Paulaharju¹⁶ tiesi, että Inari on aina ollut *”parempi kirjanoppinut kuin Utsjoki. --- Utsjoen piispantarkastuksessa 1847 kuultiin, että vaikka kirkkoherra ja kolme katekeettaa oli kolme, neljä viikkoa työskennellyt seurakunnan 10-15 rippilapsen kanssa, niin ei voitu ainoatakaan teno- ja tunturikansan toivoa huonon lukutaitonsa takia laskea Herran Ehtoolliselle. Samalla myös todettiin, että tunturilappalaiset vain häärivät porojensa kanssa, eivätkä ensinkään pane lapsiaan kirjalle. --- kaikkein kovin paikka tunturimiehellä oli silloin, kun pappi pani hänet tilille kirjantaitamisesta. Siinä asiassa rikas ja ylpeä padjebmus oli aivan alakynnessä muista lappalaisista. --- Mutta olisipa pappi pannut tunturimiehen joikaamaan, silloin mies olisi laskenut sellaisen laulun, että kirjanoppinut inarilainen olisi saanut hävetä”.*¹⁷ Jouni Kitti¹⁸ kertoi joikua pidetyn riettautena, jota ei ainakaan kristillisten pitänyt harjoittaa. *”Mutta nyt kun joikua tarkemmin kuuntelin, aloin siitä ymmärtää siihen kätketyn tunteen ja sanan voiman. --- Joikujen sanoja ja säveltä kuunnellessani aistin, miten paljon niistä saattoi päätellä näiden saamelaisten sukupolvien aikana kokeneen.”*

Suvun kantaisä, tunturisaamelainen Antti Hannunpoika Kitti kuoli 63-vuotiaana 18.2.1849 ja tuli haudatuksi Inariin. Perheen pojista Antti, Jouni ja Aslak olivat edelleen poikamiehiä Magga-äidin kuollessa 6.1.1862 76-vuotiaana. Antin ja Maggan keskimmäiset lapset ja lastenlapset siirtyivät Inarin pohjois- ja länsiosiin lähes neitseelliselle alueelle. Hannu muutti aluksi Lemmenjoelle, Jouni Marastotuntureille ja Klemetti Inarijärvelle.¹⁹

¹⁴ 1907/1980, 25

¹⁵ 1998, 100–101

¹⁶ 1965, 230

¹⁷ sama, 99

¹⁸ Muita Angelin muistoja, käsikirjoitus

¹⁹ Kitti 2000, 4

II Anders Andersson Norjaan, nuorin veli Utsjoelle

Antti Hannunpoika Kitin kaikkien lasten vaiheita ei ole kirkonkirjoista löytynyt, mutta Paulaharju²⁰ saattoi kertoa vanhimmasta pojasta, miten ”*erinomaiset tunturityöt veivät kerran 1858 vanhan **Kitti-Andaras-Andaraksenkin** Trondhjemin linnaan, josta päästyään Andaras kuitenkin vielä huijaili komeassa kaupungissa, niin että Trondhjem sai aihetta velkoa Utsjoen kunnalta ukolle antamaansa 15 taalerin 2 ortin avustusta, mitä se kyllä ei saanut*”.

II Veljeksistä nuorin, **Aslak Antinpoika Kitti** (s. 1827), jäi ilmeisesti Utsjoelle, jossa hänet mainittiin Inga Samuelintytär Laitin kummina 25.1.1865. Hän lienee kuollut kaulatautiin 12.2.1881 54-vuotiaana itsellisenä.

II Brita-sisaren tarina

Taulu 2.

II **Brita Antintytär Kitti** (s. 1812, vanhemmat Antti Hannunpoika Kitti ja Magga Antintytär Jomppanen, taulu 1) lähti ensin tunturisaamelaisen **Uula Matinpoika Tuution** (s. 4.9.1796, k. 8.3.1845, vanhemmat Matti Uulanpoika Tuutio ja norjalainen Margeta Andersdatter) puolisoiksi ja synnytti tälle kaksi tytärtä. Mies, jonka syntymävuodeksi on joissakin asiakirjoissa merkitty virheellisesti 1.4.1801, kuoli syöpään 8.3.1845, ja Brita jäi leskeksi tuskin 33 vuoden iässä. Hänen tyttärensä olivat tuolloin vasta 4- ja 8-vuotiaita. Heidän holhoojaksi ryhtyi Utsjoella 10.1.1846 Johan Högman.

Brita vihittiin seuraavana päivänä 11.1.1846 häntä kymmenen vuotta nuoremman kalastajasaamelaisen pojan ja rengin, sittemmin tunturisaamelaisen **Antti Mikaelinpoika Nuorgamin** (s. 9.7.1822, k. 33-vuotiaana 1.1.1856, vanhemmat Mikael Mikaelinpoika Nuorgam ja norjalainen Carin Andersdatter Paut) vaimoksi. Nuorukaista oli vuonna 1845 rangaistu päihtymyksestä, mistä rippikirjamerkintä seurasi miestä hänen varhaiseen kuolemaansa saakka. Britasta tuli siis uudelleen leski kymmenen vuoden kuluttua. Hänen toisessa liitossaan syntyneistä kolmesta lapsesta vain yksi poika jäi eloon. Brita asui leskenä lapsiensa kanssa Utsjoen tunturisaamelaisten keskuudessa. Vanhempi tytär Magga vihittiin leskeksi jääneen tunturisaamelaisen Nils Petri Länsmanin (s. 1822) puolisoiksi 5.4.1858. Maarit-sisar muutti heidän talouteensa piiksi.

Brita-äiti avioitui seuraavana vuonna kolmannen kerran **Johan Pehrinpoika Westin** (s. 1.8.1828, vanhemmat Pehr Larsinpoika West ja Lovisa Christina Högman) kanssa 8.5.1859. Nuorehko puoliso näyttää viettäneen railakasta elämää, niin nimismiehen tyttärenpoika kuin olikin. Hänelle on merkitty avioliiton alkuvuosilta päihtymysten lisäksi jokunen rauhan(?)rikkomus ja tappelu. Asioita käsiteltiin Inarin talvikäräjillä vuonna 1861. Inariin pariskunta muutti Britan alaikäisen pojan kanssa 28.12.1864. Lehtolan mukaan 'Lasse-Piera Vest' oli ensimmäisiä Inarin tunturilaisia, mutta hän tarkoittanee Lasse-Pieras-Jounia, sillä ei ole näyttöä, että Johanin isä, Pehr Larsinpoika West (s. 2.4.1800, k. Utsjoella 27.9.1867) olisi muuttanut Inariin. Brita Kitin Magga-tyttären perhe seurasi äitiä sekä isä- ja velipuolta Inariin seuraavana kevättalvena 22.3.1865.

²⁰ 126

Lasse-Pieras Jouni Vestin, nimismies Högmanin tyttärenpojan ja Kitti-Biritin kolmannen miehen kerrotaan muuttaneen Inarista Enontekiöön²¹ (Lehtolan²² mukaan Koutakeinoon) vuonna 1892.

III Magga Uulantytär Tuutio Taulu 3.	16. 4.1837	isä <i>Uula Matinpoika Tuutio</i> ; Tshalkku-Niilan emäntä, po. 4.4.1858 Inarin kirkossa Nils Petterinpoika Länsman, s. 1822 (1. po. 6.1.1850 Margareeta Niilantytär Jomppanen, s. 18.1.1828, k. lapsivuoteeseen 13.9.1852)
III Maarit Uulantytär Tuutio Taulu 14.	20. 9.1840	po. 26.12.1868 serkku Niila Hansinpoika Kitti, s. 21.1.1846, k. Inarissa 1919, taulu 12.
III Uula Antinpoika Nuorgam Taulu 7.	26. 1.1848	isä <i>Antti Mikaelinpoika Nuorgam</i> ; kuulutettu 3.4.1874 Maria Hansintytär Mattuksen, s. 18.7.1848, kanssa Inarin Paadarin kylästä
III kuolleena syntynyt lapsi	10.12.1849	
III Mikael	23. 7.1852	kuoli isän antaman hätäkasteen jälkeen ennen kasteen vahvistusta

Taulu 3.

III Magga Uulantytär Tuutio (s. 16.4.1837, vanhemmat Uula Matinpoika Tuutio ja Brita Antintytär Kitti, taulu 2) liittyi 4.4.1858 solmitun avioliittonsa kautta maineikkaaseen poromiessukuun. Hänen puolisonsa **Niila Pieranpoika Länsman** (s. 1822, k. 1912, vanhemmat Tshalkku-Piera Pieranpoika Länsman ja Birit Aslakintytär Paut) oli jäänyt leskeksi ensimmäisen vaimonsa **Margareeta Niilantytär Jomppasen** (s. 18.1.1828, vanhemmat Niila Aslakinpoika Jomppanen ja Ella Niilantytär Paut) menehdyttyä nuorenparin ensimmäisen Piera-pojan synnytykseen 13.9.1852.

Salkko-Niilan suku

Länsmanin poromiessuku polveutuu Suomen tuntureihin Ruijasta tulleen länsmanin (nimismiehen) pojista.²³ ”*Jo puukirkon aikoina ja suurten poromiesten päivinä saapui Ruijasta Taka-Lapin tuntureille pari veljes-kotakuntaa panettaen nimensä Utsjoen pappilan papereihin. Isänsä poikina, Pehrssoneina, Pieras-Niila ja Pieras-Piera merkittiin puukirkon miehiksi, riipustettiin lukumerkkien paikalle: ’läser Danska språket’, vieläpä pantiin paperin otsikkoon: ’Länsmans son ifrån Norge’. Sillä miehet olivat oikein ’vallismannin poikia Vuoreijan fästingistä’, jopa olivat olleet siellä ’kolme vuotta ekseeringissäkin’ ja osasivat haastaa sekä suomea että lappia ja ruijankieltä. Mutta oikeita tunturilaisia miehet silti olivat, jopa sanottiin olevan alkulapin, Raudn-Niilas-Pieran sekä muiden suurten poromiesten heimolaisia.*”

²¹ Paulaharju 1965, 102–103

²² 1998, 169

²³ Paulaharju 1965, 93, 83–84

Vanhempi veli (II) *Nils Pehrsson* (s. 1775) näkyi Utsjoella vain rippikirjakaudella 1811–1816, jolloin hänen vaimonsa *Ingrid Jonsdotter* (s. 8.1.1772) kuoli. ”Tanskaa lukevan” isän perheessä oli (III) seitsemän lasta, joista vain muutaman vaiheita on tiedossa. Esikoistyttären *Margethan* (s. 1.1.1795) nimi on vedetty yli, joten voisiko hän olla se Magga Nilsson, joka hukkuu Utsjoella 18-vuotiaana 14.9.1813? Vanhin poika *Pehr* (s. 2.3.1796, k. Norjassa 12.12.1863) on merkitty setänsä perheen yhteyteen, vaikka hän ilmeisesti asui välillä Inarissa ja Norjassa. Seuraavan pojan *Jonin* (s. 17.8.1798) nimi on viivattu yli rippikirjakaudella 1811–1816, mutta tytär *Carin* (s. 2.5.1801, k. 2.2.1884 vanhuuteen) meni naimisiin lukkarin pojan *Jouni Joosefinpoika Lukkarin* (s. 26.3.1792, k. vanhuuteen 14.5.1869, haudattiin Polmakiin) kanssa ja heille syntyi (IV) kuusi lasta. Jounin ja Carinin tyttäret avioituivat Nuorgamin ja Hellanderin sukuun, yksi neljästä pojasta Brita Sabina Johan Fredrikintytär Högmanin ja toinen Ella Antintytär Hellanderin kanssa. Pehr Jouninpoika Lukkari kuoli 59-vuotiaana poikamiehenä keuhkokuumeeseen ja Inariin kesällä 1868 muuttaneen Uula Lukkarin (s. 1.6.1837) mahdollisesta perheestä ei ole tietoa. Jäätyään leskeksi Karin Niilantytär Länsman asui ensin Joosef-poikansa ja Brita Sabinan perheessä, josta hän muutti Inga-tyttärensä ja kalastajasaamelainen Klemens Klemetinpoika Nuorgamin luokse (Lukkarin suvun taulu 20).

Nils Pehrsson Länsmanin nuorimpien lasten vaiheista ei ole tietoa, ellei (III) *Nils*-pojan (s. 11.5.1805) tytär palannut myöhemmin Utsjoelle. Norjasta muutti vuonna 1855 (IV?) Margaret Nilsson Länsman (s. 13.2.1834) kalastajasaamelainen, porvari ja kuudennusmies Johan Wilhelm Holmbergin (s. 22.12.1820) vaimoksi. Heille syntyi (V?) kahdeksan lasta, joista vanhin tytär Britha (s. 10.4.1856) oli kuuromykkä ja toiseksi vanhin poika Johan (s. 5.4.1861) kuoli kaatumatautiin vain 6-vuotiaana 16.2.1868. Michel Petter (s. 3.2.1866) hukkuu puolitoistavuotiaana 19.9.1867, mutta muut lapset pääsivät ainakin ripille. Vanhimmasta pojasta Nils Vilhelmistä (s. 17.11.1859) tuli ilmeisesti katekeetta ja hän sai suuren perheen Utsjoella. Myös toisen pojan Johan Erik Fredrik Holmbergin (s. 20.9.1868) lapsia näyttäisi päässeen ripille Utsjoella vielä 1900-luvun alkupuolella. Fredrikistä tuli kauppias.

III *Aslak* (s. 14.2.1808) ja *Ingrid Länsmanista* (s. 21.9.1811) tunnetaan toistaiseksi vain nimet ja syntymäajat.

II Mutta varsinkin nuoremman veljen, 1788 syntyneen **Pehr Pehrssonin** eli Pieras-Pieran (k. vanhuuteen 8.12.1857) perilliset levisivät Taka-Lapin tunturimaille laidasta toiseen. Norjaan vielä rippikirjakaudella 1850–1856 veroa maksavaa Pehriä nimitettiin Tshalkku-Pieraksi, kun hän sanoi vettä ”*kuin russin koltta, tshaaska*”. Tshalkku-Piera ei kuulemma pessyt koskaan kasvojaankaan, ”*enempää kuin Koutokeinon ja Kaarasjoen tunturilaisetkaan, joiden naama oli aina pesemätön ja musta kuin kotapuun nokka*”. Piera sai **Aslak Pautin Biritin** (s. 24.1.1787, k. 74-vuotiaana leskenä 15.4.1861) kanssa (III) kolme Tshalkku-poikaa, **Pieran** (s. 5.11.1815, k. 74-vuotiaana pöhön 24.6.1888), **Aslakan** (s. 1818?) ja **Niilan** (1822–1912).

”*Aslak eli vanhanapoikana Tshakmokjöyrillä Paltto-Uulan Kristin kanssa, vaikka olikin niin vahva mies, että Anundi-Hans ja Niila Pieski poikineen vaivoin saivat hänet pieksetyksi jostakin pororötöksestä. Mutta toiset veljet naivat – Piera otti Outakosken Annan*” (s. 2.1.1821, k. 71-vuotiaana leskenä rinta- tai sisustautiin 6.4.1897, vanhemmat Uula Niilanpoika Outakoski ja hänen 1. vaimonsa Marketta, Outakosken suvun taulu 70, jälkikasvu Outakosken suvun taulussa 72) ”*sekä Niila ensin Niila Jomppaisen Margitin, sitten Oula Tuution Maggan*” – joka oli Brita Kitin tytär – ”*saivat perikuntaa ja olivat suuria*

poromiehiä sekä oikeita tunturilaisia – Pieran ja Niilan tokka laskettiin tuhansissa. Nuorempi Tshalkku-Piera oli parhaillaan parintuhannen päänä, oleskellen kesäisin Utsjoensuun Ailigaksessa ja Annivaarassa sekä muissa itäpuolen tuntureissa ja talvella jutaen Inarin mäntymetsiin aina Kaamasjoen seuduille.”²⁴

”Inari, järvikansan valtamaa, ei omasta puolestaan olekaan juuri koskaan kasvattanut varsinaista tunturiväkeä, vaan he olivat Norjasta tai Utsjoelta tulleita tunturilaisia. Mutta tupansa ovelta he puhuttelivat kuin herroja toivotellen: - Buurist, buurist poattamist! (Terve, terve tuloa). Herran näköisiä tunturilaiset olivatkin. Sillä kaikki, sekä suuret että pienet, olivat parhaissa parseeleissa, joulukirkkoa varten laitetuissa uusissa purkapeskeissä, karhunnahkaisissa sieppureissa, koipikengissä ja kirjokintaissa.”²⁵

Lismajoen alueelle muutti Länsmanneja vuosina 1865 ja 1880. Tshalkku-Pieran perikunta muutti Inariin 1880, samoin kuin ukko-Piera eukkoineen Niilan jälkiä seuraten; näistä tulijoista sekä heidän poroistaan Inarin länsitunturit pian elävöityivät. – ”Vain Oula, vanhin pojista” (s. 16.2.1853, k. 12.1.1919) ”, Ivvar Pieskin Margitin mies, jäi isien tunturien poromieheksi, rakentaen viimein uudistalon Raufuskaidiin, Utsjoen latvojen erämaahan. Tuli Inarista taas takaisin Andaraskin” (s. 3.2.1862, menehtyi 64-vuotiaana eikä löydetty) ”jättäen asuntonsa Giellajoella autioksi, asettui Puolmakjöyrin itärannalle tehden sinne talon.”

Ensin Inariin muuttanut kolmas veli, Tshalkku-Niila (s.1822, k. 1912) ”oli muita Tshalkkuja mahtavampi poromies”, joka nuorena ”juti Utsjoen tuntureita, pysyen puukirkon papereissa, mutta vanhempana muutaltihe Inarin Pielpajärven kirkon kirjoihin ja tuntureihin”, kuitenkin jo vuonna 1865. Paulaharju²⁶ kertoi, miten ”melkein koko Perä-Pohjola ja Lappi tunsivat Salkko-Niilan. Hyvin monet tunturimaiden kulkijat saivat nähdä hänet suurine porolaumoineen erämaita kiertämässä, taikka taas kohtasivat ukon komeine raitoineen markkinamatkoilla. Tuttu oli ukko tunturien takaisille Koutokeinonkin asukkaille, näkivätpä Jäämeren rannankin kaukaiset kylät hänet markkinakentillään”. Salkko-Niila, Niila Länsman, ”upperikas pororuhtinas” paimenteli Lismajoelta käsin ”4000–5000 tokkaansa Hammas- ja Appistuntureissa ja kävi ahkerasti tunturien piiloissa vanhojen seitojen luona sekä laitteli silparaha-aarteita erämaihin”.²⁷

”Salkko-Niila oli niitä oikeita vanhoja lapinukkoja, jotka vielä uskoivat isien jumaliin ja niitä palvoivat. Vaikka hän olikin ’kristitty’ ja tunnusti kirkonoppia peläten pappienkin jumalaa, niin hänellä oli verissään isiltä perityt pyhät tiedot ja uskomukset, joihin hän luotti enemmän kuin pappien opetukseen.” Toiset sanovat Salkko-Niilan ajaneen Peltotunturille Norjan rajoille mustimman ja valkoisimman hirvaan kanssa, ”toiset taas matkanneen kaukaiselle Viipustunturillekin, joka on Salkonkylästä Inariin päin, ja sieltä Lemminkorsaan, suureen pahtakuruun hirvaansa elävänä uhranneen. --- Kerrotaanpa, että Niila olisi luvannut jumalille uhriksi lapsensakin, ’nuorimuksen’ tyttärensä”.²⁸

”Mutta sitten seurasi kova koettelemusten aika. Mitä lienee Salkko-Niila tehnyt, millä lienee jumalansa vihoittanut, kun häntä rupesi kova onni vainoamaan, --- kun Lapin vanhat jumalat eivät häntä enää suosineetkaan. --- Tuli Lappiin suuri porojensurma, kamala

²⁴ Paulaharju 1965, 97, 93–94, 103

²⁵ sama, 170–171

²⁶ 1922/62, 148–149

²⁷ Paulaharju 1965, 94–95

²⁸ sama, 149–152

ruttonuoli ampui jängästä ja kaasi karjat melkein sukupuuttoon. --- Ja kun Niila siitä taas vähän pääsi jaloilleen, rupesi hän saamaan uusia jopinsanomia: poroparttioita karkaili hänen karjastaan, milloin minnekin vieraille alueille, häviten sinne ja tulematta enää takaisin niin kuin ennen. Niin harhaantui kerrankin seitsensatainen tokka Enontekiön tunturimaihin ja hävisi Hetan, Näkkälän ja Peltovuoman poromiesten laumoihin. --- Siitä jo uskalsivat varkaat käydä ukon rahakätöjenkin kimppuun, ja monet ovelat petturit viekoittelivat ja narrasivat äijän menettämään omaisuuttaan kerran toisensa jälkeen. Niin Niila-ukko, suuri maailman-rikas, aivan köyhtyi, viimein niin, ettei edes enää voinut toimittaa syksyisiä palvontaretkiäänkään.”

Paulaharjun kuvauksen mukaan Salkko-Niila asettui vanhana elämään hirsistä rakennettuun pirttipöksään Inarin etelälaidalle, ”livalon päälle”, Lismajoen ja Ivalon yhtymille, Saariselän vedenjakajan takalistolle. Paulaharju²⁹ väitti kaikkien kuulleen ainakin kerrottavan Salkko-Niilan merkillisestä möykkääjästä, ’pirusta’. ”*Olihan Niila vielä luvannut nuorimuksen tyttärensäkin uhriksi, mutta ei ollut sitäkään antanut. Silloin vanha, ankara tunturien valtias tuli Niilan pirttiin möykkäämään. Ja niin sai kuulu Salkko-Niilan ’piru’ ja ’kolkuttaja-äijä’ alkunsa.*”

Lismajoen pirttiin ilmestynyt ’kamala möykkääjä’ piti kaikki yöt ihmisiä alituisessa pelossa ’vuosikausittain’. ”*Se oli merkillinen olio se Salkko-Niilan kolkuttaja. Joka yö se kävi ukon asuinpirtissä elämöimässä. Kuului ensin kuin kynsillä olisi raapaistu porstuanlattiata, sitten kahinaa sillan alta, ja sen jälkeen alkoi möykkääjä toimia pontevammin. Se röykytteli ovia ja kolkutti seiniä, täräytteli ikkunoita ja paukutti lattianparsia, pirtin laella se kopsehti ja nurkissa tassutteli, ja toisinaan se tuli sisäänkin ja heilutti kattilaa koukussa niin että kolisi, heitteli istuinpöliköitä, helisteli avaimia taikka raaputteli uunin takana ja tömisteli jalallaan lattiata. --- Tätä ehkä epäuskoiset luulevat vain tavalliseksi takkavalkeatarinaksi ja Lapin vanhojen erämaan kiertäjien vilkkaan mielikuvituksen tuottamaksi tunturimaailman kummitusjutuksi. Mutta moni rehti mies ja vakava vanha ukko on Salkossa käynyt ja viettänyt siellä porokaarteella ollessaan useita öitä, siten itse ollen paikan päällä näkemässä ja kuulemassa Lismajoen pirtin kummaa kolkutusta.*”³⁰

”*Lopulla ikäänsä, yli kahdeksankymmenen-vuotisena, oli äijä jo aivan höperönä, istuskeli vain yksinään vuoteellaan itseksään puhellen, taikka kuljeskeli hupsuna ulkona rahojaan etsiskellen ja olematonta porotokkaansa muka paimennellen, taikka varustihe lähtemään tunturille suurelle jumalalleen uhraamaan mustaa ja valkkohirvasta. --- Ja paholaisen viemänä kerrotaan hänen täältä manallekin menneen 90-vuotisena vanhuksena, vaikka hän vuotta ennen kuolemaansa, syksyllä 1911, sai papinkin luokseen ja otti Herran ehtoollisen. --- Ikäloppuna, kiusattuna raukkana, 90-vuotisena vanhana höperönä ja melkein tyhjäksi riistettynä entinen suuri tunturimies viimein kuoli 1912. Mutta pari poikaa ja suuri tytärparvi jäi elämään Inarin poromaille.*”³¹

Niilalle ja Maggalle syntyi yksitoista yhteistä lasta, joista kahdet kaksoset. Lisäksi perheessä varttui Niilan poika ensimmäisestä avioliitosta Margareeta Niilantytär Jomppasen kanssa, mutta hän poistui jonnekin ennen vuotta 1885. Hän saattaa olla se (IV) Piera Niilanpoika Länsman, joka meni naimisiin ”Maijun” (Maria Susanna Eira?, s. 1878, k. 1977) kanssa. Piera ja Maiju saivat kolme poikaa: (V) Niilan (k. 1977), joka avioitui puoliserkkunsa (?) Kristiina Uulantytär Länsmanin (s. 1914, vanhemmat Salkko-

²⁹ 1922/62, 148–149

³⁰ Paulaharju 1965, 153

³¹ sama, 95, 155

Uula Niilanpoika Länsman ja Kristiina Uulantytär Niittyvuopio, taulu 20) kanssa, Jounin ja Aslakan. Kaikkia poikia kutsuttiin äidin nimellä: Maijun Niila, Maijun Jouni ja Aslakka.

IV Piera Niilanpoika Länsman	11. 9.1852	äiti <i>Margareeta Niilantytär Jomppanen</i> ; Pieran nimi ylivedetty Inarin rippikirjasta ennen vuotta 1885; po. (?) Maria Susanna Eira, s. 1878, k. 1977, "Maiju-muori"
IV Birit Niilantytär Länsman	7.11.1859	äiti <i>Magga Uulantytär Tuutio</i> ; s. Utsjoella, k. 10-vuotiaana Inarissa 20.1.1870 kuumeseen
IV Margareeta Niilantytär Länsman Taulu 17.	23. 3.1862	Utsjoella, po. 25.6.1882 Inarissa äidin serkku, leskimies, tunturisaamelainen Hannu Hannunpoika Kittii, s. 22.9.1848 (1. po. serkku Magga Klemetintytär Kittii, s. 28.1.1855, k. 1.12.1877), taulu 12.
IV Karin Niilantytär Länsman Taulu 4.	24. 2.1865	k. 25.1.1896 lapsivuoteeseen 31 vuoden, 11 kuukauden ja 1 päivän iässä, po. 10.4.1887 Johan Johaninpoika Högman, s. 15.8.1861 (2. po. Liisa Antintytär Morottaja)
IV Kristiina Niilantytär Länsman Taulu 22.	24. 2.1865	Karinin kaksossisar, hätäkasteen antoi Hans lisakinpoika Mattus, po. äidin serkku Nilla Jouninpoika Kittii, s. 30.11.1863, taulu 21, Jouni Kitin äidinäiti
IV Magga Niilantytär Taulu 5.	7. 1.1868	po. 22.6.1890 Antti Antinpoika Sarre, s. 27.10.1861
IV Niila Niilanpoika Länsman	24. 3.1870	po. 24.6.1898 Elin Inkeri Kaapintytär Aikio, s. 9.4.1871
IV Raudna Niilantytär Taulu 6.	24. 3.1870	Niilan kaksossisar, po. 15.3.1891 Koutokeinossa Mikkel Nillanpoika Gaup, s. 4.11.1856
IV Birit Niilantytär Taulu 16.	16.12.1872	po. serkku ja pikkuserkku Uula Niilanpoika Kittii, s. 14.10.1871 (Pyhäjärven Uula), taulu 14.
IV Elli	23. 1.1876	kastoi Martin Petterinpoika Kittilästä
IV Uula "Salkko-Uula"	15.10.1878	po. pikkuserkku Kristiina Uulantytär Niittyvuopio, s. 28.5.1879, taulu 20; asuivat Naunakasjokisuulla lähellä Pyhäjärveä, Maijun Niilan Kristiina-vaimon vanhemmat
IV Inga Maria	25.11.1882	

Niila Länsman perusti Lismajoelle Lismajoki-nimisen tilan 1907.³² Jouni Kittii³³ kävi tuossa Kristiina-mummonsa kotikylässä, Lismassa, heinäkuussa 1970. Tuohon aikaan se oli yksi Inarin kunnan syrjäisimmistä kylistä, johon ei kulkenut vielä tietä, vaan sinne oli käveltävä Repojoelta polkua pitkin yli 20 kilometriä tai ajettava autolla Kittilän puolelle Pokan kylään, josta pääsi metsäautotietä muutaman kilometrin päähän kylästä. Kahlattuaan Lismajoen suun alapuolella Ivalojoen yli ja Lismajoen itärantaa miehet suunnistivat kohti kylää, joka puolen tunnin kävelyn jälkeen ilmestyi männiköstä. *"Kun näin kylän levittäytyvän suoraan edessäni, tuntui kuin olisin palannut 1800-luvulle. Kylä koostui harmaista rakennuksista ja*

³² Kittii, 6

³³ Lisman kylässä ensimmäistä kertaa, käsikirjoitus

vanhoista aidoista ja suovista. Parilla talolla näytti olevan pihalla pieni hirsinen navetta. Lisärehua lehmille jouduttiin niittämään läheisiltä metsäniityiltä ja soilta. Perunaakin yritettiin vaihtelevalla menestyksellä viljellä, mutta ainaisten hallakesien vuoksi sadot olivat välillä huonoja. Kylään poikkesi harvoin vieraita ihmisiä, kerran kuitenkin vahingossa amerikkalaisen National Geographicin toimittaja, jonka kirjoituksen johdosta Lisman erämaakylä tuli laajasti amerikkalaisten tietoon.”

Niilan ja Maggan lapsista vanhin tytär **Birit** kuoli kymmenvuotiaana eikä kaikkien muidenkaan lasten elämän vaiheista ole tietoa edes Lapin Sivistysseuran väestöntutkimuskortistossa. Samannimiset henkilöt ilman syntymäaikaa ja ikätietoja saattavat sekoittua toisiinsa myös muisteloissa.

IV Salkko-Niilan poika **Niila Niilanpoika Länsman** vihittiin juhannusaattona 24.6.1898 Utsjoella siellä syntyneen **Elin Inkeri Kaapintytär Aikion** (s. 9.4.1871, vanhemmat Gabriel Jouninpoika Aikio ja Ella Jounintytär Wuolab) kanssa. Lapsista ei ole merkintöjä.

Jouni Kitti³⁴ kertoi kasvatusisänsä Niilan Kristiina-vaimon isän **Uula Länsmanin** vaatimattoman asuinpaikan sijainneen Naunakasjokisuulla lähellä Pyhäjärveä. Salkko-Uula oli Salkko-Niila Länsmanin poika, joka avioitui pikkuserkkunsa **Kristiina Uulantytär Niittyvuopion** (s. 28.5.1879, vanhemmat Uula Uulanpoika Niittyvuopio (Outakoski) ja Inga Hansintytär Kitti, taulu 20) kanssa. Heidän lapsistaan tiedetään: **(V)** ”**Pikku-Salkko-Uula**” (s. 1910, k. 2003, naimisissa Utsjoella), **Kristiina** (s. 1914, Maijun Niilan vaimo), **Inka** (s. 1916), **Maarit**, **Nilla** ja **Birit Magga** (s. 1925).

Jouni kävi silloisen perheensä kanssa joka kesä Angelista 15 kilometrin päässä sijaitsevalla Pyhäjärvellä kalastamassa siikaa talvea varten. ”Asuimme tämän ajan Salkko Uulassa. Talon ohi kulki polkuja, jotka johtivat Uutelan Uulan suuntaan ja läheiselle Riutustunturille. Eräänä päivänä lähdin uteliaisuuttani seuraamaan tunturille johtavaa polkua. Rinteillä kasvoi paksuja oksaisia mäntyjä, joiden kaarna oli tyvestä monen tuuman paksuista. Sen jälkeen kävin usein näitä mäntyvanhuksia ihailemassa, välillä ne kohisivat tuntuen ikään kuin juttelevan. Monesti tuli sellainen tunne, että niissä kohisi ympäröivän maailman elämä, joka ei tänne näkynyt. Männyt eivät juuri koskaan olleet vaii.”

Taulu 4.

IV Karin Niilantytär Länsman (s. 24.2.1865, k. 25.1.1896, vanhemmat Niila Pieranpoika Länsman ja Magga Uulantytär Tuutio, taulu 3) vihittiin 22-vuotiaana tunturisaamelainen **Jouni Johaninpoika Högmanin** (s. 15.8.1861, vanhemmat Johan Davidinpoika Högman ja Inga Jounintytär Wuolab) kanssa 10.4.1887. He saivat viisi lasta, ennen kuin äiti menehtyi viimeisen syntymään. Jäätyään leskeksi pienten, 0-7-vuotiaiden lastensa kanssa Jouni Högman solmi 24.1.1897 toisen avioliiton **Liisa Antintytär Morottajan** (s. 2.2.1874) kanssa, ja heille syntyi ainakin poika ja tytär:

V Johan Jouninpoika	10. 3.1888	äiti Karin Niilantytär Länsman
----------------------------	------------	--------------------------------

³⁴ Elämää Naunakasjokisuulla, Kiertokoulu ja ensimmäiset seurakunnat, käsikirjoituksia

Högman		
V Niila	12. 9.1889	k. 14.11.1889 ennen kasteen vahvistamista
V Jouni	29.10.1890	
V Inka	6. 6.1893	
V Magga	8. 1.1896	
V Antti	6. 2.1898	<i>äiti Liisa Antintytär Morottaja</i>
V Liisa	11. 3.1900	

Taulu 5.

IV Magga Niilantytär Länsman (s. 7.1.1868, vanhemmat Niila Pieranpoika Länsman ja Magga Uulantytär Tuutio, taulu 3) meni 22.6.1890 naimisiin **Antti Antinpoika Sarren** (s. 27.10.1861, vanhemmat Antti Juhaniinpoika Sarre ja Brita Henrikintytär Mattus) kanssa ja heille syntyivät:

V Antti Antinpoika	11. 2.1891	vanhapoika
V Brita Maria	23. 4.1892	
V Magga Antintytär Sarre	26. 1.1894	Posti-Martin (Mattus) toinen vaimo, jälkeläisiä (?) Kaisa Musta, Aune Jomppanen, Yrjö Mattus ja Maire Hetta (Vuotso)
V Agneta	15. 3.1895	
V Nilla	17. 5.1897	
V Maarit	27.11.1899	k. 17.3.1900 kurkkutautiin 3 kk 20 p. iässä
V Juhani		vanhapoika
V Niilo		vanhapoika
V Heikki		meni naimisiin Paltto Hannun siskon kanssa, lapset Veikko ja Juhani

Taulu 6.

IV Niila Niilanpoika Länsmanille ja Elin Inkeri Aikiolle ei ole merkitty jälkikasvua Lapin Sivistysseuran väestöntutkimuksen kortistoon, mutta Niilan kaksossisarelle **Raudna Niilantytär Länsmanille** (s. 24.3.1870, vanhemmat Niila Pieranpoika Länsman ja Magga Uulantytär Tuutio, taulu 3) ja hänen 15.3.1891 vihitylle kautokeinolaiselle puolisolleen **Mikkel Nillanpoika Gaupille** (s. 4.11.1856) syntyivät ainakin:

V Johan Mikkel Gaup	25. 6.1892	
V Nilla	12.11.1894	LSS:n korttiin lisätty nimi Elli, 10.9.1922 (?)
V Magga	8. 5.1897	
V Mikael	8. 5.1899	

Mihkal Gaupin nimiin solmittu vuokrasopimus kruununmetsätorhalle on säilynyt.³⁵

Taulu 7.

³⁵ Kittu 2000, 6

III Brita Kitin ja Antti Mikaelinpoika Nuorgamin ainoa eloonjäänyt poika **Uula Antinpoika Nuorgam** (s. 26.1.1848, taulu 2) kuulutettiin Inarissa 3.4.1874 avioliittoon **Maria Hansintytär Mattuksen** (s. 18.7.1848, vanhemmat Hans lisakinpoika Mattus ja Anna Matintytär Padar) kanssa Paadarin kylästä. Heille syntyi lapsia, joista kaikkien vaiheista ei ole tietoa. Vanhin tytär Maria solmi 22.4.1908 avioliiton Hannu Niilanpoika Kitin (s. 6.12.1873, vanhemmat Niila Hannunpoika Kitti ja Maarit Uulantytär Tuutio, taulu 14) kanssa, jonka isä oli Marian isän serkku ja äiti Marian isän sisarpuoli.

IV Maria Uulantytär Nuorgam	27.12.1874	po. 22.4.1908 serkku ja pikkuserkku Hannu Niilanpoika Kitti, s. 6.12.1873, taulu 14.
IV kuolleena syntynyt poikalapsi	jouluk.1875	mullattiin 12.3.1876, Kristian Kekoni
IV Hans	4. 1.1877	
IV Birit	30.11.1878	k. 12.2.1879 ilman kasteen vahvistamista
IV Anna	6. 1.1880	
IV Uula	28. 4.1882	kastoi talollinen Mikko Seurujärvi Kittilästä
IV Karin	6. 8.1884	kummina mm. Niila Hansinpoika Kitti
IV Magga Kristiina	2.10.1885	kasteen vahvisti 26.12.1886 W.A. Wirkkula
IV Antti	5. 4.1889	kummina mm. Niila Hansinpoika Kitti

II Kitti-Klemman sukua

Taulu 8.

II Klemet Antinpoika Kitti (s. 1816, k. Inarissa 1876, vanhemmat Antti Hannunpoika Kitti ja Magga Antintytär Jomppanen, taulu 1) ja **Brita Niilantytär Jomppanen** (s. 7.5.1825, Niila Pieranpoika Länsmanin ensimmäisen vaimon, Margareeta Niilantytär Jomppasen, vanhempi sisar, sisarten vanhemmat Niila Aslakinpoika Jomppanen ja Ella Niilantytär Paut) saivat viisi lasta.

Klemet Antinpoika Kitille oli merkitty rippikirjaan joitakin rikkomuksia vuosina 1848 ja 1857, joista edellinen saattoi merkitä jo aiemmin mainittua juopumusta. Klemet Kitti oli Niiles Länsmanin 24.3.1870 syntyneinen kaksosten Niileksen ja Raudnan kummina. Hänen taloudessaan tapahtui onnettomuus, kun 82-vuotias ”vanhapiika Kaisa Niilantytär Paut – ehkä Klemetin vaimon äidin sisar – lähti tunturisaamelaisen Klemet Kitin luota porokylästä (erotuksesta?) 10. päivä elokuuta 1875, eksyi eikä palannut”.

Klemet kuoli 60-vuotiaana Inarissa 1876, jolloin hänen lapsensa olivat 9-21-vuotiaita. Vanhin tytär (III) **Magga Klemetintytär Kitti** avioitui seuraavana kesänä **Hannu**-serkkunsa kanssa. Hän oli 22-vuotiaana morsiamena ilmeisesti raskaana 28-vuotiaalle sulhaselleen ja kuoli synnytykseen jo vajaan viiden kuukauden kuluttua häistä, joulukuun alussa 1877. Serkusten poikavauva menehtyi vuodenvaihteen jälkeen, tammikuun alkupuolella 12.1.1878. Hannu Kitti jäi leskeksi ehtimättä täyttää kolmeakymmentä.

Klemetin toinen tytär Ella ja kolmas tytär Brita olivat sisarensa menettäessään jo neitoiässä. Heidät kuulutettiin avioliittoon Utsjoelta Inariin muuttaneiden Pannen veljesten, Jouni ja Aslak Antinpoikien, kanssa kevättalvella 1884, molemmat samana päivänä 9.3.,

joten sisaruksille lienee järjestetty kaksoishäät. Perheen nuorin tytär Raudna vihittiin myöhemmin kolmannen Pannen veljeksensä kanssa.

Niilo Klemetinpoika Kitti oli sisarensa Britan ja tämän puolison Aslak Pannen 26.5.1888 syntyneen Aslak-pojan kummi. Jouni Kitti kertoo Niilo Kitin perustaneen Kitinlompolo-nimisen kruununmetsätorpan Paudijärvestä laskevan Siuttajoen varrella olevaan lompoloon. Perhettä Klemetin ainoalle pojalle ei ole merkitty.

III Magga	28. 1.1855	kuoli 1.12.1877 Utsjoella 22-vuotiaana synnytykseen, rippilapsi 1874, vihitty 15.7.1877 serkkunsa Hannu Hannunpoika Kitin, s. 22. 9.1848, kanssa (2. vo. Margareeta Niileksentytär Länsman, s. 23.3.1862), taulu 12.
III Ella Taulu 9.	24.11.1856	k. 18.2.1896 lapsivuoteeseen, rippilapsi 1876, muuttivat Inariin 1878, po. 25.3.1884 tunturisaamelainen Jouni Antinpoika Pannen, s. 21.5. 1848 (2. vo. 30.4.1899 Karin Antintytär Aikio, s. 27.2.1877), asuivat Näätämön Varpuniemessä No 7
III Brita Taulu 10.	17.10.1858	rippilapsi 1878–1879, konfirmoitiin palmusunnuntaina 6.4.1879, kuulutettiin avioliittoon 9.3.1884 tunturisaamelaisen, Karin Jounintytär Vuolabin (s. 23.9.1840, k. 1880) lesken Aslak Antinpoika Pannen, s. 9.5. 1842, kanssa
III Niila	18. 6.1863	Aslak Aslakinpoika Pannen kummi 1888, perusti Kitinlompolo-nimisen kruununmetsätorpan Siuttajoelle
III Raudna Taulu 11.	10. 9.1865	k. 1938, 1. po. 15.3.1891 livar Antinpoika Pannen, s. 28.3.1850, k. 50-vuotiaana kelta-tautiin 16.4.1900, 2. po. 1901 Lars Ole West s. 15.11.1872, k. Kokkolan sairaalassa keväällä 1945, Jouni Kitin isä; Raudna perusti Solmusjoenlompolon kruununmetsätorpan 1901

Taulu 9.

III Ella Klemetintytär Kitti (s. 24.11.1856, k. 39-vuotiaana 18.2.1896 lapsivuoteeseen, vanhemmat porosaamelainen Klemet Antinpoika Kitti ja Brita Niilantytär Jomppanen, taulu 8) pääsi ripille Utsjoella vuonna 1876. Hänen perheensä muutti Inariin vuonna 1878. Ella vihittiin 25.3.1884 tunturisaamelainen **Jouni Antinpoika Pannen** (s. 21.5.1848, vanhemmat Tanassa 26.9.1810 syntynyt Anders Aslaksen Banne, k. Utsjoella 17.11.1862, ja Utsjoella 5.4.1812 syntynyt Karin Niilantytär Pieski) vaimoksi ja heille syntyi lapsia, jotka eivät saaneet elää. Perhe asui Näätämön Varpuniemessä No 7, jonne Jouni Antinpoika Pannen perusti vuonna 1895 Varpuniemi-nimisen tilan.³⁶ Ella menehtyi kuitenkin jo seuraavana vuonna kuolleen poikansa synnytykseen. Jouni Pannen meni muutaman

³⁶ Kitti 2000, 6

vuoden kuluttua uudelleen naimisiin 30.4.1899 **Karin Antintytär Aikion** (s. 27.2.1877) kanssa.

IV Kaarin	10. 5.1890	kuoli 10.5.1890 tunnin ikäisenä heikkouteen
IV Brita Jounintytär Panne	10. 5.1891	k. 25.4.1892 tuntemattomasta syystä 11 kuukauden ja 15 päivän ikäisenä
IV kuolleena syntynyt poika	3. 5.1893	
IV kuolleena syntynyt poika	18. 2.1896	

Taulu 10.

III Brita Klemetintytär Kitti (s. 17.10.1858, vanhemmat porosaamelainen Klemet Antinpoika Kitti ja Brita Niilantytär Jomppanen, taulu 8) oli rippilapsi vuosina 1878–1879, kunnes hänet konfirmoitiin Utsjoella palmusunnuntaina 6.4.1879. Siitä viiden vuoden kuluttua Brita kuulutettiin avioliittoon 9.3.1884 sisaren sulhasen veljen, tunturisaamelaisen **Aslak Antinpoika Pannen** (s. 9.5.1842, vanhemmat Tanassa 26.9.1810 syntynyt Anders Aslaksen Banne, k. Utsjoella 17.11.1862, ja Utsjoella 5.4.1812 syntynyt Karin Niilantytär Pieski) kanssa. Aslak oli muuttanut kesäkuussa 1878 Utsjoelta Inariin 21.3.1865 vihityn vaimonsa **Karin Jounintytär Vuolabin** (s. 23.9.1840, k. 5.5.1880, vanhemmat Jouni Pehrinpoika Wuolab ja Tanassa vuonna 1800 syntynyt Ella Olai) kanssa, mutta jäänyt pian leskeksi. Aslakille ja Karinille ei ole merkitty lapsia.

Paulaharju kertoi, että samana vuonna kuin Jomppaiset, jutivat Inariin myöskin Johan Högman, Davidin kodan poika, sekä Aslak Panne, Maggas-Andaraksen poika, suuren Panne-galleen sukua. *”Panne-galles olikin mahtava mies. Ja hän oli vielä senluontoinen äijä, että muut kaikki pahankuriset tappelusmiehet ja poronvargaat sekä muut yltiöpäät määrättiin hänen rengeikseen sen sijaan, että sellaiset nyt toimitetaan Kittilän linnaan tahi Trondhjemiin. Panne-äijä nimittäin varta vasten maksoi ’staatille’ ison veron saadakseen palkattomia renkejä paimentamaan suunnatonta karjaansa. --- Piettar-Niilakin Iskurasjoelta ja Guttorm-ukko saivat palvella Panne-äijää ja purra hänen poronkuutaan kuusi kuukautta.”*³⁷

Britalle ja Aslakille syntyi 26.5.1888 poika, joka sai isänsä ja isoisänsä isän mukaan nimen **(IV) Aslak**. Hänelle antoi hätäkasteen kalastajasaamelainen Pekka Paadar ja kummeiksi kutsuttiin porosaamelainen Jouni Panne ja vaimo Ella, porosaamelainen Jouni Helander ja vaimo Ella Högman, porosaamelainen Jouni Högman ja vaimo Karin Länsman, porosaamelaisen poika Niila Klemetinpoika Kitti ja porosaamelaisen tytär Magga Kitti, kalastajasaamelaisen poika Antti Sarre sekä kalastajasaamelaisen tytär Maria Walle. Kasteen vahvisti joulupäivänä 25.12.1888 M. Hinkula. Poika sai ilmeisesti elää, sillä Paulaharju³⁸ kertoi Kitti-Klemman Biritin, Aslak Pannen vanhan äitimuorin eläneen Tshurnussa ’pirttimiehinä ja poromiehinä’ siellä asuvien Aslak Pannen poikien ja tyttärien sekä muutamataisen porotokan kanssa.

³⁷ Paulaharju 1965, 103–104, 89

³⁸ sama, 104

Taulu 11.

III Porosaamelaisen tytär **Raudna Klemetintytär Kitti** (s. 18.9.1865, k. 1938, vanhemmat Klemet Antinpoika Kitti ja Brita Niilantytär Jomppanen, taulu 8) merkittiin 29.6.1887 syntyneen Priita Abramintytär Aikion kummiksi. Hänet vihittiin 15.3.1891 kahden lankonsa nuoremman veljen, **livar Antinpoika Pannen** (s. 28.3.1850, k. 50-vuotiaana keltatautiin 16.4.1900), puolisoiksi. Raudna Pannena hän perusti Solmusjoenlompolon kruununmetsätorpan vuonna 1901.

Leskeydyttyään vuosisadan vaihteessa Raudna meni naimisiin **Lars Ole Westin** (s. 15.11.1872 Norjan Pulmangissa, k. Kokkolan sairaalassa keuhkotautilla 1945, vanhemmat Utsjoella 7.10.1843 syntynyt ja Vesisaarella 26.2.1929 kuollut Lars Pehrson West ja Anna Olsdatter Erke) kanssa, josta tuli sittemmin Jouni Kitin isä³⁹. Paulaharjukin⁴⁰ mainitsi miehen Kittin Klemman vävyksi, joka asettui 'Paadarjäyrin puoleen'. 'Lasse-Oula', Uuniemen Vestin Lasse-Pieras-Lassen poika, muutti myöhemmin Raudna-vaimonsa kanssa Paadarjäyrieltä Ronkajärvelle. Pojan setä Lasse-Pieras Jouni Vest (s. 1828), nimismies Högmanin tyttärenpoika, oli Kittin-Biritin (s. 1812) kolmas mies ja tullut Inariin 1864, mutta muutti sieltä Enontekiöön tai Koutakeinoon 1892.

Jouni Kitin⁴¹ mukaan Lars Ole tietävästi elätti itsensä ensin pororenkinä Varangin suunnalla vuosisadan loppupuolella. ”*Siellä isäni varttui paimentaen päämiehiensä poroja ja tehden muitakin askareita lähinnä ruokapalkalla. --- Vuosisadan loppupuolella rajan takana Suomen puolella laidunsi porojaan leskeksi jäänyt Rauna Klemetintytär Kitti, joka tarvitsi miespuolista apua alituisesti porojensa kimpussa olevien susien vuoksi. Rauna Kitin pyyntö sattui Uulalle sopivaan aikaan, alkoihan hän olla miehuutensa parhaassa vaiheessa. Avioliitto solmittiin 1900 ja keuhkolla 1901 Rauna ja Uula muuttivat porotokkansa kanssa Inarijärven eteläpuolelle peräti Kattajärvelle asti, joka sijaitsee Ivalon Akujärven kylän eteläpuolella.*”

Toistaiseksi ei ole varmuutta, kuinka monta lasta Raudnalla oli. Ensimmäisessä avioliitossa hänelle syntyi ilmeisesti poika (**IV**) **Antti** 13.4.1898. Toisesta liitosta jäi eloon poika (**IV**) **Niila** (s. 1908, k. 1982), joka piti sittemmin huolta talosta ja poroista. Muut jälkeläiset menehtyivät Jouni Kitin tietojen mukaan espanjantautiin. Niila meni naimisiin **Kaarina Niilantytär Maggan** (s. 1907) kanssa. Lehtola⁴² tietää, että muiden lähtiessä evakkoon sodan jaloista 1944 Länsi-Inarin erämaihin jäi poropaimeniksi kaksikymmentä kaksi, muutamien muistitietojen mukaan kolmekymmentä poromiestä. Lähes kaikki olivat saamelaisia Sallivaaran lähialueilta: Kutturasta, Lismasta, Lemmenjoelta ja Menesjärveltä. Mukana olivat muiden muassa *Lassin-Uulan-Niila (Niila West)*, Hannun-Jouni (Jouni Kitti), Hannun-Niila (Niila Kitti), Näkkälän lisko (lisko Näkkäläjärvi), Kutturin-Niila (Niila Magga) sekä Nillan-Piera ja –Jouni (Piera ja Jouni Länsman). Ainoa nainen porukassa oli lismalainen Ándde-Máreha-Máret (Maarit Länsman).

”*Raunan kuoltua vuonna 1938 Ronkajärven talo jäi ilman emäntää ja Uula tarvitsi välttämättä piian. Sellainen löytyi Magga Kitistä, joka oli Raunan Niila-serkun tytär ja elättänyt itsensä piikomalla lukuisissa saamelaisperheissä.*” Jouni Kittin kertoi, miten hänen äitiään Magga oli pyydetty 1939 auttelemaan leskeksi jäänyttä Lars Ole (Lassin Uula)

³⁹ Kittin, 6

⁴⁰ 1965, 102–103

⁴¹ Jouni Kitin elämänpolun koukeroita, Ronkajärvi keuhkotauti ja kevät 1942, käsikirjoitus

⁴² 1994, 98

Westiä taloudenpidossa. *”Isäni tuskin tässä iässä enää odotti saavansa poikaa. Uulan ja Raunan lapsista Niila oli elossa.”*

Mutta niinpä vain kävi, että vaimonsa kuoleman jälkeen ”Lassin Uula” sai vielä pojan, **Jounin**, talouttaan hoitaneen **Magga Niilantytär Kitin** (s. 4.4.1898 Menesjärvellä, vanhemmat Niila Jouninpoika Kitti ja Kristiina Niilantytär Länsman, taulu 22) kanssa 17.1.1943. Varmaan yli 71-vuotias poroisäntä mietti, kuinka hän voisi turvata poikansa tulevaisuuden. *”Myös sodan jatkuminen huolestutti häntä. Pojalla oli isä, joka oli alueen suurin poronomistaja. Mutta sairaus muutti kaiken. Kevättalvella 1944 Uulan terveydentila huononi yllättäen Vuorhavaaran poroerotuksessa sattuneen halvaantumisen seurauksena. Syksyllä 1944 evakkoon lähdettäessä sotilaat kantoivat Uulan Ronkajärveltä maantien varteen. Vieläkö hän näkisi talon, jossa oli vierähtänyt melkein pari vuosikymmentä? – Eipä nähnyt, kevättalvella 1945 Uulan elämänkaari päättyi Kokkolan sairaalassa.”*

Elämäntaipaleen vaikea alku ei estänyt Lassin Uulan ja Magga Kitin poikaa pääsemästä pitkälle. Juuristaan kiinnostuneena Jouni Kitti oli 11.9.1998 perustamassa Andaras Hannobárdni Kitti soakasearvi – Andaras Hannunpoika Kitin sukuseuraa Helsingissä vaalimaan Kitti-suvun ja saamelaisuuden perinteitä. Hän ryhtyi sen ”lipunkantajaksi” ja puheenjohtajaksi. Jouni Kitin värikkäitä muistelmia elämänsä varrelta on siteerattu tässä sukuraportissa monin paikoin.

II Hans jälkeläisineen

Taulu 12.

II Tunturisaamelainen **Hans Antinpoika Kitti** (s. 1818, k. 1903, vanhemmat Antti Hannunpoika Kitti ja Magga Antintytär Jomppanen, taulu 1) otti ensin vaimokseen **Kirstin Niilantytär Biggan** (s. 1819, k. 15.1.1882) ja vielä ikämiehenä 25.3.1890 **Valpuri Petterintytär Mustan** (s. 24.3.1852, vanhemmat kalastaja Petteri Matinpoika Musta ja Brita Iisakintytär Valle). Molemmista liitoista syntyi lapsia.

Paulaharju⁴³ kertoo Niku-Fullista, vanhojen jumalien palvelijasta, jonka sanotaan olleen kaikkein ensimmäinen lappalainen koko Ruijan ja Utsjoen kulmakunnalla sekä epälukeisten tunturimiesten alkuisä, joka eli *”ainakin seitsemänsataa vuotta takaperin”*. Tämän alkulapin tyttäriä oli Niku-Fullis-Raudna, joka synnytti pojan Raudn-Niilan. Tämä taas siitti Raudn-Niilas-Pieran, joka *”kävi miehuutensa päivinä ahkerasti aina Koltanmaalla kumartamassa seitojansa, tehden sen niin hartaasti, että sai porotokkansa nousemaan 12 000:een. Mutta sitten vanhana ukko tuli kristityksi, joka oppi lukemaankin”*, jolloin kaksi kolmannelta hänen suuresta porolaumastaan karkasi Koltanmaalle. Biggat tunnettiin Raudn-Niilas-Pieran heimolaisina.

Lapsuudessaan pikku-Kiteillä riitti Utsjoella seuraa toisistaan. Hansin ja Kirstinin perheessä oli seitsemän lasta. Perhe lakkasi kasvamasta, kun isästä tuli linnoitusvanki (fästningsfånge), joka joutui istumaan linnassa aina vuoteen 1873 murhan tunnustaneena (på bekännande för mord). Paulaharjun⁴⁴ mukaan tuo *”entinen Kitti-Hannu, Kunku-Hansiksi sanottu oli hyvin tunnettu menoistaan aina Porsangerissa asti. Monet kerrat äijä tarttui kiinni pororötöksistään, saaden raippoja, seisoen rautakaulassa ja viimein joutuen*

⁴³ 1965, 84–85, 88

⁴⁴ sama, 126–127, 98

Käkisalmen linnaan syytettynä inarilaisen tappamisesta. Ikipäiviksi mies joutui, 'kun oli voimassa se Vanhan Testamentin laki, mutta keisari armahti sitten'.

III Antti Taulu 13.	19. 2.1844	äiti <i>Kirstin Niilantytär Bigga</i> ; kuoli 1926 Utsjoella; ripille suomeksi 1861; 1. vo. 26. 12.1881 Inarissa tunturisaamelaisen tytär Bigga livarintytär Pieski, s. 25.4.1851, k. 27.4.1888, 2. vo. 24.6.1891 Brita Uulantytär Valle, s. 27.4.1870, Anna Kitin vanhemmat
III Niiles Taulu 14.	21. 1.1846	k. 1919 Inarissa, po. 26.12.1868 serkku Maarit Uulantytär Tuutio, s. 20.5.1840, taulu 2, muutti Inariin 1881; perusti 1884 Pyhäjärvi-nimisen tilan Vaskojoen Pyhäjärvelle, rakensi saarnatuvan rannalle, perusti Uutelan tilan 1902?
III Hans, "Pikku-Hannu" Taulu 17.	22. 9.1848	k. 1928, porosaamelainen, 1. po. 15.7. 1877 serkku Magga Klemetintytär Kitti, s. 28.1.1855, k. lapsivuoteeseen 1.12.1877, taulu 8; muutti Inariin 12.6.1880, kuulutettiin 2. avioliittoon 9.4.1882 serkkunsa ja Tshalkku-Niilan tyttären Margareeta Niileksentytär Länsmanin, s. 23.3.1862, kanssa, taulu 3; perusti Hannula-nimisen tilan 1907
III Magga Taulu 19.	4. 6.1851	k. 21.7.1931, ripille 1870, po. 24.12.1871 Niila Uulanpoika Niittyvuopio, s. 18.3. 1840, k. 1906?, Outakosken suvun taulu 70.
III Inga Taulu 20.	28 . 4.1856	ripille 1876, po. 17.3.1878 uudisrakentaja, leski Uulan-Uula Niittyvuopio, s. 26.8. 1845, k. 20.7.1934 (1. po. Maria Iversdatter Porsanger, s. 7.9.1844, k. 23.11. 1876), Outakosken suvun taulu 70.
III Aslak	11.11.1862	k. 9.1.1863 tuntemattomasta syystä; kas-teen vahvistus kirkossa 6.1.1863, hau-taan siunaus 18.1.1863
III Kristiina	16. 3.1864	Inariin 6.2.1881, po. 22.4.1883 tunturisaamelainen Anders Pekanpoika Guttorm Norjasta, Karasjoelta
III Hanno	14.10.1883	äiti <i>Valpuri Musta</i>
III Johan Petter	1. 8.1887	
III Uula, Ovllá	24. 2.1890	
III Kristiina, Risten	18. 3.1894	

Kahdeksan vuotta tunturimies palveli Suomen kruunua, palaten takaisin lihavana ja komeana ja hyvissä parseeleissa. Mutta kun äijä pian taas rötösteli Ruijan puolella, niin joutui hän Tronhjemin linnaan neljäksi vuodeksi. Eikä siellä saanutkaan syödä muuta kuin suolaista silliä ja vanhan konin lihaa. Laihana ja resuisena Hans horjuen palasi Norjan kruunun palveluksesta, ja nälissään ensi töikseen tappoi lihavan pailakan, ahmien ensi

paloikseen sen paistit ja kuut sekä imien ytimet". Hans kuuluu kiittäneen *"Jumalaa siitä armosta, että oli poro- ja muista rötöksistään joutunut istumaan toistakymmentä vuotta linnassa sekä siten pelastunut viinan juonnilta*". Muuten hän olisi *"kuollut viinaan niin kuin Pieskin äijäkin*".

Hansin ensimmäisen avioliiton lapsista (III) 3-20-vuotiaat nuorimmat tyttäret, Inga ja Kristiina asuivat kotona rippikirjakaudella 1867–1876. Sen sijaan perheen nuorinta **Aslak**-poikaa rippikirjassa ei enää näkynyt, sillä hän oli kuollut tuntemattomasta syystä vajaan kahden kuukauden ikäisenä vain kolme päivää sen jälkeen, kun hänen kasteensa oli vahvistettu ilmeisesti loppiais Kirkossa 6.1.1863.

Isän joutuessa katumaan syntejään kaukana kotoaan hänen lapsensa kasvoivat. (III) Niiles ja Magga solmivat avioliiton jo ennen Hansin paluuta. Silti Utsjoen pitäjänkokouksen pöytäkirjoista vuodelta 1877 löytyi päätös, jossa nuhdeltaviksi on määrätty porolappalaisen Hans Kitin vaimo Kristina Nilesintytär sekä pojat Anders, Nils ja Hans, Pehr Pehrinpoika Pajula, Aslak Panne, kukin ensikerran, vaan Olof Olofinpoika Panne 2:nneen kerran. Syy jäi epäselväksi.

Linnassa istuminen ei pyyhkinyt pois Hans Antinpoika Kitin päihtymyssakkoja vuosilta 1848, 1850 ja 1851, vaan ne näkyivät edelleen 1880-luvun rippikirjassa. Poikiensa vanavedessä Hans-isä vaimoineen muutti Inariin helmikuussa 1881. Nuorin tytär Kristiina seurasi mukana. Hänet pyydettiin kummiksi 11.11.1881 syntyneelle Maria Hannuntytär Mattukselle, 28.4.1882 syntyneelle Uula Uulanpoika Nuorgamille ja 22.2.1883 syntyneelle Magga Hannuntytär Kitille. Kristiina kuulutettiin 19-vuotiaana tunturisaamelaisen tyttärenä avioliittoon 25.3.1883 norjalaisen tunturisaamelaisen Anders Pekanpoika Guttormin kanssa Karasjoelta. Heidät vihittiin samana keväänä 22.4. Pariskunta asui Karasjoella.⁴⁵ Perheen Kirsti-äiti oli kuollut edellisenä vuonna 15.1.1882, vuosi vanhimman poikansa häiden jälkeen.

Hans Antinpoika Kittin avioitui leskeksi jäätyään vielä 72-vuotiaana ikämiehenä 25.3.1890 **Valpuri Petterintytär Mustan** (s. 24.3.1852, vanhemmat kalastaja Petteri Matinpoika Musta ja Brita lisakintytär Valle) kanssa. Hansin Magga-tytärtä nuorempi vaimo synnytti miehelleen neljä lasta Menesjärven Paadarissa No. 8.

Taulu 13.

III Hansin esikoinen Antti Hannunpoika Kittin (Andaras Hansson, s. 19.2.1844, k. ennen pääsiäistä 1926, vanhemmat Hannu Antinpoika Kittin ja Kirstin Niilantytär Biggan, taulu 12) meni rippikouluun 16-vuotiaana 1860 ja suoritti sen suomen kielellä 1861. Yhdessä setiensä Klemetin ja Jounin kanssa hänet kutsuttiin Magga-serkkunsa ja Niiles Länsmanin 24.3.1870 syntyneiden kaksosten Niileksen ja Raudnan kummiksi. Hän oli myös 16.2.1887 syntyneen Jouni Jouninpoika Paadarin kummi.

Antti muutti Inariin 6.2.1881 ja tarvitsi siellä esteettömyystodistuksen avioliittoon 1.3.1881. J. Gummerus vihki tapaninpäivänä 26.12.1881 kolmikymmppisen morsiamen, 'tunturisaamelaisen tyttären' **Biggan livarintytär Pieskin** (s. 25.4.1851, k. 27.4.1888, vanhemmat livar Niilanpoika Pieski ja Kristiina Niilantytär Wuolab) Inarin seurakunnasta

⁴⁵ Kittin 2000, 7

41-vuotiaaksi merkitsemänsä 'tunturisaamelaisen ja nuorenmiehen' Anders Hansinpoika Kitin kanssa. Antti lienee ollut kuitenkin vasta 37-vuotias.

Biggan äidin, Kristiina Niilantytär Wuolabin (s. 1824, vanhemmat Niila Joosefinpoika Wuolab ja Margareeta Jounintytär Jomppanen) elämään mahtui monta tragediaa. Hänet vihittiin ensimmäiseen avioliittoon 28.3.1847 karasjokelaisen sulhasen, tunturisaamelaisen pojan Nils Johansson Antin kanssa, mutta vain pari viikkoa häiden jälkeen "saamelaispoika" löydettiin metsästä kuoliaaksi kuristuneena (kuristettuna?, strypt). Kristiina solmi uuden avioliiton 9.7.1848 livar Niilanpoika Pieskin (s. 7.9.1819, k. 58-vuotiaana pistoksiin 20.12.1877) kanssa. Heidän kahdeksasta lapsestaan neljä kuoli pienenä kurkkutautiin, yskään ja vatsavaivoihin. Vanhimmat avioituivat Wuolabin, Kitin ja Länsmanin sukuihin, kuopus livar livarinpoika norjalaisen Inga Guttormin kanssa.

Antti Kitin perheeseen syntyi Inarissa neljä lasta ennen Biggan kuolemaa. Leskeksi jäänyt Antti Hannunpoika otti itselleen kolmen vuoden kuluttua juhannusaattona 24.6.1891 nuoren vaimon, **Brita Uulantytär Wallen** (s. 27.4.1870, vanhemmat Uula Uulanpoika Walle ja Maria Mikontytär Paltto), jonka kanssa hän sai vielä ainakin seitsemän lasta, vaikka kaikki eivät näy kirkonarkiston filmeillä tai Lapin Sivistysseuran väestöntutkimuksen kortistossa. Perhe asui Angelin Pyhäjärvellä, josta Jouni Kitt⁴⁶ kertoo muistelmissaan 1900-luvun puolimaista.

IV Iwar	3. 5.1882	äiti <i>Bigga livarintytär Pieski</i> ; k. 3.5.1882 päivän ikäisenä; sai hätäkasteen talollinen Uula Uulanpoika Outakoskelta, mutta kuoli 'kasteen vahvistamatta'
IV Jouni	19. 1.1884	k. 20.5.1886; hätäkastoi talollinen Aslak Laiti
IV Hans	21. 2.1886	kruununtorpparin poika, poromies, muutti Inarista Utsjoelle 1916, po. (?) 23.10.1921 Kristiina lisakintytär Nillukka, s. 21.11.1882, Outakosken suvun taulu 55.
IV Kristiina	11.12.1887 (24.12.)	hätäkastoi 24.12. Elias Matinpoika Paltto, kasteen vahvistus 4.3.1888, muutti Utsjoelle 1919 Palttona
IV Maria	3. 4.1891	äiti <i>Brita Uulantytär Valle</i> ; k. 2.2.1892 keuhkokuumeeseen
IV Birit, Briitta	10. 6.1893	Aivitjavren Birit, po. Aslak Aikio
IV Nilla	7. 7.1895	
IV Maria	8. 8.1897	k. 1972, po. Nikodemus, seitsemän lasta, joista Priita Johanna s. 3.5.1923, asui Vuotson Purnumukassa
IV Antti	10. 9.1899	torpparin poika Inarista, ripille Utsjoen Outakoskelta 1919; lapsia Hanssi ja Tuula
IV Inka		sai pojan Hans Armas Ingvar Laitin 19.6.1931, k. 1969, Hans Laitin morsiamena
IV Anna Laitin suvun taulu 21.	22.11.1909	k. 6.9.2003, po. Hans H. Laiti, s. 12.3.1908, k. 1.5.1996, Laitin suvun taulu 20, Asko Laitin äiti

⁴⁶ Muita Angelin vuosia; Angelin oppivuosista, käsikirjoituksia

Angelin luonnossa

”Angeliin ei siihen aikaan ollut tietä, vain metsäpolut Karigasniemen ja Inarin suunnasta. Karigasniemeen pääsi myös veneellä, talvella porolla tai hevosella ajaen tai suksilla. Keväiset ja syksyiset kelirikot eristivät Angelin monen viikon pituiseksi ajaksi. Ihmiset elivät täällä omissa oloissaan. Uutisia maailman menosta saatiin kuulla vanhoista radioista tai kerran viikossa kylässä pistäytyvältä postinkantajalta.”

”Parasta oli mielestäni Angelin kylän metsissä kuljeksiminen. Monesti heinänteko aikaan elokuussa Cudevuohculla puhalsi jo syksyinen tuuli, mutta metsissä vallitsi hiljaisuus. Suuret poroelot eivät olleet vielä laskeutuneet tuntureilta outamaihin. Kun teimme heinää Cudevuohculla, näimme yläpuolellamme korkealla taivaalla kaartelevia kotkia. Katselimme noiden uljaiden lintujen kaaroksia avaruudessa yrittäen arvailla niiden määränpäättä. Ihmeelliset kaarrokset ja liidot kertoivat elämänaikomuksista, jotka joskus päättyivät huikeisiin syöksyihin suonreunalla tietämättöminä kuljeksiin poronvasoihin tai jäniksiin.

Muutaman kerran kävimme myös Vaskojoella kalassa. Jokivarren lehdot tuoksuivat huumaavasti ja vesi oli kristallinkirkasta. Heinänteko aikaan 1949 meidät yllätti monta päivää kestänyt kaatosade, enkä unohda milloinkaan vettä valuvassa rankisessa vietettyjä öitä. Tärkeää tällaisissa tilanteissa oli syksyn aistiminen ja luonnon valmistautuminen talven varalle.”

”Kotini käsitti pienen yksihuoneisen hirsisen talon, jonka ikkunat olivat vanhat ja vääristyneet. Se oli vanhanaikainen, mutta omalla tavallaan kuitenkin kodikas. Joulukuussa alkaneet tulipalopakkaset koettelivat kylän mökkien asukkaita. Uuneissa paloi jatkuvasti tuli huolimatta siitäkin, että tulipalon vaara oli ilmeinen. Täällä Angelin kylässä nousivat sankat savupilvet kohti kirkasta kuulakasta taivasta. Poistuimme hyvin harvoin talosta talviyön pimeimpään aikaan. Välillä oli pitkään yksinäisyyttä ja odotusta ja tulien polttelua takassa. Keskitalven aika tuntui monesti pitkältä ja tylsältä. Miehet olivat enimmäkseen poroja kokoamassa metsissä ja tuntureilla.

Kylässä kerrottiin mitä erilaisimpia juttuja ja tarinoita. Niihin kätkeytyi tuon tiettömän seudun ja siellä elävien samoin kuin kauan aikaa sitten eläneiden saamenkielisten historiaa. Lapsena ne tuntuivat epätodellisilta, mutta myöhemmin hankitun tiedon valossa kuitenkin olivat aitoudessaan todempia kuin kaikkinaisen todellisuus. Mieleeni ovat jääneet myös karut ja julmat ihmiskohtalot.

Angelin kylän väki puhui tuohon aikaan pelkästään saamenkieltä. Tajuntani avautuessa huomasin, miten monet saamenkieliset sanat liittyivät luontoon, ja saamenkieli hahmottui minulle vähitellen ihmeellisenä kokemuksena. Havaitsin siinä saamenmaan salaisen kauneuden ja voiman, valtavan määrän osuvia sanontoja sekä maastoa ja sen eri osia erinomaisella tavalla kuvaavia nimityksiä. Kaikissa taloissa asui saamen taitajia, joiden jokainen sana johdatti minut tähän uuteen maailmaan. Näiden henkilöiden kertomusten lähteenä oli kansan oma kieli, edellisten ja nykyisten sukupolvien poromiesten, metsästäjien ja kalastajien eli kaikkien niiden elämää nähneiden saamenkielinen kieli, jonka sanat saivat mielikuvitukseni ja kiinnostukseni heräämään.”

”Talo, jossa Angelissa asuin, oli hatara kuin harakanpesä. Veto tuntui joka nurkassa. Sanomalehdillä ja paperilla vuoratut hirsiseinät eivät saaneet lapintakan lämpöä pysymään

huoneessa. Pienet neliruutuiset ikkunat tuntuivat olevan paksussa jäässä. Raaputin kynnelläni jäätynyttä lasia ja onnistuin saamaan siihen sen verran aukkoa, että näin kylmän huurteiseen Pyhään Outaan Inarinjoen vastarannalle. Tavallisesti joulun jälkeen alkaneet paukkuvat pakkaset kestivät helmikuulle asti. Aina vain tuntui kylmää jatkuvan.”

”Keväinen kelirikkoaika saattoi joskus kestää viikkokaupalla. Ensin tulivat suojasääät ja nuoskakelit. Lumi kävi vähitellen rakeiseksi ja huokoiseksi, vajosi ja mustui. Kylästä maailmalle johtavat talvitiet sinnittelivät pitkään, kunnes nekin loppujen lopuksi sulivat. Tuli kelirikko. Jäänlähtö Inarinjoesta alkoi monesti yöaikaan vähitellen, ikään kuin varkain. Kevät ja kesä tulivat yllättäen. Metsät täyttyivät uusista äänistä. Kylän väkeen tuli nyt eloa.”

”Paperille pyrkivät piirtymään odottamattomat tunteet huhtikuun ihanuudesta Paadarin skaidissa, tuosta minulle läheisestä seudusta, jota etelän lämpö ei ole hemmotellut, ihmeellisestä lumouksesta, jonka koin paluumatkalla pääsiäisloman vietosta Angeliista Inariin vuonna 1957. Laskeuduttuani Paltsavaaralta Lankojoen uomaan näkyi siellä täällä vanhaa lunta, mutta tiesin että pian alkaisi yötön yö ja valon juhla. Ruohot tulisivat kohta esille maasta, koivuihin kasvaisi lehdet, pajunkissat kukkisivat, kaikkialla eteläisemmiltä alueilta saapuneet linnut visertelisivät ja eläimet ääntelisivät. Erämaassa olisi silloin hälinää, rauhatonta ja iloista elämää hiljaisuuden pitkien kuukausien ja kylmyyden jälkeen. --- tuolloin tunsin, että kevät on nuoruuden ja uuden elämän aikaa. Voiko näin vuosikymmenten jälkeen elämää kokeneena ja nähneenä olla suloisempaa, kuin muistella Uutelan talon pihalla leikkiviä lapsia, jotka aamulla rikkoivat jäät yön aikana jäätyneistä lätäköistä. Heidän hälisevä ja herttainen saamenkielinen puheensa muistutti lintujen livertelyä. Muistan nämä tuntemukset kohokohtina meno- ja tulomatalla Angeliin pääsiäisloman viettoon.

Tultuani Angeliin huomaa seuraavan päivän aamuna, miten Inarijoen takana Pyhässä Oudassa on autiota ja kylmän näköistä, mutta Suomen puolella aurinkoa, ääniä ja kevättä.”⁴⁷

Tarinassa ”Juhanin Matista” Jouni Kitin kuvaus keväästä on lyyrisen kaunista: ”Kun kaikki olivat paneutuneet nukkumaan ja nuotio oli jo sammumaisillaan, nousin tarkastelemaan, etteivät porot olleet karanneet. Mutta eivät minua kiinnostaneet niinkään porot kuin kevätyön taianomainen lumo, luonnon hiljaisuus, maan salaperäinen huokailu ja metsän kuiskailu, jonka rikkoivat vain linnut ääntelyillään. Metsien tuoksuja sisältävä viileä yöilma, jalkojen alla kimalteleva kristallinkirkas kaste, yksinäisten puiden ja pensaiden epämääräiset ääriiviivat tuntuivat noitutulta, lumotulta. Saattoiko tällaista todella kokea maan päällä? Yöksi luonto vähitellen rauhoittui ja hiljeni. Sen, minkä näki keväisessä luonnossa, sen koki myös kaikessa sydämessään. Silloin uni ei tahtonut millään tulla silmään. Suon reunalla loikoillessa saattoi silloin tällöin huomata ohi livahtavan eläimen, mutta pian taas unohtui kaikki, kun kevät tempasi lumoihinsa. Auringon kehän kiertäessä ylös alkoivat puiden ja pensaiden silhuetit selkiintyä, ikään kuin ilma olisi käynyt harvemmaksi taivaankannen vaalentuessa. Tuskin oli aurinko noussut, kun luonto jo heräili unestaan”.

⁴⁷ Kitti, Jouni: Muutamia keroja polkuni varrelta, käsikirjoitus

Antin tragedia

Antin suku kasvoi suureksi, mutta ainakin nuorin tytär joutui lapsena Utsjoelle Porsangerin perheen kasvatiksi, ”ottotyöksi”. Tähän ratkaisuun pakottivat hankalat ajat, porokato ja nälkävuodet, ehkä myös seudulle levinnyt espanjantauti, ”joka alkoi Inarin Pyhäjärvestä”⁴⁸. Itkonen⁴⁹ matkusti Inarissa vuonna 1918 ja näki väestön matkan varrella näkevän nälkää, syövän monessa talossa petäjäleipää. ”Utsjoella ei elintarvikkeiden puute ollut niin tuntuva kuin Inarissa, koska siellä saatiin yhtä ja toista tavaraa Norjan-puoleisen rannan asukkailta. Sen pahempi, Tenon laaksossa kulki paraikaa espanjantauti, jonka johdosta väki oli monin paikoin vuoteenomana. Lääkärimme saattoi antaa potilaille apua.” Vielä pahemmin tauti raivosi 1919–1920, jolloin se surmasi yksistään Inarissa noin kaksisataa ihmistä. Virkaatekevä kirkkoherra Jalmari Kela kirjoitti, että vuonna 1920 Utsjoella ei pidetty rippikoulua paikkakunnalla raivonneen ”espaniantaudin” takia. Lehtola⁵⁰ kertoi, miten Oulun katastrofaalisesta kuolemasta espanjantaudin kourissa 1920-luvun kieppeillä säästyneet Jouni Kitty (Hannun Jouni) ja Joosef Guttorm (Taka-Lapin Jooseppi Utsjoelta) siitä karastuneina elivät vanhoiksi, 90 vuoden tietämiin.

Maalliset rikkaudet ilmeisesti menetettiin, vaikka perheen isä lienee ollut se Kitty-Andaras, joka hyvän mustan härän sairastuttua lähetti hädissään sanan ja pyynnön Pielpajärven papille, että pappi rukoilisi kirkossa härän puolesta. Jos poro paranisi, Andaras antaisi kirkolle täyden ruplan. Pappi rukoili, musta härkä sai terveytensä takaisin ja kirkko luvattun ruplan esirukouksestaan.⁵¹

Paulaharju⁵² kertoi, miten saamelaiset viipyivät joulusiljollaan toista viikkoakin, ollen aina vuoroväärtejä toisilleen, käyden monet kerrat kirkossa ja myös toimittaen asioitaan sielunpaimenensa kanssa. ”Tunturimiehet maksoivat papille tihuntejaan. Kitty-Andaraskin vei poron ryyhyypuolen, kielen ja tungan sekä vasan purkataljan. Ja pappi puolestaan kohteli Andarasta kuin parasta väärtiä, antaen sekä kahvia että pari hyvää ryyppyä.”

Pororuton iskettyä ”toisilta lappalaisilta ei mennyt koko eloa, kun he kiireesti, niin kuin Kitty-Andaraskin, lähtivät jutamaan pois rukattaen vastatuuleen, minkä ennättivät, että rutto yhä vain jäisi jäljemmäksi. Sillä rutto ajaa aina myötätuuleen, vaikka ihmisiä surmaamaan lähtenyt espanjan paha rutto, joka alkoi Inarin Pyhäjärvestä, kulki laitatuuleen, jutaen päivää vasten Viipastuntureihin ja Maarestaan tappaen lappalaisia, mutta ei saanut surmatuksi Kitty-Andarasta, koska hän aina maatessaan sulki peskinsä sepaluksen ja peitti tyynyillä nenänsä”.⁵³

Mikäpä oli tuolloin Andaraksen ”luikautella kirkkaasti ja olla iloisella mielellä. Olihan miehellä ’raitis ruumis ja terveus kans hiva’, ja avara jumalan tunturimaa oli ympärillä, niin että siihen kyllä yhden miehen ääni mahtui kiirimään, vaikka olikin pimeä yö, ja tunturit mustina köyryinä komottivat taivaan rannalla”.⁵⁴

⁴⁸ Paulaharju 1965, 127

⁴⁹ 1991, 229

⁵⁰ 1997, 264

⁵¹ Lehtola 1998, 69

⁵² 1965, 172

⁵³ sama, 127

⁵⁴ sama, 99

Ehkä Andaraksen lauman pelasti pororutolta sekin, että hän Niiles-veljensä tavoin raitioi omaa siidaansa, kun taas Kitty-Hans tyttärineen ja kaimapoikineen juti samassa kotakunnassa. Paulaharju⁵⁵ kertoi, miten kovin suurta porolaumaa ei saattanut samassa siidassa paimentaa, koska se olisi kaivanut ja polkenut hangen niin laajalti, että toisille olisi jäänyt kaivettavaksi vain kovaksi tallattu kiekerö. Isot tokat jakautuivatkin eri siidoihin. Vanhan koutokeinolaisen Aslak-äjän sanotaan hajottaneen 8000:ntisen tokkansa talvella viiteen siidaan.

*”Sattui taas joskus hyvin kuuma ja kuiva kesä, jolloin ei satanut vähääkään, ukkonen vain jyrisi, niin että tunturit jalmahtelivat mutta ei vain annettu sadetta. Silloin pororievut nälkyivät ja laihtuivat ja lopuksi kuolivat, vasatkin suurin joukoin. Kitty-Andarakseltakin joutui hukkaan 300–400 poroa ja vasaa. Se oli paha vuosi.”*⁵⁶ Ja kun Paulaharju haastatteli vuonna 1925 tätä *’valkkopäiseksi haalistunutta porotonta poromiestä’*, tunturi oli ottanut entiseltä tuhannen poron Andarakselta lainansa takaisin viimeistä poroa myöten. Vain *’valkko-äjän pojalla, Hansilla’* oli taas kolmisensataa poroa. Hän muutti kruununtorpparin poikana Inarista Utsjoelle 1916. – Liekö hän ollut se poromies **Hans Kitty**, joka kuulutettiin avioliittoon 23.12.1921 talollisen tyttären Kristiina Nillukan (s. 21.11.1882, vanhemmat lisä Niilonpoika Nillukka ja Karin Samuelintytär Juks, Outakosken suvun taulu 55) kanssa? **Kristiina Antintytär** Paltto, o. s. Kitty, muutti Inarista Utsjoelle 13.8.1919 muuttokirjalla numero 17.

Andaras Hansinpoika Kitty kuoli Utsjoella ennen pääsiäistä 1926 81-vuotiaana.

Kerttu Vuolab⁵⁷ puhui Kittien sukuseminaarissa sukunsa kertojista monessa polvessa ja tiesi esi-isänsä (III) Andaras Kitin olleen yhtenä kertojalähteenä Samuli Paulaharjulle, joka kierteli pohjoisessa keräämässä saamelaiden suullista perinnetietoutta vuonna 1925. Tarinankertojat tuomittiin jossain vaiheessa syntisiksi, kun sadut ja muinainen pakanausko liitettiin yhteen. *’Ukki’* (IV) Hans Kitty (Kerttu Vuolabin Kristiina-äidin isä) oli kuitenkin omassa lapsuudessaan kokenut tarinoinnin vallan muuksi kuin synniksi. Hän oli luonnossa eläessään havainnut sen hyväksi keinoksi opettaa asioita. Tarinointi näyttää periytyvän sukupolvelta toiselle, sillä isoisän ja äidin tarinat ohjasivat Kerttunkin kirjailijan polulle.

Antin poikia

Jouni Kitty⁵⁸ muisteli **Andaras Anttia** ja **Hansia**, joka osasi erinomaisesti kuvata saameksi saamelaisen oikeushistorian ääriiviivat, Inarin alueen luonnon, vuolaiden jokien ja rauhallisten järvien syvyydet. *”Nämä ihmiset olivat eläneet synkkien metsien, paljaiden tuntureiden maassa kohdaten usvaisia aamuja, hämärän harhakuvia (geamadat), jokiäyräillä ja tunturien rinteillä kasvavat puut, pensaikkojen umpeuttamat rotkot. Nämä ihmiset soivat muistelijan mielikuvissa kuin joiun säkeet. Heissä ja heidän tapaamisissaan on menneisyyttä, vaatimattomuutta ja ihmismielen jaloutta, ja he liittyvät niihin moniin ihmisiin, jotka ovat eläneet ja hankkineet toimeentulonsa näiltä Inarin laajoilta ja karuilta selkosilta.”*

⁵⁵ 1965, 135

⁵⁶ sama, 127

⁵⁷ 2000, 9–11

⁵⁸ Muutamia keroja polkuni varrelta; Andaras Hansin arvokkaat neuvot, käsikirjoituksia

"Olin kuullut jo varhaisessa lapsuudessani paljon Hanssi Antinpoika Kitti -nimisestä poromiehestä, joka oli hoidellut porojaan koko ikänsä Inarin ja Utsjoen kuntien metsäraja-alueilla Iijärven suunnalla. Tapasin hänet ensimmäisen ja viimeisen kerran heinäkuussa 1969 Inarin kirkolla, Honkapirtti-nimisessä kahvilassa. Sinne tullessani huomasin saamenpukuun pukeutuneen saamelaisvanhuksen istuskelevan kahvilan nurkkauksessa. Esittäydyin ja pyysin saada istua keskustelemaan hänen kanssaan.

Juodessamme kahvia virisi välillämme vähitellen keskustelu. Hän aloitti kertomalla, miten vähän elinmahdollisuuksia ihmisille antaa tunturiseudun karu maaperä verrattuna Inarin puolen rehevyyteen ja satoisuuteen. Se oli myös peruste, miksi hän valitsi Inarin pohjoisen metsärajan porojensa laidunalueeksi. Hanssi kertoi hämmentyneensä suuresti joutuessaan täällä Inarissa aivan erilaiseen maailmaan, kuin mihin hän oli tottunut Utsjoen tunturiseudulla. Hän tunsu aluksi eksyneensä loputtomiin metsiin, kauas, aivan kuin kaikki siteet lapsuudenaikaiseen maisemaan olisivat katkenneet. Mutta vähitellen outo elämys muuttui, ja ennen pitkää hän koki olonsa turvalliseksi liikkuessaan porojen kanssa Inarin metsissä.

Hän osoittautui myös melkoiseksi historioitsijaksi kertoessaan seikkaperäisesti saamenkielellä mm. Siperian radan rakentamisesta ja rautatieyhteyden muodostumisesta Tyynelle valtamerelle. Kummastelin tällaista. Kun tiedustelin syytä moiseen kiinnostukseen tuhansien kilometrien päässä Inarista sijaitsevan seudun asioihin, Hanssi valpastui ja katsoi minua hämmästyneenä, melkein paheksuen: 'Kuuleppas Maakan Jouni, asia on sillä tavalla, ihminen ilman historiaa on juureton, hän on kuin kulkukoira, ellei tiedä, missä ovat hänen juurensa. Tiedäthän Jouni, millainen on kulkukoira. Se käy ihmisten piholla haukkumassa ja kerjäämässä huomiota, koska se ei tiedä, mihin se kuuluu ja missä sen koti on. Tahdon saada ihmisiä kiinnostumaan historiasta. Tämä johtuu siitä, että tapasin nuorena poromiehenä Inarin ja Utsjoen tunturimaissa monia poromiehiä ja kalastajia, jotka olivat kokeneet elämänsä aikana mitä kiinnostavimpia asioita. Monesti heidät tavatessani huomasin, miten monet heistä raahasivat mukanaan eletyn elämänsä taakkaa, ja sitten kun he tapasivat minunlaiseni ihmisen, kertoivat he sen minulle. Näistä kertomuksista ja kokemuksista hahmottui edellisten saamelaissukupolvien kamppailu ankarissa luonnonolosuhteissa täällä karulla metsäraja-alueella. --- Mutta kun ihminen, oli se sitten lappalainen tai lantalainen, seuraa historiaa, niin silloin hän ymmärtää ja osaa yhdistää erilaisia tapahtumia ja ilmiöitä suurempiin kokonaisuuksiin. Tällainen ihminen, jolla on historian tietämykseen perustuva terve omanarvontunne, osaa antaa arvoa myös muille ihmisille. Siinä, Jouni, on meidän voimamme ja siinä on meidän mahdollisuutemme, muista se aina'. Mykistyi. Kahdeksankymppisen, tuntureilla ja Inarin pohjoisilla outamailla ikänsä eläneen poromiehen suusta tällainen puhe kuulosti uskomattomalta.

Välillä Hanssi sulki silmänsä: 'Jouni, et voi kuvitella, millaista on, kun poromies joutuu elämään luonnon armoilla tuntureilla, silloin kun kova pohjoinen, viikkoja kestävä lumimyrsky riehuu. Saattoi kulua monta päivää, että oli aivan mahdotonta pitää silmiä auki. Koiratkin välttivät menemästä laavusta ulos. Kaikki ihmiset sulkeutuivat kuka minnekin. Tuhannet vastoinkäymiset näkyivät vuosien varrella tapaamieni ihmisten olemuksesta, painuneet posket ja ulkoilman ahavoittamat kasvat'. Hanssi kertoi myös köyhistä inarilaisista kalastajasaamelaisista ja heidän taloudellisesta ahdingostaan, miten keinottelijat käyttivät heidän vaikeuksiaan hyväkseen. Jopa kolmasosa heidän omistamistaan tiloista oli Hansin mukaan siirtynyt keinottelijoille. Kertomukset askarruttivat minua. --- Ihmettelin miten Hanssi, joka ei ollut koskaan ollut laiumistaan kauempänä, oli voinut luoda omaan kokemukseensa perustuvan maailmankuvan, jonka monimuotoisuus

tuntui käsittämättömän laajalta, mutta silti niin todelliselta. Mielestäni Hansin viisautta oman ja toistenkin kansojen historian tuntemisessa ja kunnioittamisessa tarvitaan tänäkin päivänä keskusteltaessa lappalaisista ja saamelaisista.”

Andaras Hanssin tytär (V) **Kristiina Kitti** (s. 17.3.1924) avioitui **Nils Ola Vuolabin** (s. 15.1.1918), Maarit Vuolabin (o.s. Länsman, s. 28.3.1893, vanhemmat Nilla Pekanpoika Länsman ja Kristiina Nillantytär Kitti, taulut 14 ja 15) pojan, kanssa. Maaritkin oli äitinsä puolelta Kitejä: (VI) **Kerttu Vuolabin** mummolla oli miniänä pikkuserkkunsa. 'Mummon veli' oli 'Uutelan Uula-vainaa'. (Ks. m. Laitin suvun taulu 7.) Isoisänsä Andaras Hanssin kanssa Kerttu Vuolab kävi ongella yli 30 vuotta sitten (1960-luvulla?), ja ukki selvitti tarkkaan sukujuuret, ketkä ovat serkkuja ja sukua toisessa tai kolmannessa polvessa. Isoisä selitti sukupolvien tuntemisen auttavan itsetuntemukseen.

Pyhjäjärvelle

Taulu 14.

III Niiles, Niila, Nilla tai Nils Hansinpoika Kitti (s. 21.1.1846 Utsjoella, k. Inarissa 1919, vanhemmat Hans Antinpoika Kitti ja Kirstin Niilantytär Bigga, taulu 12) on kirjattu rippilapiseksi sekä vuosina 1864–1865 että 1867, jolloin hän sai suoritetuksi rippikoulunsa saamen kielellä. Niilalla oli maine, ettei hän ”juuri koskaan ottanut kirjaa käteensä”.⁵⁹ Ripillepääsy oli kuitenkin ehto, että 22-vuotias nuorukainen voitiin kuuluttaa avioliittoon 14.7.1868 **Maarit Uulantytär Tuution** (s. 20.5.1840, vanhemmat Uula Matinpoika Tuutio ja Brita Antintytär Kitti, taulu 2) kanssa. Maarit oli Niilan serkku Utsjoelta. Jos Niila ja Maarit saivat yhdeksän lasta, kaikkia ei ole vielä löydetty kansallisarkiston asiakirjoista eikä Lapin Sivistysseuran väestöntutkimuskorteilta:

IV Kristiina Taulu 15.	20. 4.1869	Utsjoella, po. 17.4.1892 Niila Pekanpoika Länsman, s. 13.3.1866, perusti Koskennis-ka-nimisen kruununmetsätorpan Vaskojoen Närrijärvelle, Outakosken suvun taulu 72.
IV Uula Pyhjäjärven Uula Taulu 16.	14.10.1871	Tshalkku-Niilan vävy, vaimo serkku ja pikkuserkku Birit Niilantytär Länsman, s. 16.12.1872, taulu 3.
IV Hans	6.12.1873	Inarin Paadarin Pyhjäjärvellä No. 14, po. 22. 4.1900 (1908?) pikkuserkku Maria Uulantytär Nuorgam, s. 27.12.1874, taulu 7, Älvinjärvi?
IV Niiles	3. 8.1876	kadonnut metsään
IV Birit	16.12.1878	kuoli 21.1.1879 tuntemattomasta syystä (LSS: kramppiin)
IV Maarit	27. 1.1881	k. 3.12.1883 kurkkukipuun 2 vuoden 10 kuukauden iässä
IV Antti	8. 3.1884	Inarissa, k. 23.3.1886, kummeja mm. Pyhjäjärven Aikio, Anna Hansintytär Mattus
IV Priita Maria	10. 2.1886	k. 27.3.1886, hätäkasteen antoi Uula Walle, 'kuoli ristimätä'

⁵⁹ Paulaharju 1965, 100

Paulaharjun mukaan on⁶⁰ ”Lapin pirteissä ja kotasissa uusi polvi nousemassa yhtä nopeasti kuin vanha on vaipumassa, jopa lukuisampana kuin manalle menevä puoli. Neljin, viisin, kuusinkin on monissa perheissä perillisiä, onpa useita niinkin toimekkaita lapintaloja, että kahdeksinen, yhdeksinenkin lapsiparvi on kentällä taajomassa, jopa joskus kymmeninenkin. --- Ivvar Pieskilläkin oli kahdeksan, Tshalkku-Niilalla ja Kitti-Niilalla yhdeksän perillistä, ja Aslak Poini toimitti tunturiin kymmenen raitiota. Samoin vanhojen tenolaisten ja järveläistenkin rantakentillä taajoi iso lauma pikkulappeja. Paksujalankin (Aikio) Oulan kalarannalla Ollilassa kasvoi kymmenen kalansyöjää sekä vanhojen Outakosken etumiesten, Niilas-Oulan ja Pieras-Klemman turvegammeihin saatiin mahtumaan kaksitoista jälkeläistä”.

Kummina Niila oli suosittu, mm. Inarissa Karin Uulantytär Nuorgamille 6.8.1884, Hans Antinpoika Kitille 21.2.1886 ja Utsjoella samana vuonna Birit Aslakintytär Laitille 30.8.1886, Inarissa Johan lisakinpoika Mattukselle 27.8.1888 ja Antti Uulanpoika Nuorgamille 5.4.1889.

Niilan kahdeksasta lapsesta vain kolme eli aikuisiksi. Veivätkö gufittaret (IV) metsään kadonneen Niiles-pojan, ”joka oli juuri kävelemään kostunut” ja ”katosi kotakentältä ikipäiviksi, eikä annettu sijaan mitään. Vain pieni puukuppi, joka oli ollut poikasen kädessä, löytyi kodan vierestä”.⁶¹ Voivathan ne joskus vaihtaa kastetunkin lapsen, ennen kuin se on saanut hampaita, kuten vaihtoivat Jomppalan Maaritin ”puhumattomaan sikiöönensä”.

(IV) **Birit** ja **Priita Maria** kuolivat kuukauden ikäisinä, **Maarit** ja **Antti** parin vuoden vanhoina. Lisäivätkö sukulaisavioliitot alttiutta jälkeläisten varhaiseen kuolemaan? Kun nähtiin hyväksi koota suuria rikkauksia, vielä parempi oli pitää ne suvussa, kun kerran oli saatu. Niinpä olikin tunturimailla tavallista, että ”suku nai omaa sukuansa. Monesti ensi nepaimetkin naitetaan keskenään, ettei tarvitsisi poroeloa ositella vieraille. Pojan äiti ja tytön isä saattavat olla sisarukset, vieläpä joskus lisäksi tytön äiti voi olla pojan isän kanssa toiset nepaimet. Näin ovat monet Kitit naittuneet keskenään sekä Länsmanien kanssa, samoin myös Kitit ja Jomppaiset, Pieskit ja Länsmanit sekä Pieskit ja Vuolabbat ynnä Poinit, niin että tunturien porokansa on järjestään samaa suurta pahnaa. Ja tällä keinoin poroelo sekä muu tavara kyllä monin kerroin pysytetään samassa porokunnassa”.⁶²

(IV) **Uula Niilanpoika Kitti** meni naimisiin äidin puolelta serkkunsa ja isän puolelta pikkuserkkunsa kanssa ja myös **Hans**-veli avioitui pikkuserkkunsa kanssa. **Kristiinan** ja Uulan puoliset olivat keskenään serkukset. Liekö siis ihme, että poroeloa kertyi?

Vai oliko tämä 'Kitti-Niila' yksi niistä vanhoista saamelaisista, jotka Paulaharjun⁶³ mukaan joikasivat tunturijumalilleen, ”kovimmin tunturissa, kun pimeinä öinä oltiin eloa raitioimassa. Silloin ei susi uskaltanut tulla tokkaan. --- Vanhan Kitti-äjän suuri porojumala asui Muotkatunturien valkopäisessä Galguoaivessa. Sinne, pohjoispuolen rumiin jylihin kallioihin, Kitti-ukko joka vuosi katosi valkoisine pailakkoineen ja sieltä aina yksinään palasi, eikä koskaan muistellut, mihin valkoinen pailakka oli joutunut. Mutta kaikki kyllä kysymättäkin tiesivät, että vanha Kitti kulki vanhoissa jumalissa. Ja kadehtien kaikki

⁶⁰ 1965, 213

⁶¹ sama, 217

⁶² sama, 199

⁶³ sama, 99, 263–264

näkivät, kuinka Kitin jumala ajoi ukon porolauman kokoon aina sillä aikaa, kun sen isäntä oli salaperäisellä tunturimatallaan. Mutta äijä ei muistellut mitään, hoiteli vain hyvillään suurta eloansa ja joskus itsekseen hiljalleen joikaili. --- Valkopäisen tunturin isäntä antoikin palvojalleen eloa, varsinkin valkkoporoja, niin että koko tokka loisteli komeana jo kauas tunturien rinteiltä. Parisataa valkkovaamentakin oli laumassa sekä neljäkymmentä gabba-jievjaa”.

Sinne Galguoaiven pyhille maille kuuluu vanhan Kitti-ukon henki jääneen asumaan vielä senkin jälkeen, kun hän jo oli poistunut poromailtaan (1919?). *”Gaissavaarassakin, jossa valkkoäijä aina joka syksy laumoineen oleskeli, vielä jälkeensäinkin kuultiin komeaa joikausta. Ei siellä kyllä enää ukkoa ollut, eikä ketään muitakaan, mutta joikaus vain kajahteli.”* Nyt on vanhan Kitti-äijän joikaus Gaissavaarassa vaiennut. Mutta Paulaharjulle kerrottiin, että *”kotasijalta on vielä joskus kuultu niin kuin ihmisen ääntelyä ja huohotusta. Sillä entiset suuret tunturijumalien palvojat eivät tahdo viihtyä ristinkirkon maassa. Ikuiset tunturit vanhoine tuttuine kotasijoineen ja suurine jumalineen ovat erämaan miehistä mieluisempia kuin kirkon outo pelto. Vanhat jumalatkin kun siellä yhä ovat asemillaan ikään kuin entisiä palvojaan edelleenkin kutsumassa luokseen. --- Lapinmaan vanha jumala ei ole vielä kukaan menettänyt voimaansa”.*

Liekö levoton henki kuulunut kuitenkin jollekin toiselle Kitti-äijälle, sillä kansanperinteen mukaan *”pororikas Niila Hannunpoika Kitti rakensi samoihin aikoihin (kirjan luvussa kuvattu vuotta 1875, jolloin paimentolaisperheet köyhdyttyään ja menetettyään poronsa siirtyivät kalastajiksi Jäämeren rannikolle) omalla kustannuksellaan saarnatuvan Pyhäjärven rannalle, Naunagasjoen suuhun, joka oli hänen asuinpaikkansa. Hannun-Niilan tuvasta tuli niin suuri, että kaikki saattoivat nähdä sen tarkoitetun muuhunkin kuin ihmisasunnoksi: 8 m leveä ja 25 m pitkä”.* Tuvan isot tuplaikkunat monine lasiruutuineen teki Staurun Jouni Norjan puolelta ja ison huoneen peräseinälle tehtiin hylly Laestadiuksen postillan pitopaikaksi. *”Siinä oli hyvä niin Koskamo-Ollin kuin hänen oppipoikansa, Uula Niilanpoika Kitinkin, sanaa selittää.”* Sillä tunnettu saarnamies Olli Koskamo kävi siellä usein saarnoja pitämässä ja häntä seurasi rakennuttajan poika Uula Niilanpoika Kitti, 1930-luvun tunnettu saarnamies.⁶⁴

Voisiko perimätieto saarnatuvan rakentamisajankohdasta pitää paikkansa, sillä Vaskojoen Pyhäjärven tila No 14 on rekisteröity Nils Kitin nimiin vasta vuonna 1884⁶⁵? Lehtola kuvaa asiakirjaa vuodelta 1909 paimentolainen Uula Kitistä, joka oli ostanut Juho Aikiolta tilan ilmoittamatta omistajan vaihdoksesta. Tila kuitenkin rekisteröitiin hänen isänsä Niila Kitin nimiin jo vuonna 1884 ja kyseessä oli juuri Pyhäjärven tila No 14. Syynikirjaa ei ole merkitty Juho Aikion nimellä vaan suoraan Uula Kitille. Siinä kartoitetaan rakennusveloitteeksi mm. yksi talli liiterin ja yliisen kanssa, navetta, kota, heinälato, lammashuone ja kaivo. Kartanon paikka ja peltomaa tarkastettiin ja mitattiin kivisekamultamaata Pyhäjärven länsirannalla 6 tynnyrialaa. Niityiksi lueteltiin Kurtojoen rannat, joka laskee vetensä Pyhäjärvestä Waskojokeen, suusaari sekä Pahtasuvannon rannat Waskojoessa. Kotitarvemetsäksi, metsästysmaaksi, jäkälämaaksi ja laidunmaaksi tarkastettiin maat viiden virstan sisään kartanopaikan ympärille. Karjan laidun todettiin välttäväksi, poroin laidun ja metsästysmaat hyväksi. Kalavesi yksinomaan Pyhäjärvestä ja Sieddivarjärvestä sekä Waskojoessa, Pahtasuvannosta Laksokoskeen. *”Maatila, joka ei ole vilunarka, on 70:n virstan päässä seurakunnan kirkosta, 450 virstan päässä Tornion kaupungista ja 235 virstan päässä Pykkefjordin markkinapaikasta Norjan valtakunnan*

⁶⁴ Lehtola 1997, 222; 1998, 135

⁶⁵ Lehtola 1998, 195–199; ks. m. Kitti 2000, 6

Jäämeren rannikolta. --- Mitä maatilan välivaraiseen verottamiseen tulee, tutkivat syynimiehet, että tämä Pyhäjärvi-niminen perustettava uudismaa Paadarin kylässä Inarin Lapissa ja Lapin kihlakunnassa veroitetaan 1 / 16 osan manttaalin suuruiseksi.”

Taulu 15.

IV Kristiina Niilantytär Kitti (s. 20.4.1869, vanhemmat Niila Hansinpoika Kitti ja Maarit Uulantytär Tuutio, taulu 14) pyydettiin kummiksi Hannu Hannunpoika Kitille 16.4.1889 ja samana vuonna Antti Uulanpoika Nuorgamille. Hänet vihittiin **Niila Pekanpoika Länsmanin** (s. 13.3.1866, vanhemmat Pehr Pehrsson Länsman ja Anna Uulantytär Outakoski, Outakosken suvun taulu 72) kanssa 17.4.1892. Niilan isä, nuorempi Tshalkku-Piera oli parhaimmillaan parintuhannen poron päänä, oleskellen kesäisin Utsjoensuun Ailigaksessa ja Annivaarassa sekä muissa itäpuolen tuntureissa ja talvella jutaen Inarin mäntymetsiin aina Kaamasjoen seuduille. Niila Pieran- eli Pekanpoika Länsman muutti Inariin 10.6.1885. Hän perusti Vaskojoelle, Närrijärvelle Koskenniska-nimisen kruununmetsätorpan. Kristiinalle ja Niilalle syntyi lapsia:

V Maarit Niilantytär Länsman	28. 3.1893	po. Niila Niilanpoika Vuolab, s. 16.12.1885, k. 3.8.1956, Kerttu Vuolabin isän vanhemmat, ks. m. taulu 13; Laitin suvun taulu 7.
V Anna Liisa	27.10.1895	k. 27.1.1920, po. livar Niilanpoika Vuolab, s. 5.4.1899, k. 3.2.1920; ks. Laitin suvun taulu 59.
V Niiles, Niila	8. 2.1899	lunasti Koskenniska-tilan itselleen, po. serku Priita Anna Kitti, s. 18.8.1901, taulu 16.
V Uula Uutelan Uula	16. 5.1901	k. 23.10.1981, muutti Utsjoelle 1919, po. opettajan tytär Inka Elli Guttorm, s. 18.6.1904, Guttormin suvun taulu 24.

Vuonna 1919 ”ruununtorppari, porolappalainen” Niilo Pieranpoika Länsman muutti Inarista Utsjoelle veljensä perheen, Niilo- ja Olli-poikiensa sekä tyttärensä, ”porolappalaisen vaimon” Anna Liisa Niilontytär Wuolabin, o. s. Länsman, kanssa. Vanhempi sisar ”talollisen pojan vaimo” Maarit Vuolab, o.s. Länsman, oli muuttanut Inarista Utsjoelle jo aikaisemmin, 12.2.1917. Vuoden 1919 muuttokirjan mukaan Niilan vaimo, tuolloin 50-vuotias Kristiina Kitti ei muuttanut mukana. Liekö hän jäänyt veljensä luokse? Ja jos Uutelan Uula asui Inarissa vielä 1900-luvun puolimaissa, hänenkin on täytynyt palata takaisin. Näin tuoreita asiakirjoja ei ole ollut saatavilla arkistosta. Jouni Kitin tietojen mukaan porokato pakotti perheitä muuttamaan Inarista, mutta suku palaili takaisin ehkä 1930-luvulla. Uutelan Uula löysi ilmeisesti vaimonsa tuolta matkalta.

V Maaritin ja Niila Vuolabin poika, **(VI) saarnaaja Nils Uula Vuolab** (s. 15.1.1918) avioitui **Kristiina Kitin** (s. 17.3.1924, vanhemmat Hans Antinpoika Kitti ja Kristiina lisakintytär Niillukka, taulu 13) kanssa ja heidän vanhin **(VII) tyttärensä** on kirjailija **Kerttu Maarit Kirsti Vuolab** (s. 1.5.1951).

V Anna Liisan ja livar Vuolabin tytär **(VI) Anna-Liisa Vuolab** meni naimisiin **Aslak Samuelinpoika Laitin** kanssa ja heille syntyneistä **(VII) kolmesta** lapsesta kaksi asuu perheineen Vesisaarella. Näiden **(VIII) lapsia** ja **(IX) lapsenlapsi** on esitelty Laitin suvun tauluissa 59–60.

V Närrijärven **Niila Länsman** lunasti Koskenniska-tilan itselleen. Hänet vihittiin serkkunsa – ja moninkertaisen sukulaisensa – **Priita Anna Kitin** (s. 18.8.1901, vanhemmat Uula Niilanpoika Kitti ja Birit Niilantytär Länsman, taulu 16) puolisoiksi. He saivat kolme poikaa: **(VI) Pieran, Niilan ja Uulan**, joiden kesken Koskenniskan tila on jaettu.

V Uutelan Uula (Olli Länsman) vihittiin kansakoulunopettaja Joosef Uulanpoika Guttormin (s. 14.9.1874, k. 16.5.1946, Guttormin suvun taulu 24) ja Maarit Hansintytär Laitin (s. 9.12.1877) vanhimman tyttären **Inka Elli Guttormin** (s. 18.6.1904) kanssa. Heille syntyi lapsia: **(VI) Maarit Dagmar** 2.1.1931, **Uula** (katosi lento-onnettomuudessa matkalla saamelaiskonferenssiin Norjassa), **Helmi Annikki** 23.8.1939 ja **Jouni Edvard Länsman** 21.11.1947 (Outakosken suvun taulu 72).

Taulu 16.

IV Uula Niilanpoika Kitti (s.14.10.1871, vanhemmat Niila Hannunpoika Kitti ja Maarit Uulantytär Tuutio, taulu 14) pyydettiin myös Antti Uulanpoika Nuorgamin kummiksi 1889. Kitti-Niilan Uulasta tuli Hannu-setänsä lailla Tshalkku-Niilan vävy: hän sai vaimokseen **Birit Niilantytär Länsmanin** (s. 16.12.1872, vanhemmat Niila Pieranpoika Länsman ja Magga Uulantytär Tuutio, taulu 3), joka oli hänen sukulaisensa sekä äidin (serkku) että isän (pikkuserkku) puolelta, ja asettui Pyhäjärvelle. Talollinen, porosaamelainen Uula Kitille ja Birit Länsmanille syntyivät ainakin lapset:

V Maarit	8. 9.1899	jos puoliso Aslak Niittyvuopio, s. 28.1.1895, k. 4.9.1969, asuivat Karigasniemessä, taulu 19, Outakosken suvun taulu 74.
V Birit Anne (Priita Anna) Taulu 15.	18. 8.1901	po. serkku Niila Niilanpoika Länsman, s. 8.2.1899, Närrijärven Koskenniskalta, taulu 15.
V Elle		
V Niilo	4.10.1903	
V Kristiina	16. 4.1906	
V Hans		poika Erkki?

Uula mainittiin Kittien parhaimmaksi poromieheksi, joka raitioi Muotkatuntureissa tuhatkuntaista (1500) tokkaansa.⁶⁶ ”Siinä kyllä on poikien ja tyttärenkin nimikkoja, Birit-Annella 100 poroa, Elleillä 60, Niilalla 100 ja Kristillä 90 sekä 13-vuotisen Hansin merkeissä 300. Isä kyllä kieltää kuopuspoikansa merkit, mutta Kristin parttiota äijä lupaa parantaa, jos saa vävykseen mainion Lantto-Hansin, jonka mukana näyttää tokkaan tulleen onni ja hyvä menestys.”

”Isänsä majasta lähtiessään tytär saa mukaansa kaikki vaatteensa, raanunsa, roukonsa, taljansa ja polsterinsa. Annetaan hänelle vielä joku kattilakin, muutamia puumaljoja, kaaroja ja kiisoja. Ja tunturimiesten tyttäret saavat myötäjaisikseen vielä poroja. --- Sata ja parikin monet vielä voivat luovuttaa. Kitti-Uulakin on lupailut toistasataa. Ja siitä taas uusi kotakunta alkaa kiertää Lapin tuntureita, tahi uusi pirtti nousee erämaahan levittämään saamekansan pientä sukukuntaa. Tunturimaan ahkera tytär on

⁶⁶ Paulaharju 1965, 104

päässyt virkaan, jota varten hän pienestä pitäen on valmistunut, ja jota hän jo vuosikautia on haaveillut”, kertoi Paulaharju.⁶⁷

Välitöinään Uula-ukko kuuluu saarnanneen kansalleen parannusta ja syntien anteeksi saamista, ”vaikka synnit veriruskeatkin olisivat. Mutta joikaamista Uula ei harrasta, vaikka isä-Niila kyllä joikasi ja oli sellainen äijä, ettei juuri koskaan ottanut kirjaa käteensä”.⁶⁸ ’Sananpuhuvainen’ Uula kävi uskoa saarnaamassa kaarasjokelaisillekin ja kauhistui joikausta – kuten Kaapin-Jounin toista painosta, jonka Paulaharju kertoo lappalaiseksikin jääneen aivan pikkuruiseksi tunturitontuksi, vain ’kinthankokoiseksi’, mutta silti hänessä on sekä miehen mieli ja varsinkin ’koko kehveli äänenä’, kun pikku mies tunturilla puhaltaa kurkustansa joikauksen. Kitti-Uulan palkkalaisen Eiran Maria-Susannan, viisiinkymmeniinsä päässeeseen pienen ja kuivettuneen Angelin eukon, Paulaharju kertoi kantavan keväisin monet kerrat parin leiviskän evässäkkejä parin penikulman päähän tunturikotaan.

Parhaidenkin poromiesten onni vaihteli. Paulaharjun⁶⁹ mukaan ”tuli joskus hirveä pororutto ja kaatoi koko karjan. Siitä on ainakin kolmekymmentä vuotta (1896?), kun rutto alkoi Peldo-oaivesta tappaen härkiä ja emäporoja ja vieden vasat perässä. Piera-Niilaltakin se tappoi Muotkatuntureihin samaan makaukseen kolmesataa elukkaa, eikä Kitti-Uulankaan tuhantisesta tokasta jäänyt kuin yksi kermakka ja muutamia vaatimia. Äkeissään Uula tappoi viimeisenkin kermakan sanoen: ’Siinä on nit koko vuen saalis!’ Piera-Niila ja Kitti-Uula eivät olleet kyllin nopeita pakenemaan pois ruttotunturista”.

’Olli Niilanpoika Kitti’ muutti 6.6.1919 Inarin Paadarin Pyhäjärveltä No. 14 Utsjoelle Niilo-poikansa ja kolmen tyttären, Maaritin, Priita Annan ja Kristiinan kanssa. Maarit Niilantytär (?) Kitin (s. 8.9.1899 Inarissa) kerrotaan muuttaneen Utsjoelle 18.10.1921. Syntymäajasta päätellen hän oli kuitenkin Uulan vanhin tytär, liekö myös se Maarit Kitti, joka vihittiin Aslak Niittyvuopion (s. 28.1.1895, k. 4.9.1969, vanhemmat Niila Uulanpoika Niittyvuopio ja Magga Hansintytär Kitti, taulu 19, Outakosken suvun taulu 74) kanssa ja asui Karigasniemessä?

Kitti-Uula palasi kuitenkin takaisin Inariin. Lappiin 1930-luvulla tullut itävaltalainen turisti Anton Neumeyer, joka oli ammatiltaan puuseppä, jäi lopulta asumaan Angelin Pyhäjärvelle. Hänen kerrotaan uusineen myös pyhäjärveläisen Kitti-Uulan pirtin sisustuksen, paneloineen seinät ja kruusanneen vuorilaudat. Jouni Kitti tapasi miehen ja kertoi hänestä Angelin muistelmissaan: ”Eräänä talvipäivänä sisälle astui saamenpukuun pukeutunut ahavoitunut mies. Kun hän söi iltapalaa Lapin takan edessä, selvisi, että hän oli itävaltalainen puuseppä Anton Neumeier, kotoisin Innsbruckista. Anton ennätti sen kevään kuluessa tehdä melkein jokaiseen Angelin taloon huonekalut”.

Jouni Kitti tapasi myös Pyhäjärven Uulan ja muisteli häntä parissakin kirjoituksessaan⁷⁰:

”Kun kiertokoulu oli ohi tuli seurojen vuoro. Lantto Juhanin tupaan tuli ihmisiä läheltä ja kaukaa. Tupaan oli ahtautunut sanaa janoavaa kansaa niin paljon kuin sinne suinkin mahtui, ne jotka eivät saaneet sijaa huoneessa seisoivat eteisessä tai kamarin puolella ja välillä virren veisuu tulvi tuvan ovesta ja ikkunasta ulos pihalle asti. Se kuulosti lempeältä

⁶⁷ 1965, 211

⁶⁸ sama, 104, 106, 162, 180

⁶⁹ sama, 127

⁷⁰ Kiertokoulu ja ensimmäiset seurat, Elämää Naunakasjokisuulla, käsikirjoituksia

kovan saarnan välillä esitettyinä. Kun aamupäivän osuus päättyi, nousi Karasjoelta seuroihin tullut saarnamies pihalla olevan ajoreen päälle ja kalpeana ja ääni käheänä alkoi veisata kansalle Herran ylistystä. Pienen tauon jälkeen siirryttiin taas tupaan. Seuraväki oli kääntänyt katseensa Norjasta, Karasjoelta tänne tullutta puhujaa kohti. Ensin matkasaarnaaja tervehti jokaista lausumalla muutaman ystävällisen sanan. Aluksi hänen äänensä oli melko rauhallinen ja hiljainen. Seuraväki kuunteli keskittyneenä ja vähitellen puhuja innostui ja sanat tulivat voimallisina hänen huuliltaan. Niiden sanoma näytti ilmeistä päätellen valuvan kuulijoiden sielun sopukoihin asti. Välillä saarnamies puhui vertauksin, toisinaan hän kertoi omasta elämästään.

Hänen äänensä hukkuu hetkittäin puheensorinaan, jonka kovat ja tuomitsevat sanat olivat seuraväen joukossa synnyttäneet. Muutamat naiset kirkuivat lähes hysteerisesti, ja pienimmät lapset tästä pelästyneinä alkoivat itkeä. Saarnamiehen kohottaessa kätensä melu lakkasi ja hän jatkoi puhumistaan. 'Kaikki mitä täällä Angelissa tänään ja huomenna ja näinä päivinä tapahtuu, tapahtuu Jumalan tahdosta. Hän katselee meitä korkealta tänne alas. Hän sallii meidän iloita hyvistä päivistä tai antaa meidän vaipua suruun. Jumala tuntee läpikotaisin tekemänne synnit, niitä ei kukaan voi paeta.' Tässä kohtaa hän vaikenä pitkäksi aikaa, jotta seuraväki ennättäisi pohtia hänen vakavia sanojaan. Sen jälkeen hän nousi seisomaan ja kohotti kätensä huudahtaen moittivalla äänellä: 'Kertokaa mitä olette tehneet, kun tunnette tekemänne synnit näin voimakkaina'. Eräät tuvassa olijat loivat katseensa maahan ja tunsivat vapisten, kuinka Jumala paljastaa kaikki teot ja saattaa meidät orvoiksi ja turvattomiksi. Ja hän jatkoi: 'Rakkaat veljet ja siskot, antakaa anteeksi ja antakoon Jumalakin teille anteeksi'. Nämä sanat kuultuaan näytti siltä, kuin ihmisten mieli olisi keventynyt, oli kuin raskas taakka olisi pudonnut pois heidän sydämiltään. Istuin seuratuvan nurkassa ja silloin tällöin tulvahti silmiini kyyneleitä. Ajattelin, tällaista on elämä, tuskaa ja anteeksiantoa.

Välillä saarnamies ruoski myös itseään: 'Minäkin olen Jumalan palvelija, minäkin luen Laestadiuksen kirjoituksia, minäkin pitelen kaikkia, joissa on Jumalan pojan verta. Tahdot tai et, olemme Jumalan edessä kaikki samanarvoisia. Olet ehkä rikas, minä köyhä, sinulla on kenties hyvät jäkälämaat poroillesi'. Tämän sanottuaan hän käänsi päänsä Pyhäjärven Uulan puoleen. 'Mutta minulle ei löydy paikkaa, mihin voisni pääni kallistaa', jatkoi hän katsoen edelleen Uulaa.

Seurat keskeytyivät ja syötiin Lantto Elin Annin keittämää poronselkäkeittoa. Ruokailun jälkeen seuraväki jaloitteli Lantto Juhani pihalla ja seurat jatkuivat tauon jälkeen uudestaan kestäen myöhäiseen iltaan asti. Ivalosta oli tullut myös Augusti Puhakka tulkkinaan Pyhäjärven Uula (Uula Kitty). Puhakan jälkeen saarnasi Uula: 'Jumala kuulee puheemme, seuraväki tässä tuvassa kuulee sanamme, olemmehan kristittyjä. Teemme, mitä voimme ja kykenemme pelastaaksemme sielumme, jotka olemme uskoneet sinun johdattaviksi'. Korkein näytti kuulleen rukoukset, koska viimeisenä seurapäivänä aurinko säteili; auringon säteet ikään kuin leijailivat alas taivaista ja levittivät valoaan yli koko kylän valaisten myös Norjan puoleisen rannan. Kaikki hymyilivät auringonpaisteessa. Uula jatkoi seuraavana päivänä painottaen, 'miten työ, kärsivällisyys ja rakkaus ovat täällä meidän tärkeimmät välineemme huomennakin. Kun suljen silmäni, näen elämämme lujana ja vahvana. Sitä, mikä aikaisemmin on ollut vaikeata, ei ole enää olemassa. Sielumme on täällä näinä päivinä vapautunut ja se saa nyt siivet ja lentää vapaana vailla synnin tuntoa. Jokainen tekee, mitä osaa ja niin paljon kuin jaksaa, joku kalastaa Inarinjoella lohta ja Pyhäjärvellä ja Vaskojoella siikaa, joku taas muokkaa, kyntää, levittää sontaa ja kylvää maata, että saisi karjalle hankittua rehua. Joku hoitaa porojaan tuntureilla ja metsissä, joita

Jumala antaa. Nyt olemme täällä tänään ja huomenna veljiä ja sisaria, yhtä perhettä ja meillä on ainoastaan yksi isä, Jumala. Älkää olko peloissanne. Unohtakaa menneet, olkoon menneet synnit ja pahat teot nyt poispyyhitty. Tulkaa luomaan huomista mailmaa', jatkoi Uula kohoavalla äänellään.

Koko Lantto Juhanin tupaan kokoontunut seuraväki nousi liikuttuneena seisomaan kerääntyen tuntureiden tuulia nähneen harmaatukkaisen saamelaisvanhuksen ympärille. Olin syvästi liikuttunut ja häkeltynyt. Olin kuullut, että Uula oli yksi tämän seutukunnan rikkaimmista poromiehistä. Mutta se, mitä hän seuraavaksi sanoi, hämmästytti minua vielä enemmän: 'Ihmisten köyhyys saa tuntemaan sydämessäni pistoja'. Hänen silmiinsä kohosi kyöneleitä. 'Älä suo minulle Jumala rikkautta, sillä silloin paha valtaa jälleen sieluni', lopetti Uula."

Toisen kerran Jouni Kitty kävi Pyhäjärvellä ollessaan Uutelan Uulan luona seuroissa, jossa saarnasi mm. Pyhäjärven Uula (=Kitti). *"Kun seurat olivat jo päättyneet, seuraväki hajaantunut ympäriinsä, ihmiset maleksivat edestakaisin koreissa lapinpuvuissaan ja pyhäisen tunnelman valtaamina. Uula istui pihalla siristäen vetistäviä silmiään, katsellen ystävällisesti ja lempeästi pihalla kuljeksivaa seuraväkeä, aivan kuin tunturin huipulla istuva poropaimen katselee laumaansa."*

Taulu 17.

Hansin kolmas poika, isänsä kaima, (III) porosaamelainen **Hans Hansinpoika Kitty** (s. 22.9.1848, k. 1922, vanhemmat Hans Antinpoika Kitty ja Kirstin Niilantytär Bigga, taulu 12) vihittiin ensin avioliittoon serkkunsa **Magga Klemetintytär Kitin** (s. 28.1.1855, k. lapsensynnytykseen 11.12.1877, vanhemmat Klemet Antinpoika Kitty ja Brita Niilantytär Jomppanen, taulu 8) kanssa 15.7.1877. Liitto jäi lyhyeksi ja päättyi surullisesti, sillä Magga kuoli jo ennen joulua samana vuonna esikoisensa synnytykseen ja heidän vastasyntynyt poikansa Hans menehtyi tuntemattomasta syystä seuraavan vuoden alkupuolella 21.1.1878.

IV Hans	3.12.1877	<i>äiti Magga Klemetintytär Kitty; lapsi kuoli 21.1.1878</i>
IV Magga	22. 2.1883	<i>äiti Margareeta Niilantytär Länsman; hätäkasteen antoi talollinen Johan Petter Lusmanieni, kaste vahvistettiin 9.2.1884</i>
IV Kristina Taulu 18.	7. 9.1884	<i>k. 1967 Inarin Kuivajärvellä, hätäkasteen antoi 9.9. itsellinen Mauno Paltto, kaste vahvistettiin 16.3.1885, po. 1906 Aslak Aslakinpoika Jomppanen</i>
IV Niiles	23. 2.1886	<i>hätäkasteen antoi 24.2. porosaamelainen Niiles Länsman, kaste vahvistettiin 5.3.1887</i>
IV Magga Priita	15.12.1887	<i>hätäkasteen antoi porosaamelainen Jouni Högman, kaste vahvistettiin 15.4.1888</i>
IV Hannu	16. 4.1889	<i>kaste vahvistettiin 9.3.1890</i>
IV Elli (?)		<i>po. Matti Jomppanen; Juhanin Matin vanhemmat?</i>
IV Jouni (?)	1898	<i>monta tytärtä, pojat Arvi ja Esko?</i>

Kesällä 1880 (12.6.) Hansin on merkitty muuttaneen virallisesti Utsjoelta Inariin veljiensä kanssa. Paulaharju⁷¹ kuvasi, miten ”*kaikkein suurimmalla voimalla vyöryivät Inarinmaahan 1880–81 Kitti-veljesten jutamakunnat. Länsipuolen Hammas-, Viipas-, Appis- ja Maarestatunturit he yhdessä Länsmanien ja Jomppaisten kanssa valtasivat alusmaikseen*”. Muuttoaikataulua voi arvioida siltä pohjalta, että sekä Hansin isoisä että sedät olivat jo kuolleetkin Inarissa 1840–1870-luvuilla.

Hans Hansinpoika Kitti pyydettiin 28.4.1882 syntyneen Uula Uulanpoika Nuorgamin ja 27.10.1884 syntyneen Anna Priita Antintytär Morottajan kummiksi. Syyskuussa 1882 – ehkä kauneimpaan ruska-aikaan – Hans kuulutettiin Inarissa avioliittoon toisen serkkunsa ja Tshalkku-Niilan tyttären, **Margareeta Niilantytär Länsmanin** (s. 23.3.1862, vanhemmat Niila Pieranpoika Länsman ja Magga Uulantytär Tuutio, taulu 3) kanssa ja perhe kasvoi.

Paulaharjun mukaan kaikki Kitit olivat suuria poromiehiä, ”*Pikku-Hannullakin, joka asettui Tshalkku-Niilan, appiukkonsa, vierusmieheksi Lismajoelle, oli aikoinaan 2000–3000:n tokka, onpa puhuttu 4000–5000:stäkin*”. Aiemmassa teoksessaan Paulaharju⁷² panee vielä paremmaksi: ”*Samassa lapinsijassa, jota sanottiin Salkonkyläksi, asusteli pikku pirtissään myöskin ’Pikku-Hannu’, Hannu Kitti, toinen lapinmies, suuren porokarjan omistaja hänkin. Suunnattomat olivat näiden pororuhinasten karjalaumat siihen aikaan, kun ne olivat suurimmillaan. Sanotaan Salkko-Niilalla parhaina päivinään olleen 4000–5000 sarvipäätä, jotkut puhuvat 10000:kin, ja Pikku-Hannulla taas oli 5000–6000, niin että ukkojen yhteinen elo nousi toiselle kymmenelle tuhannelle. Vieläkin muistelevat Lapin vanhat miehet niitä aikoja, jolloin Salkonkylän äärettömät laumat tuntureilla ja jäkäläkankailla vaeltelivat. Niin kuin mahtava kohiseva virta ne vyöryivät tunturin rinnettä alas, ja niin kuin suunnaton itikkaparvi ne täyttivät koko ympäristön. Semmoiseen virtaan jos eksyi vieraista tokista poroja, niin sinne ne tavallisesti hukkuivat saamattomiin. Sillä sellaisesta monituhapäisestä laumasta ei kukaan vieras saattanut mennä omaansa yrittämäänkään, eivätkä porojen isännät taas itse välittäneet, oliko heidän karjassaan vierasta sukua vai ei*”.

”*Mutta kova kohtalo käyskenteli Kittien kantapäillä. Vanha Hans menetti viimein suuren karjansa, eikä Pikku-Hannullakaan ole enää kuin joku poro.*”⁷³

”*Karhujakin oli ennen tuntureissa. Ainakin kolme hullua kontiota, suurta ja pelkäämätöntä pahantekijää, liikkui vanhassa Lapissa. Muuan teki tuhojaan tunturissa, Kitin porokylässä ja Karigasniemen seuduilla..., toinen elämoi Inarissa Jurmun lukkarin tanhuvilla, ja kolmas kouhotteli yökausittain Kaarasjoen porosiidoissa paiskellen palasiksi ahkiot, kattilat ja kirvesvarretkin.*”⁷⁴

Jouni Kitti⁷⁵ kertoo Pikku Hannun eli Hanssi Kitin (s. 1818) pojan perustaneen Hannulan nimisen tilan vuonna 1907. Mutta oliko Paadarin kylään 1893 rekisteröity Hannula hänen isänsä nimissä⁷⁶?

Perhettä koskevat arkistotiedot päättyvät vuoteen 1890, jonka jälkeisiä tietoja on täydennetty puhelinkeskusteluihin. Nämä tiedot tulisi tarkistaa, samoin kuin

⁷¹ 1965, 104

⁷² 1922/1962, 148–149

⁷³ Paulaharju 1965, 104

⁷⁴ sama, 70

⁷⁵ 2000, 7

⁷⁶ Lehtola 1998, 201

kirjallisuusviitteiden mahdollinen liittyminen tähän sukuhaaraan. Katekeetaksi 1912 Länsi-Inarin eli Pyhäjärven piiriin valittu **Anna Aikio** suoritti Hämeenlinnassa Tuhkasen seminaarin ja työskennellyään virassaan 1912–1918 hän avioitui **Niila Hannunpoika Kitin** kanssa ja asettui asumaan Menesjärven rannalle. Vuosituhannen viimeisellä vuosisadalla **Hannu Kitty vanhempi** Kettujoella ja Oskari Sietiö Menesjärvellä tunnettiin kokeneina kauppiaiden raitomiehinä. Ensimmäisessä maailmansodassa sitkeähenkisimmät, kuten **Hannun-Jouni** (Kitti) ja Jooseppi Guttorm, selvisivät urakasta ja palasivat reissulta.⁷⁷

Riutulan vierailijoiden joukossa oli 1930-luvulla mm. oopperalaulaja Alfons Alm, jonka sisar Mirjam oli lastenhoitajana Riutulassa. **Mirjam Alm** löysi miehekseen **Hannu Kitty nuoremman**, jonka kanssa kaupunkinuori opiskeli Sotkaniemessä saamelaista talonpitoa. Erityisesti hän muisteli korkeiden poroaitojen rakentamista Hannunsa kanssa. Suomalaiset sotatoimet käynnistyivät Lutolla juhannuksen jälkeen. Sieltä tulivat myös ensimmäiset jatkosodan uhrit. Leevi Hirvelä ja Väinö Kauppinen kaatuivat Luttokylän valtauksessa. Saman taistelun haavoittama Hannu Kitty (nuorempi) kuoli Rovaniemen sotasairaalassa. Hannun kaaduttua jatkosodassa Mirjam muutti kirkolle lastensa **Ulpun** ja **Anjan** kanssa.⁷⁸

Saamenkäsityön taitajat Vuotsossa ja Inarissa valmistivat peskejä, säpikkäitä ja karvakenkiä Petsamon puolustajille sodan aikana. Inarin ompelutaitoiset saamelaiset kokoontuivat Juhani Jomppasen johdolla kirkonkylän kansakoululle, mm. **Kaisa Kitty** Kettujoelta.⁷⁹ Kotirintaman talkoissa ommellut vaatteet luvattiin toimittaa paikkakuntalaisille sotilaille, mutta ”*jo talvisodassa esimerkiksi Kaisa Kitille oli kyllä selvinnyt, että parhaimmat lapinvaatteet – peskeistä alkaen – menivät herroille*”.⁸⁰

Taulu 18.

IV Kristiina Hannuntytär Kitille (s. 7.9.1884, k. 1967 Kuivajärvellä, vanhemmat Hannu Hannunpoika Kitty ja Margareeta Niilantytär Länsman, taulu 17) antoi hätäkasteen 9.9.1884 itsellinen Mauno Paltto ja kaste vahvistettiin 16.3.1885. Kristiina Kitin tyttärentytär (**VI**) **Kristiina Jama** Pellostä kertoi kirjeessään 30.9.1998 Jouni Kitille äidinäitinsä avioituneen vuonna 1906 **Aslak Aslakinpoika Jomppasen** kanssa ja perheeseen syntyneen yksitoista lasta. Heidstä (**V**) **Birita Anni Jomppanen** vihittiin vuonna 1952 **Matti Holsterin** (1918–1972) puolisoiksi Ylitorniolta. Heidän lapsensa ovat:

VI Hannu Aslak	1953	
VI Anna-Kristiina	1954	po. 1975 Tapio Jama
VI Kaarlo Paulus	1955	
VI Inga-Marja	1957	
VI Rauni Maarit	1959	
VI Ulla-Margit	1962	po. Sture Torikka, perhe asuu Ruotsin Luleåssa

Kristiinan Birita-äiti on toiminut kunnankätilönä ja kertonut lapsilleen paljon sukujuuristaan Inarista. Isä-Matti Holster kuului Ruotsin tunturisaamelaisiin ja työskenteli Tornionlaaksossa poromiehenä. Perheessä saamelaisuus koettiin luonnollisena ja Birita

⁷⁷ Lehtola 1998, 402, 293, 330

⁷⁸ sama, 402, 437

⁷⁹ sama, 427–428

⁸⁰ Lehtola 1994, 62

on lapsenlapsilleen Ahku. Poroja hoidettiin ja poronlihaa syötiin; vanhin veli (VI) **Hannu Holster** harrastaa poronhoitoa edelleen. **Kristiina ja Tapio Jamalla** on poika (VII) **Tommi Tapani** (s. 1975) ja tyttäret **Tiia Annukka** (s. 1983) ja **Kaisa-Mari Pirita** (s. 1988). Joka vuosi perhe käy Inarin Kuivajärvellä äidin mökillä. Naapurissa asuu heidän enonsa (V) Pentti **Aunensa** kanssa. Kristiinan nuorimman sisaren, (VI) **Ulla-Margit Holsterin** puoliso **Sture Torikka** on suomensukuinen ruotsalainen ja innokas sukututkija, joka on tehnyt vihkokset myös Kitin ja Jomppasen suvuista.

Niittyvuopion veljeksille

Taulu 19.

III Hans Hansinpojan nuorempi sisar, **Magga Hansintytär Kitti** (s. 4.6.1851, k. 21.7.1931, vanhemmat Hans Antinpoika Kitti ja Kirstin Niilantytär Bigga, taulu 12) pääsi ripille vuonna 1870 ja hänet pyydettiin 14.10.1871 syntyneen veljenpoikansa Uula Niilanpoika Kitin kummiksi. Vielä saman vuoden jouluaattona 24.12.1871 hänet vihittiin Outakosken **Niila Uulanpoika Niittyvuopion** (s. 18.3.1840, k. 1906?, vanhemmat Uula Niilanpoika Outakoski ja Marith Larsdatter West, Outakosken suvun taulu 70) kanssa. Tämä kalastajanpoika oli suorittanut rippikoulunsa 1859 suomen kielellä. Niittyvuopion n:ro 6 uudisasukas Niila Uulanpoika Outakoskea oli sakotettu 26-vuotiaana 1866 luvattomasta viinanmyynnistä. Hänen Inga-sisarensa (s. 7.5.1843, k. 24.1.1915) oli mennyt 13.9.1870 Hans Hansinpoika Laitin (s. 3.5.1830, Laitin suvun taulu 12) vaimoksi tämän leskeydyttyä samana vuonna. Magga Kitille ja häntä 11 vuotta vanhemmalle Niila Niittyvuopiolle syntyi kolmelta lasta, joista kaksi kuoli pieninä ja yhdeksän perusti omat perheensä. Niilan ja Maggan suurta jälkikasvua esitellään Outakosken suvun tauluissa 75–79.⁸¹

Niila Uulanpoika Niittyvuopio perusti Karigasniemi-nimisen tilan Karigasniemelle.⁸² Paulaharju⁸³ tiesi ”*Karigasniemen heinäkentällä asuvaisten ja hyvin toimeen tulevien Niittyvuopion veljestenkin omistaneen kunkin muutaman satasen (poroja), toimekkaimpien pari, kolmekin (sataa). --- Länsipuolen miehet joskus raitioivatkin elukoitaan yhdessä laumassa. Niinpä Niila Valle, Niila Niittyvuopio, Niila Jomppainen, Uulas-Uulan Andaras, Uula Porsanger, Andaras Paltto ja Anne Nuorgam hoitelevat eloan yhdessä tokassa sekä kesällä että talvellakin*”.

IV Maarit Niilantytär Niittyvuopio meni 12.2.1912 puolisoiksi leskimiehelle **Johannes Johansen Baltolle** (s. 21.11.1858, k. 25.7.1933, vanhemmat Inarissa syntynyt Johan Andersen Balto ja Marith Nilsdatter Jensen, äidin vanhemmat Outakosken suvun taulussa 63), joka oli aikaisemmin ollut naimisissa 12.4.1884 lähtien **Marit Klemetsdatter Klemetsenin** (s. 2.2.1863, k. 6.1.1911, vanhemmat Klemet Klemetsen Segelnæs ja Marith Johansdatter, Outakosken suvun taulu 53) kanssa. Ensimmäisestä liitosta oli syntynyt seitsemän lasta, vaikka Maaritin tullessa perheeseen kaikki neljä poikaa olivat kuolleet ja yksi tyttäristä ehtinyt jo avioon. Maaritille ja Johannekselle ei näytä syntyneen yhteisiä lapsia. He asuivat Karasjoella.

⁸¹ Vehviläinen 2004a, 92–98

⁸² Kittin 2000, 7

⁸³ 1965, 107–108

IV Uula Outakosken suvun taulu 75.	10. 6.1872	k. 19.6.1945, ripille 1889, po. 1.5.1899 Maarit Heikintytär Guttorm, s. 25.7.1875, k. 14.6.1955, asuinpaikka Outakoski
IV Kirsti	21. 9.1873	kuoli 27.3.1876, syy tuntematon
IV Maarit	20. 1.1875 (10.1.?)	k. 10.3.1955, ripille 1892, po. 12.2.1912 Johannes Johansen Balto, s. 21.11.1858, k. 25.7.1933 (1. po. 12.4.1884 Marit Klemetsdatter Klemetsen, s. 2.2.1863, k. 6.1.1911), Outakosken taulu 53, asuinpaikka Karasjok
IV Magga	3.10.1876	k. 17.2.1955, ripille 1894, po. 18.5.1908 Klemet Persen Porsanger, s. 28.6.1873, Hellanderin taulu 26, asuinpaikka Áhkuoika
IV Hans	2. 8.1878	k. 20.6.1959, ripille 1897, poromies, po. 5.3.1909 Maria (Kaarina) Vuolab, s. 15.12.1887, asuinpaikka Karigasniemi
IV Niiles Outakosken suvun taulu 76.	2. 2.1881	k. 17.2.1943, ripille 1899, po. 1917 Sofia Sara, s. 3.2.1898, k. 11.1.1964
IV Antti Outakosken suvun taulu 77.	10. 1.1883	Utsjoella, k. 18.4.1950 Oulussa, ripille 1899, po. 1.8.1908 Oulussa Maria Lovisa, s. 25.1.1881 Jyväskylässä, k. 20.6.1977 Helsingissä
IV Piera	2. 1.1885	k. 5.1.1885, syy tuntematon
IV Kristiina	11.12.1885	k. 30.6.1969, ripille 1902, po. 28.4.1912 Samuel Iisakinpoika (Issat Sammoll) Nillukka, s. 20.3.1880, Outakosken suvun taulu 55.
IV Jouni Outakosken suvun taulu 78.	8. 1.1888	k. 25.3.1939, ripille 1904, kauppias, poromies, 1. po. 24.4.1910 leski Inga Perintytär Guttorm, s. 15.7.1870, k. 4.4.1922 (1. po. Iivar Pieski, s. 16.2.1870, k. 15.9.1907), 2. po. 23.3.1924 Kirsten Olsdatter Vuolab, s. 27.8.1893, k. 9.8.1979
IV Birit Anna	12. 9.1890	k. 22.4.1957, ripille 1908, po. 25.3.1914 porosaamelainen Nils Niilonpoika Pieski, s. 28.4.1879, k. 14.8.1950
IV Inka	27.12.1893	perheetön
IV Aslak	28. 1.1895	k. 4.9.1969, po. Maarit Kitty, taulu 16?, asuinpaikka Karigasniemi

IV Talon tytär **Magga Niilantytär Niittyvuopio** pääsi ripille vuonna 1894. Hänet vihittiin 18.5.1908 **Klemet Pieranpoika Porsangerin** (s. 28.6.1873, vanhemmat Piera Klemetinpoika Porsanger ja Inkeri Klemetintytär Hellander, Hellanderin suvun taulu 26) vaimoksi. Miehellä oli 1.10.1900 syntynyt tytär **Ella Laurintytär Antin** kanssa, mutta Klemetin ja Maggan mahdollisista yhteisistä lapsista ei ole tietoa.

IV Poromies **Hans Niittyvuopion** rippijuhlia vietettiin vuonna 1897 ja hääjuhlia 5.3.1909 **Kaarina Vuolabin** (s. 15.12.1887, vanhemmat Nils Nilsen Vuolab ja hänen ensimmäinen vaimonsa Karen Iversdatter Porsanger) kanssa. Poromiehen perhe asui Karigasniemellä. Lapsista ei ole merkintöjä.

IV Berit (Birit) Anna Niittyvuopion puoliso on Tenonlaakson sukukirjassa⁸⁴ Lillen, Pieskin ja Vuolabin sukujen esittelyn yhteydessä merkitty **Niila Niilanpoika Pieski** (s. 28.4.1879, k. 14.8.1950, vanhemmat Niila livarinpoika Pieski ja Marith Nilsdatter Vuolab Utsjoelta). Heidät vihittiin Utsjoella 25.3.1914 ja heillä on (V) kolme poikaa: **Hans**, **Aslak** (puoliso **Anne Länsman**) ja **Uula (Birit Lukkarin** kanssa (VI) pojat **Aslak** ja **Osmo**) sekä (V) kaksi tyttäretä: **Maarit Pieski** (puoliso Vuomajoki) ja **Birit Anne Pieski**, jonka lapsia ovat (VI) **Irma**, **Jorma** ja **Veli-Pekka Lehtola**.

IV Jos Aslak Niittyvuopion vaimo **Maarit Kitti** on syntynyt 8.9.1899, hän on Uula Niilanpoika Kitin ja Birit Niilantytär Länsmanin tytär (taulu 16). Mahdollisesta jälkikasvusta ei ole tietoa.

Taulu 20.

III Inga Hansintytär Kitti (s. 28.4.1856, vanhemmat Hans Antinpoika Kitti ja Kirstin Niilantytär Bigga, taulu 12) kävi rippikoulua serkkunsa Ella Klemetintytär Kitin kanssa 1876 ja pääsi pian pienen 3.8.1876 syntyneen veljenpoikansa Niiles Niileksenpoika Kitin kummiksi. Inga synnytti 21-vuotiaana Utsjoella aviottoman poikalapsen, Hans Inganpojan 21.12.1877, mutta vihittiin jo 17.3.1878 Magga-sisaren langon, leskeksi jääneen uudisasukkaan Uulan-Uula Niittyvuopion emännäksi. Pariskunnan vihki kirkossa J. Gummerus.

Uula Uulanpoika Outakoski (s. 26.8.1845, k. 20.7.1934, vanhemmat Uula Niilanpoika Outakoski ja Maarit Larsintytär West, Outakosken suvun taulu 70) oli ollut naimisissa **Maria Iversdatter Porsangerin** (s. 7.9.1844, k. 23.11.1876, vanhemmat poromies, tunturisaamelainen Ivar (Iver) Larsen Porsanger ja Marith Johnsdatter Guttorm, haudattu Lakselviin) kanssa. Nuorikko muutti Outakoskelle, mutta menehtyi lapsivuoteeseen jo 32-vuotiaana. Ensimmäisestä avioliitosta syntynyt vauva jäi kuukauden ikäiseksi ja seurasi äitiään pian vuodenvaihteen jälkeen. Myös Marian ensimmäinen poika kuoli pienenä. Kolmevuotiaaksi jäänyt Maarit-tytär siirtyi äidin menetyksen jälkeen toiseen perheeseen. Jos hänet on mainittu rippilasten luettelossa 1890, hän ei kuollut Norjassa rippikirjakaudella 1877–1886, vaan merkinnällä tarkoitettiin ilmeisesti Karinia. Uula Uulanpoika Niittyvuopio oli ottanut kasvattilapsekseen Maarit Pehrintytär Joksin (s. 19.5.1869) Karasjoelta, mutta Uulan leskeydyttyä tämä tyttö ilmeisesti palasi Norjaan äitinsä luo.

Uula Niittyvuopio perusti Karigasniemelle Jokisuu-nimisen tilan.⁸⁵ Uula ja Inga saattoivat yhdessä saada enemmänkin lapsia kuin ne, jotka heille on merkitty Tenonlaakson sukukirjaan.

IV Hans Inganpoika Kitti pääsi ripille vuonna 1894 ja solmi avioliiton kautokeinolaisen **Marit Aslaksdatter Baerin** (s. 2.2.1883 Kautokeinossa, k. 2.7.1955) kanssa 2.5.1901. He asuivat Outakoskella. Hans kuoli 9.9.1944.

⁸⁴ Solbakk & Vuolab 2001

⁸⁵ Kitti 2000, 7

IV Uula	25. 2.1870	<i>äiti Maria Iversdatter Porsanger</i> , k. 11.3.1870, uudisasukkaan poika, haudattu Karasjoelle
IV kuolleena syntynyt lapsi	12.11.1871	haudattu 17.3.1872 Karasjoelle
IV Maarit	4. 4.1873	ei päästetty ripille 1890?
IV Karin	18.10.1876	k. 15.1.1877 rintatautiin, mutta kaste vahvistettiin 21.1.1877 (?) Karasjoen kirkossa
IV Hans Inganpoika	24.12.1877 (21.12.?)	<i>äiti Inga Hansintytär Kitt</i> ; k. 9.9.1944, ripille 1894, po. 2.5.1901 Marit Aslaksdatter Baer, s. 2.2.1883 Kautokeinossa, k. 2.7.1955, asuinpaikka Outakoski
IV Kristiina Niittyvuopio Taulu 3.	28. 5.1879	ripille 2. kerralla 1898 saamen kielellä, po. pikkuserkku Uula Niilanpoika Länsman, Salkko-Uula, s. 15.10.1878, taulu 3.
IV Uula	28. 1.1881	(?) ripille 1899, ei näy syntyneiden luettelossa eikä rippikirjassa, mutta rippilasten luettelossa sama sivunumero kuin Kristiinalla
IV Niila Uulanpoika Niittyvuopio Outakosken suvun taulu 80.	2. 8.1883 (24.3.)	k. Karasjoella 4.9.1981, kastoi 24.4.1884 L. Backe, Karasjoen pitäjänpappi; ripille 1900 porosaamelaisen talollisen poikana sukunimellä Inarjoki; 1. po. 11.2.1912 Marit Nilsdatter Balto, s. 21.11.1883, k. 1.4.1928, 2. po. 10.2.1929 Elen Nilsdatter Baeskenjarg, s. 18.12.1892, k. 27.2.1969, asuinpaikka Riidonjarga
IV Antti Niittyvuopio	7. 8.1885	k. 6.8.1972, ripille 1902, po. 13.2.1921 Kirsten (Risten) Andersdatter Guttorm, s. Karasjoella 21.(27.)11.1889, k. 18.4.1967, haudattu Karasjoelle, asuinpaikka Gámiljohka, Anárjohka
IV Inga Birit Niittyvuopio	11. 9.1887	ripille 1905
IV Aslak Niittyvuopio	5.10.1889	ripille 1908, po. 21.12.1918 Anne Aslaksdatter Somby, s. 27.9.1894, k. 31.5.1968, asuinpaikka Outakoski
IV Jouni	13.11.1891	ripille 1910
IV Piera	28.10.1894	ripille 1913
IV Magga	10. 8.1897	k. 5.9.1897, 'lapsi heikko', haudattu Karasjoelle
IV Magga Elen Niittyvuopio	6. 4.1903	ripille 1921, 1. po. 19.2.1934 Anders Johansen Somby, s. 15.12.1904, haudattu 22.7.1937, 2. po. 26.7.1942 Ole Josefsen Joks, s. 28.2.1910

IV Kristiina Uulantytär Niittyvuopio vihittiin pikkuserkkunsa Salkko-Uulan, **Uula Niilanpoika Länsmanin** (s. 15.10.1878, vanhemmat Niila Pieranpoika Länsman ja Magga Uulantytär Tuutio, taulu 3) vaimoksi ja heidän perheensä on esitelty taulussa 3.

IV Inga Beritin (Biritin) vaiheista ei ole tietoa, kuten ei myöskään Karasjoelle haudatun **Antin** ja Outakoskella asuneen Aslakin mahdollisesta jälkikasvusta. **(IV) Aslakin** vaimon

Anne Aslakintytär Sombyn vanhemmat olivat Kautokeinosssa 17.7.1874 syntynyt ja Polmakissa 23.4.1961 kuollut poromies Aslak Nilsen Somby ja hänen vuonna 1893 vihitty vaimonsa Berit Olsdatter Ravna (s. 30.3.1874, k. Polmakissa 13.4.1944). Perhe muutti Karasjoelta Polmakiin. Nuorimman sisaren, **Magga Elen Niittyvuopion**, ensimmäisen puolison, **Anders Johansen Sombyn** vanhempia ei ole merkitty Tenonlaakson sukukirjaan.

IV Niila Ulanpoika Niittyvuopio sai ensimmäisessä avioliitossaan **Marit Nilsdatter Balton** kanssa seitsemän lasta, joista yksi kuoli vajaan vuoden ikäisenä. Muiden vaiheita on kuvattu Outakosken suvun taulussa 80. Lapin Sivistysseuran väestöntutkimuksen korttiin on lisätty hänen tyttärensä (**V**) **Inka Birit Rasmussen** (s. 20.12.1912), joka oli naimisissa **Sigurd Joakim Rasmussenin** (s. 19.9.1905 Lyngenin Storfjordissa, k. 28.10.1977) kanssa.

II Jounin klaani

Taulu 21.

II Tunturisaamelaisen poika **Jouni Antinpoika Kitti** (s. 8.1.1823, k. 16.4.1876 Inarissa, vanhemmat Antti Hannunpoika Kitti ja Magga Antintytär Jomppanen, taulu 1) kastettiin Karasjoella 13.4.1823 ja hänen kummeikseen on merkitty Peder Nielsen, Peder Pedersen, Clement Andersen, Anna Michelsdatter, Elen Jenidatter ja Ragnil Olasdatter. Jouni vihittiin juhannusaattona 24.6.1863 – ehkä veljensä kälyn – **Inga Niilantytär Biggan** (s. 1829, k. 1904) kanssa. Mies oli ehtinyt jo täyttää neljäkymmentä vuotta; vaimo oli miestänsä kuusi vuotta nuorempi. Niinpä Antin toiseksi nuorimman pojan perhe jäi verraten pieneksi, varsinkin kun nuorin tytär syntyi kuolleena ja toiseksi vanhin poika kuoli tuntemattomasta syystä kahden kuukauden ikäisenä. Hänet haudattiin Karasjoelle:

III Niiles, Niila, Nilla Taulu 22.	30.11.1863	tunturisaamelainen, perusti Hopitosjoensuunimisen tilan 1899; po. Salkko-Niilan tytär, Kristiina Nillantytär Länsman, s. 24.2.1865, taulu 3, asuivat Inarin Menesjärvellä, myöhemmin Angelin Pyhäjärvellä
III Joonas	14. 6.1866	kuoli 26.8.1866 tuntemattomasta syystä kahden kuukauden ikäisenä, haudattu Karasjoelle
III Magga	23. 3.1868	k. 22.12.1906, haudattu Karasjoelle; po. 1900 Joseph Nilsen Vuolab (1. po. Kirsten Johnsdatter Joks)
III kuolleena syntynyt tyttölapsi	2. 7.1871	k. 2.7.1871

Rippikirjakaudella 1867–1876 Jouni, jolla ei kirkonkirjojen mukaan ollut rötöksiä kontollaan, nostettiin villin veljessarjan rippikirjasivulla ylimmäksi. Hän oli Niiles Länsmanille 24.3.1870 syntyneiden kaksosten Niileksen ja Raudnan kummina yhdessä Klemet-veljensä ja veljenpoikansa Antti Hannunpojan kanssa

Jouni Antinpoika Kitti kuoli Inarissa 53-vuotiaana samana vuonna 1876 kuin vanhempi Klemet-veljensä. Magga-tytär jäi vain 8-vuotiaaksi; Niila-poika oli tuolloin 13. Leski lapsineen muutti Utsjoelta Inariin 6.2.1881. Niiles ja Magga kasvoivat aikuisiksi.

Molemmista on mainintoja lasten kummeina. Magga Jounintytär Kitty on merkitty ainakin 30.8.1886 syntyneen Birit Aslakintytär Laitin, 21.2.1886 syntyneen Hans Antinpoika Kitin ja 26.5.1888 syntyneen Aslak Pannen kummiksi. Hänet vihittiin vuonna 1900 Joseph Nilsen Vuolabin kanssa, jonka ensimmäinen puoliso oli Kirsten Johnsdatter Joks. Magga kuoli jo 22.12.1906 ja hänet haudattiin Karasjoelle (ks. Guttormin suvun taulu 101).

Jouni Kitty on nuoremman kaimansa, vuonna 1943 syntyneen Jouni Kitin Magga-äidin (s. 1898) isoisä.

Taulu 22.

III Tunturisaamelainen **Niila Jouninpoika Kitty** (s. 30.11.1863, vanhemmat Jouni Antinpoika Kitty ja Inga Niilantytär Bigga, taulu 21) pyydettiin 23.2.1886 syntyneen Niiles Hannunpoika Kitin ja 16.8.1887 syntyneen Kaisa Kristiina Mattuksen kummiksi. Hän avioitui serkkunsa tyttären, **Kristiina Niilantytär Länsmanin** (s. 24.2.1865, vanhemmat Niila Pieranpoika Länsman ja Magga Uulantytär Tuutio, taulu 3) kanssa. Niiles Kitty perusti Hopitosjoensuu-nimisen tilan vuonna 1899. Lapsia perheeseen syntyi, vaikka vanhimmat kaksostytötäret kuolleina:

IV kuolleena syntyneet tyttäret	8.12.1894	
IV Nilla	4. 1.1896	
IV Magga	4. 4.1898	k. 9.9.1976, Jouni Kitin äiti
IV Inka Maria	27. 9.1900	ripille Utsjoella 1921
IV Kristiina		sijoitettiin myöhemmin Karasjoelle
IV Uula		
IV Jouni		

Jouni Kitty⁸⁶ kertoi Niilan perhettä koskeneista muistakin onnettomuuksista: ”*Ensimmäisen maailmansodan aikaan Ylä-Lapin poroihin iski ankara pororutto, joka surmasi Inarista porokannan lähes sukupuuttoon. Ihmiset köyhtyivät ja monilapsiset perheet joutuivat ennennäkemättömään ahdinkotilaan*”. Oli elettävä pelkällä kuivatulla kalalla, petulla ja kasveilla, kun tuoretta lihaa tai kalaa ei ollut. Teurastettuaan hätäänsä naapurinsa ajoporon Niila joutui tutkintaan ja puoleksi vuodeksi Oulun lääninvankilaan. ”*Lapset sijoitettiin sukulaisiin Angelin Pyhäjärvelle Uula Kitin luo ja nuorin tytär Kristiina Karasjoelle*.” Perheen asuintontti ja talo Menesjärvellä siirtyivät valtiolle.

Palattuaan Oulusta Niila asui Pyhäjärvellä autellen Uula Kittä. Varttuneempien lasten piti hakeutua ansaitsemaan elantonsa. Pojat pilkkoivat puita ja tekivät peltotöitä ruokapalkalla suomalaisille tilallisille Ivalossa ja Inarissa ja oppivat samalla suomen kielen, jota Magga ei koskaan kunnolla oppinut. Siellä missä hän piikoi ja autteli ihmisiä, puhuttiin ainoastaan saamea.

Isänsä Rauna-serkun kuoltua vuonna 1938 (**IV Magga Niilantytär Kitty** pääsi piiiaksi Raunan leskelle, **Lars Ole Westille** (s. 15.11.1872, taulu 11). Kesällä 1942 huomattiin, että apulainen Magga oli raskaana isännälleen, vaikka tässä iässä kumpikaan sitä tuskin oli odottanut. Espanjantaudin tehtyä tuhoaan Uulan ja Raunan lapsista oli elossa enää Niila (s. 1908, k. 1982), joka oli isänsä kanssa pitänyt talosta ja poroista hyvää huolta.

⁸⁶ Ronkajärvi kevättalvi ja kevät 1942, Angelin oppivuosista, Elämää Angelissa, käsikirjoituksia

"Tammikuun 17. päivän aamuna 1943 Uula-isäntä pyysi renkiään livari Kangasniemeä viemään Maggan ajoporolla kiireesti Inariin synnyttämään. Inarin kirkonkylän näkyessä Juutuanvaaran päältä renki oli vähällä joutua kättilöksi. Sairaalaan kuitenkin ehdittiin ja parin tunnin kuluttua kättilö ilmoitti eteisessä odottavalle livarille, että poika tuli. Näine tietoineen renki palasi iltayöstä Ronkajärvelle."

"Uulalle terve poika oli paras asia, mitä tässä iässä saattoi enää toivoa. Kesän kynnyksellä kirkkoherra Mauno Aho kastoi pojan Jouniksi Inarin pappilassa. Kastetilaisuuden jälkeen Aho lähetti Ronkajärven vanhalle isännälle terveisiä, että hänen sopisi tulla yhdessä Maggan kanssa mahdollisimman pian vihittäväksi tänne Inariin."

Lars Olen 30-vuotias poika ei kuitenkaan hyväksynyt isänsä uutta avioliittoa, ja kevättalvella 1944 Uula halvaantui Vuorhavaaran poroerotuksessa. Syksyllä 1944 evakkoon lähtiessä sotilaat kantoivat hänet Ronkajärveltä maantienvarteen ja raskaalle matkalle hän jäi, kun elämä sammui Kokkolan sairaalassa kevättalvella 1945. Palatessaan evakosta Ylivieskasta Magga-äiti toi heidän Jouni-poikansa ensin Riutulaan, josta haki hänet joulukuussa 1945 luokseen Vaskojoen Närrijärvelle. Siellä he asuivat Niila Länsmanin (s. 8.2.1899, vanhemmat Niila Pekanpoika Länsman ja Kristiina Niilantytär Kittu, taulu 15) luona, lähes satavuotiaan sukulaistalon hirsitalon tuvassa. Isäntäväki, joista molemmat olivat Maggan pikkuserkkuja ja sukua niin isän kuin äidin puolelta, nukkui kamarissa.

"Maakan Jouni" maailmalle

Toukokuun puolivälissä 1946 Närrijärvelle tuli hyväntuulinen mies, joka tervehti Maggaa ja Jounia ystävällisesti. *"Puoleenpäivään mennessä olimme koonneet kaikki vähäiset tavarani ja vaatteeni, jotka kaaristettiin rekeni etuosaan pieneksi nyytiksi. Ylittäessämme tulvivaa Vaskoa tipahti ajokkaani ennen rantaa jäihin, joista selvisimme kuitenkin kastumatta. Ajelimme vanhaa talvitien pohjaa kohden Angelia."* Tällä Jounin kasvatusisällä, "Maijun Niilalla", oli Cudevuohcun reunamilla vennikko, jossa hän vasotti yli sataa vaadinta. Maijun Niilan (k. 1977) vanhemmat olivat ilmeisesti Salkko-Niilan vanhin poika Piera Niilanpoika Länsman (s. 11.9.1852) ja Maria Susanna Eira (s. 1878, k. 1977, taulu 3), vaikka tästä ei ole vielä saatu varmistusta. Eiran sukua asui runsaasti Enontekiössä. Niila oli naimisissa Kristiina Uulantytär Länsmanin (Salkko-Uulan ja Kristiina Uulantytär Niittyvuopion tytär, s. 1914, taulut 3 ja 20) kanssa, joka lienee siis ollut hänen puoliserkkunsa. Pariskunnalla ei ollut omia lapsia, joten he halusivat Jounin perheeseensä, vaikka tätä oli kysely myös Karasjoen sukulaisiin. Jounin Magga-äiti oli äitinsä puolelta kasvatusäidin ja -isän serkku ja isän puolelta Kristiinan äidin ja isän pikkuserkku. Hänellä oli syytä uskoa moninkertaisten lähisukulaisten pitävän hyvää huolta pienokaisestaan.

"Ensimmäisen kevään 1946 vietimme kasvatusisäni Niilan kanssa Cudevuohcun rannalla olevassa laavussa. Kevät teki tuloaan ja pienet vastasyntyneet vasat roukuivat vennikossa. Makasin kauan laavulla taljan päällä kuunnellen luonnon ääniä. Tajusin oman mitättömyyteni tämän äärettömän ihanan kevätsoiton ja loiston keskellä. Aloitin siis Angelissa elämisen porojen vasotuksella."

Jouni näki ensi hetkistä lähtien Niilan osoittavan askareissaan hellyyttä poroille ja koko ympäröivälle luonnolle. Kasvatusisä keskusteli jatkuvasti pienen pojan kanssa ja kertoi, minkälainen elämä häntä odottaisi, jos hän jäisi tänne ja ryhtyisi myöhemmin poromieheksi. Niila korosti, miten poroille ja ihmisille yhtä tärkeää luontoa ei saa vahingoittaa. Jouni sai vastuulleen pieniä tehtäviä, kuten koiran sitominen kiinni ennen vasontaa, sen hoitaminen ja ruokkiminen tai lehmän hakeminen navettaan läheiseltä kentältä.

”Eräänä päivänä heinäkuun lopulla 1947 luokseni Malten kesäpaikkaan saapui kävellen Inarista kumarainen naisihminen, joka esittäytyi äidikseni. Hän seiso siinä hiljaisuutensa ja vaatimattomuutensa keskellä näyttäen pieneltä ja hauraalta. Kuivien ryppyjen uurtamista kasvoista paistoi syvä elämäkokemus. Vaatetus kertoi köyhyydestä. Äidilläni ei ollut yhdessä viettämiemme kahden viikon aikana muuta tekemistä kuin puhella kanssani ja kyläläisten kanssa. Kuulin, millaista hänen elämänsä oli ollut vuosisadan alkupuolella Menesjärvellä ja Lemmenjoella. Koin voimattomana tuon köyhän, mutta henkisesti rikkaan ihmisen vastoinkäymiset. Tunsin, että oli tapahtunut suuri vääryys, mutta samalla minussa syttyi halu vaikuttaa tällaisten ihmisten puolesta. Muistan hänen lempeän äänensävyä, jonka illan väsymys joskus nostatti esiin. Hän ei valittanut. Hänessä oli herkkyyttä, mutta myös lujuttua ja rohkeutta. Elämän koettelemukset eivät olleet häntä lannistaneet. Nämä hänen jokakesäiset käyntinsä Angelissa tekivät minut onnelliseksi, mutta hänen lähdettyään tunsin pelonsekaista epätoivoa. En käsittänyt tuolloin, minkä takia hän oli minut tänne jättänyt. Rankkaa tällainen elämä oli meille molemmille.”

Saamen kulttuurin kantajia

”Malten kesäpaikalla elämä kulki niin nopeasti, että päivät tahtoivat unohtua. Jännittävät kesäyöt valaisivat Inarijoen kumpaakin puolta. Yön ääniin kuuluivat kylän koirien haukunta ja kosken vaimea kohina. Ennen muuttoamme takaisin Angeliin polttelimme rantanuotiota Malten kesäpaikalla hämärtyvässä illassa. Näihin loppukesän nuotioiltoihin osallistui myös tuntureiden tuulia ja myrskyjä nähneitä harmaatukkaisia saamelaisia. Omiin ajatuksiin vaipuneena, tuleen tuijottaen kukin pohti edessä olevaa muuttoa takaisin talvipaikkaan.

Angelissa minulle selvisi, että saamenkielen hallitsemiseen ja kielen tajun säilyttämiseen tarvitaan, paitsi jatkuvaa kanssakäymistä tavallisten saamelaisten kanssa, myös olemista metsissä, tuntureilla, tuulen, eläinten ja metsän äänien kuuntelemista. Jouduttuani silmätysten luonnon kanssa ymmärsin sen mahdin ja metsän keskellä asuvat staalot tuntuivat entistä pelottavammilta.”

Jouni Kitt⁸⁷ muisteli myöhemmin poromiesten elämää: *”Nuotion ympärillä istui poromiehiä peskeissä ja heidän kasvonsa olivat tuulen ahavoittamat. Parasta aikaa he söivät keitettyä poronlihaa ja naurahtelivat jokaiselle heitetylle sutkaukselle. Juhanin Matti oli käynyt vaivihkaa nuotion ääreen ja asettunut siten, ettei ollut kenenkään tiellä. Hän on avannut eväslaukkunsa ja ottanut sieltä palasen leipää ja lihaa. Huomaan, miten leivän tuoksu kutittaa pehmeästi kitalakea, miten mukavaa ja mieluista on syödä pitkän paimenessa olon jälkeen. Muutkin nuotion ympärillä olevat poromiehet ovat syöneet. He ovat lämmitelleet, potkiskelleet kekäleitä, käärineet norjalaisesta tupakasta sätkiä. Matti kyyhötti siinä tulen ääressä imeskellen piippuaan ajatuksiinsa vaipuneena”.*

⁸⁷ Juhanin Matista, Elämää Angelissa, käsikirjoituksia

Sitä ennen tapahtui kuitenkin vielä paljon.

”Kun olin täyttänyt viisi vuotta tammikuussa 1948, helmikuussa ajoi porolla kylään kiertokoulun opettaja Agneta Walle. Hän piti koulua Lantto Ollin tuvassa.” Jouni seurasi kuunteluoppilaana itseään paljon vanhempien oppilaiden joukossa, kun Agneta opetti koululaisia tavaamaan Tuomo Itkosen saamenkielisestä ABBESista. Välillä Agneta laulatti oppilaitaan ja säesti heitä poljettavalla matkaharmonillaan. Hän kertoi jonkin verran katekismuksesta, välillä laskettiin, luettiin ja kirjoitettiin yksinkertaisia lauseita. Opettaja painotti, miten tärkeää on tuntee kotiseutu, ja muistutti, että kun tekee työtä, löytää ennen pitkää paikkansa. Viimeisten päivien oppitunnit olivat ikävämpiä, kun puhuttiin uskonnosta ja profeetoista. *”Mitä merkitystä on Angelin kylän lapsille kaukaisen Israelin profeetoista, ajattelin. Joka tapauksessa olin oppinut tämän parin viikon aikana lukemaan saameksi. Parin viikon ahkeroinnin jälkeen Agneta jatkoi naapurikylään.”*⁸⁸

Lapsuuttaan Angelissa Jouni kuvasi löytöjen aikana, *”kuten ensimmäiset seurat tammi-helmikuun vaihteessa 1948. Me lapset tulimme mieli täynnä pelkoa ja suurta uteliaisuutta katselemaan seuraväkeä, johon kuului arvostettuja saamelaisia poromiehiä. Kun seurat olivat kestäneet pari päivää, kävimme me lapsetkin rohkeammiksi ja uskaltauduimme seuraväen joukkoon”*.

”Kaikki jotka kynnelle kykenivät olivat nyt saapuneet paikalle, naiset ja miehet, lapset ja vanhukset. Monesti seurojen jälkeen olo tuntui raskaalta. Joskus jäin miettimään Jumalan hyvyttä, joka ei vain näyttänyt koskaan osakseni lankeavan. Seurataloon oli kerran tullut outoja ihmisiä Norjan puolelta. Kukaan ei kuitenkaan piitannut minusta. Kaikilla tuntui aika kuluvan omien tuttujen kanssa keskusteltaessa. Näissä seuroissa ollessani katselin monesti kattoon ja ajattelin lapsuuteni ankeutta. Kysyinkin, oliko Jumala kääntänyt selkänsä täällä Angelissa vieraisissa nurkissa elävälle aviottomalle lapselle. Eikö sittenkään täältä löytynyt sydäntä, joka olisi sallinut minun kokea Jumalan armon ja rakkauden? Tässä elämäni epämääräisessä tilanteessa toi äitini kerran minulle kenkäheinärahoillaan ostamiaan vaatteita. Se teki minut onnelliseksi.”

”Seurojen jälkeen tulivat kovat pakkaset kirkkaine öineen. Illalla sängyn vieressä olevasta ikkunasta näkyi runsaasti tähdenlentoja.”

Vuodenkiertoa, vuosien kulkua Lapinmaassa

”Keskitalvella pakkanen paukkuu. Se tuntuu joka talossa. Kun avasi oven, se tuli sisään valkoisena höyrypilvenä kuin lupaa kysymättä työntyen peremmälle. Huoneessa oli joka kerta vieläkin kylmempää. Ikkunalasissa oleva pieni aukko, jota lämpimällä hengitykselläni olin yrittänyt pitää kirkkaana, jäätty umpeen. Liimauduin uudelleen ikkunaan ja hengitin lasiin nähdäkseni tuvan ulkopuolelle. Huomasin, että polttopuitakaan ei ollut paljon. Tällä tavalla keskitalven aika kului verkalleen pienessä tuvassa.”

”Kerran kevättalvella 1949 sävähdin valppaaksi kuullessani lähestyvän porotokan kellojen kilkatuksen Cudevuohtulla. Paliskunnan poromiehet kuljettivat tokkaa kylän ohi kohti

⁸⁸ Kittii, Jouni: Kiertokoulu ja ensimmäiset seurakunnat, Elämää Angelissa, käsikirjoituksia

Riudustuntureita. Siinä katsellessa etäännyvää porolaumaa minut valtasi uusien ajatusten hyökki; tässä on oleva minunkin tulevaisuuteni.”

”Joskus kävin Norjan puolella leikkimässä ikäisten lasten kanssa. Korkealta mäeltä kylää vastapäätä oli mielenkiintoista tarkastella kotikylääni uudesta perspektiivistä. Ympäristö näytti täältä katsottuna vieraalta ja tuntemattomalta. Tajuntaani tunkeutui oivalluksen kajastus siitä, millaisessa ympäristössä ja millaisten ihmisten parissa elin, sekä siitä, miten yksinkertaista kaikki oli. Ajatukset päässäni päättyivät samaan: tästä noidankehästä on vaikea murtautua ulos.”

”Niin kuluivat Angelin vuodet eikä kasvattipojan ja hänelle asetettujen vaatimusten suhde muuttunut puoleen tai toiseen. Kesällä minut herätettiin aamutuimaan samoin kuin muut ja jouduin pitkät päivät olemaan mukana heinätoivissa aikuisten kanssa. Heinää pantiin suovalle ja rehkittiin raivopäin. Sellaisina päivinä ihmiset olivat puuhakkaita.” Tavattoman kuivana kesänä 1949 heinä kasvun Angelin kentässä jäi heikoksi ja isäntäväki päätti, että Siikapalon sarasuosta, jota ei tietävästi ollut moneen vuoteen niitetty, saataisiin kuivan kesän aiheuttama kasvun menetys korvatuksi. ”Niinpä melkein päivän kävelyn jälkeen tulimme illalla suon reunaan, johon pystytimme rankisen. Emme olleet arvanneet ottaa mukaan edes loudetta luottaen siihen, että kuivat säät jatkuisivat.”

Jouni Kitti⁸⁹ kuvaa elävästi heinäkorjaajat yllättäneen rajuilman ja yön luonnonvoimien armoilla: *”Suon reunalla oleva metsikkö, johon olimme suolta vetäytyneet, alkoi vavista. Tuulenpuuskat saivat lähellä olevien isojen koivujen ja mäntyjen latvat heilumaan ja huojumaan ja ilmassa lensi neulasia ja lehtiä. Pääskysiä ja kuukkeleita viuhahteli ympärillämme etsien suojaa. Maahan kiinni sitomamme rankisen helmet pullistelivat kiivaiden tuulien käydessä kimppeumme entistä tiuhemmin. Sokaisevan kirkas salama välähti suolla valaisten aution maiseman. Samassa aivan päämme päällä kuului majesteettillinen jyrinä ja pauke kohoten yhä ylemmäksi, leviten sitten Marastotuntureitten suuntaan, voimistuen läheisen Latnjajotaivin rinteissä korvia huumaavaksi pauhuksi. Vapisin pelosta jäykkänä vettä valuvassa rankisessa ja yritin pidätellä hengitystä. Samassa kuulin heinätekokaverini kommentit: ’Jumala lienee meille syntisille nyt tosissaan suuttunut’. Levottomat tunteet voimistuivat ukonilman yhä yltyessä. Kun puolen yön maissa tuli hiljaisempi hetki ja luulin ukkosen menneen menojaan, ryömin ulos noutamaan lisää koivun oksia rankisen suojaksi. Taas häikäisi salama ympäristön kirkkaalla leimahduksella ja välähdystä seurasi korvat lukkoon lyövä ukkosen jyrinä. Tuntui kuin koko taivaan kansi olisi kaatunut päällemme. Ja tuota pikaa tienoon täytti jälleen alas putoavan sateen kohina. Navakan tuulen kuljettamana se valui nyt päällemme kuin saavista kaadettuna. Kun ukkonen joskus aamuyöllä kaikkosi, jatkui tasaisen kova sade vielä aamuun asti.*

Ennen puolta päivää paksu pilvimassa alkoi repeillä ja vaaleita kohtia ilmestyä taivaalle. Hetken kuluttua auringon ensimmäiset säteet kimalsivat suon silmäkkeissä. Huomasin tuntevani sanoinkuvaamatonta nöyryyttä tätä maisemaa ja tätä kokonaisuutta hallitsevia luonnonvoimia kohtaan. Saatuamme heinät suovatuksi kokoilimme tavaramme ja lähdimme Angelia kohti. Kun pääsimme kylään johtavalle polulle, sen varrella vesipisarot kimaltelivat edelleen kasveissa ja puissa. Joka suunnalla pyrähteli lintuja, määristä pensaista kuului niiden liikehdintää ja ääntelyä ja kauempana metsän uumenissa säkätti

⁸⁹ Heinänteossa 1949 Siikapalossa, käsikirjoitus, tiivistänyt MRV

kuukkelin. Metsä tuoksui näin ukonilman jälkeen niin kiihottavasti, että juoksentelin innoissani molemmin puolin polkua.”

”Syksyn lähestyessä illat pimenivät ja päivät lyhenivät. Linnut olivat Cudevuohculla vaienneet. Syyskesän sadepilvet alkoivat kiertää kylän yllä. Oli lähestymässä aika, jolloin porot tuntuilta laskeutuisivat kylää ympäröiviin outamaihin.”⁹⁰

”Kun marraskuun lopussa aurinko painui päivällä horisontin taa, laskeutui hämärä kylän ylle. Silloin syttyivät tähdet taivaalla ja Latnjajotaivin takaa kohosi kuutamo. Maiju-ahku alkoi kertoa satuja ja hänellä oli niitä runsaasti. Toisia tarinoita kuuntelin henkeäni pidätellen, toisille nauroin tikahtumispisteeseen asti.”

”Pienessä yksihuoneisessa hirsitalossa vallitsi aina kostea kylmyys. Muutoin kaikki oli synkkää, jollakin lailla yksinkertaista ja karua. Huoneessa oli talvella kylmempää kuin jääkellarissa. Minun oli pakko tuon tuostakin istuutua jakkaralle uunin eteen lämmittelemään. Kotitaloni ympäristö jähmettyi talvella hiljaiseksi. Jouduin nyt elämään jo neljättä talvea tässä pienessä majassa. Ajatukseni viipyivät täältä Inariin asti kaikissa niissä muistikuvissa, mitä ympärilläni oli näinä vuosina tapahtunut. Toisaalta koin iloa siitä, että kuuluin tähän kansaan ja tähän maahan, mutta toisaalta surua, että tilanteeni oli sellainen, kuin se tuolloin oli. Monesti tunsin, miten tämän maiseman ja taivaan ihanuus oli aina pysyvä mielessäni ihmeellisenä ja muuttumattomana. Muilla kylän lapsilla oli isä ja äiti, joita he kunnioittivat, jotta menestyisivät ja saisivat kauan elää maailmassa. Minun lohtunani oli, että tiesin isäni olevan taivaissa. Kylässä luettiin talvi-iltoina hänen taivaallisesta isästään saamenkielisestä postillasta.”⁹¹

”Hitaasti kulkivat talviset päivät, mutta vielä hitaammin pitkät pimeät illat. Joulukuussa kylän miehiä oli vielä porometsässä. Kylmä pakkastuuli vihelteli ulkona ja synkkänä ryömi pimeys ikkunoista ja ovista. Kovilla tuiskuilla nurkista tuli lunta sisään. Ei liikuskellut väkeä kylän teillä eivätkä koirat haukkuneet. Vain emännät kulkivat lehmien luona navetoissaan. Tammikuun puolivälin jälkeen kurkisti aurinko taivaanrannalta nousten seuraavina päivinä yhä ylemmäksi. Pakkasyön kovettama lumihanki kimalteli helminä ja iloisesti ratisi lumi poronreen jalaksissa.”

”Keväällä 1950 toukokuun alussa sairastuin kovaan kuumeeseen, jota jatkui viikkokaupalla. Toisinaan paloin kuin tulessa, sitten taas palelin. Välillä hiki valui virtoimenaan. Kurkku oli karkea ja kohta kaikki pyöri silmissäni. Makasin pienessä tuvassa elämän ja kuoleman väliä hoippuen ja aika kului tai lakkasi kulumasta. Näin vuorokausikaupalla painajaisunia. Painajaisten välillä Maiju-muori juotti minulle tulikuumaa suopursunestettä. Juotuaani sitä olin näkevinäni valojuovia aivan kuin peläten, että olisin siirtymässä toiseen maailmaan. Viimein torkahdin. Ympärilläni tuntui oleva pilkkosen pimeää. Leijailin kuin pilvessä. Ja sitten eräänä päivänä avasin silmäni. Se oli kuin taivaallinen herääminen. Auringonvalo lankesi tupaan. ’Olet näemmä herännyt’, Maijun Niila huomasi. ’Olen’, kuiskasin vaimeasti. ’Rukoilimme puolestasi, ettet kuolisi. Luulimme sinun jo jossakin vaiheessa kuolleen, kun näytti siltä, ettet enää hengitä.’ En jaksanut vastata. Muutaman päivän kuluttua aloin hiljalleen tervehtyä. Söin alussa vähän ja torkuin paljon. Kuulin, että kevättalvella 1945 olin Yliveskassa sairastunut riisitautiin, johon melkein kuolin.”

⁹⁰ Kittu, Jouni: Muita Angelin muistoja, Kiertokoulu ja ensimmäiset seurakunnat, käsikirjoituksia

⁹¹ Elämää Angelissa, Muita Angelin muistoja, Angelin oppivuosista, käsikirjoituksia

”Saamenkieli teki minut onnelliseksi. Olin oppinut Agneta Wallen kiertokoulussa lukemaan Tuomo Itkosen saamenkielistä ABBESia kevättalvella 1948. Kun syksyllä 1950 olimme lähdössä äitini kanssa Inariin, näin yllättäen oman elämäni lipuvan ohi syntymästäni siihen hetkeen asti, aivan kuin joka hetki olisi ollut filmillä. Siirtyminen kauas Inariin – kouluun – pelotti suunnattomasti. Kovat alkukokemukset Inarissa syksyllä 1950 osoittivat aavistukseni oikeiksi. Ummikkosaamelaisen asema oli minulle kiusallinen. Jouduin pysyttelemään sivussa monista hauskoista asioista. Ummikoille ei löytynyt ymmärtäjiä, pikemminkin pilkkaajia. Oli minulla toki joku hyvä ystäväkin, mutta he olivat kyllin varovaisia ollakseen puolustamatta minua. --- Usein tarvitaan ajallista etäisyyttä, ennen kuin tällaiset ikävät asiat voidaan nähdä oikeassa valossa.”

Lapin joulu

”Kun ensimmäisen kouluvuoden syyslukukausi loppui, tuli äitini noutamaan minut ensimmäiselle yhteiselle joululomalle Lemmenjokisuulle. Lähtiessämme Inarista oli ilta jo pimentynyt. Aluksi ajoimme Kittilän vanhaa ratsutietä pitkin Solojärvelle, josta Sammeli Wallen talossa jonkin aikaa lämmiteltyämme jatkoimme taas matkaa. Pistäydyimme vielä toisessa talossa lämmittelemässä, ennen kuin laskeuduimme aavalle Paadarjärvelle. Oli näitä joulukuun iltoja, joita ei voi unohtaa, kun on pimeää ja pakkastaivaalta kiiltelee tähdet. Yhtäkkiä rekeämme vetänyt suivakkoporo pysähtyi. Katsoimme ihmetellen ympärillemme, mutta mitään muuta ei silmämme pimeässä tavoittanut kuin lunta. Silti äitini kauniit puheet ja ohjashihnan iskut eivät saaneet suivakkoa liikkeelle. Sen ruumista puistattivat pitkät väritykset. Piilikö tuolla edessä lähellämme kenties jokin näkymätön olento? Siinä suuressa äänettömyydessä, joka ympärillämme vallitsi, aavistin jonkun näkymättömän läsnäolon. Mutta tämän salaperäisenkään vaaran edessä äitini ei osoittanut tuntevansa pelkoa, päinvastoin. Huomasin, että hän kokosi kaiken tarmonsensa ja voimansa ja huusi kovalla äänellä: ”Mene pois tieltämme!” Ankaralla voimainponnistuksella hän sai kuin saikin suivakon liikkeelle. Se ikään kuin varoi ottamasta ainuttakaan askelta, mutta lähti sitten lopulta hurjaan laukkaan Lemmenjokisuuta kohden.”

”Kun menin ulos aamulla, ympärillä vallitsi mitä suurin hiljaisuus. Aamuhämärässä Paadarin skaidi vaaroineen siinsi huurteisena Paadarjärven takana. Tähdet tuikkivat taivaan ohuessa kannessa, joka kaakon suunnalta näytti vaaleankeltaiselta. Nukkuessamme kirkkana paistanut kuu muuttui päivänvalon voimistuessa kelmeäksi.

Lemmensuun lapintalon pirtissä huomattiin, että ulkona on jo päivä, sammutettiin lamppu ja sytytettiin tuli takkaan. Mutta vielä kesti pitkälti aamua, ennen kuin auringonkajo taivaanrannan takaa osui muutamaan taivaalla purjehtivaan pilveen. Katri-emäntä oli edellisenä päivänä ennättänyt leipoa ja laittaa ruuat. Pari päivää aikaisemmin oli myös noudettu poroilla heinät skaidin puolella sijaitsevilta soilta. Oli jo keskipäivä. Vielä käytiin pilkkomassa polttopuut. Päivä oli tyven, kuten usein joulun edellä ihmisten valmistautuessa vuoden suurimpaan juhlaan.

Jouluaaton iltana meidät puettiin hyvin poronahkaturkiksiin ja vietiin pihalla oleviin ajorekiin. Olimme menossa kolmen kilometrin päähän Sietiön Oskarin lapintaloon joulun viettoon. Kaitainen ja mutkikas poronreen jälki kierteli pitkin kankaita ja niiden välisiä pieniä suonpahasia painuen välillä Menesjokivarren sekametsään. Pienet näreet kummine lumikuvioineen henkivät kuutamaisen metsän joulutunnelmaa, joka tänä iltana tuntui

pysähtyneen paikoilleen. Metsässä vallitsi syvä liikumattomuus ja rauha, jonka silloin tällöin rikkoivat paukahdukset oksistoissa.

Oskarin vaatimaton talo mukautui hyvin ympäristöönsä. Veräjänaukot ja poroaidan siulat nostivat mieleeni muistoja. Talon pihamaalla oli rekiä ja ahkioita sekä aitan takana jäkälää ja kortetta maiskuttelevia ajokkaita. Talo oli täynnä vieraita. Oskarin vävy, Morottajan Johannes, oli perheineen tullut tänne joulun viettoon.

Pihalle päästyämme Katri päästi porot valjaista. Astuimme sisään. Kun eteisen lattia narahti, kuului sisältä ääniä; meitä odotettiin yhteiseen joulun viettoon. Petromaxi- lampun valossa näin Oskarin lapset ja lapsenlapsi-Marin sekä hänen miehensä Ronka Johanneksen. Pienessä tuvassa lapset melusivat joulupukkia odoteltaessa. Yhtäkkiä kuului, kun joku kolisteli eteisessä, pirtin ovi aukesi ja sisään astui Johannes itse: 'Kuuletteko, miten ulkoa kuuluu tiukujen ääntä?' 'Toden totta, joulupukkihan se sieltä onkin jo tulossa', arveli joku pirtissä. 'Taidankin mennä häntä auttamaan, että hän osaa tänne sisälle kilttien lasten luo', lausui Johannes. Hetken kuluttua hän johdatteli poronahkaturkkiin pukeutunutta pukkiä sisälle avustaen häntä kahden pullean hurstisäkin kantamisessa. Pakkashuurteinen pukki valitteli kiireitään ja pyysi Johannesta huolehtimaan lahjojen jakamisesta, koska hänen iltansa oli vasta alussa.

Palaillessamme takaisin puolen yön maissa Lemmenjokisuun lapintaloon, kuuntelin poron koparoitten tasaista kopsetta. Ulkona paloi tähtitaivas, pensaikossa rekimatkan varrella kuului, miten pakkaneen paukahteli. Tuntui kuin vanhat kaukaiset ajat olisivat siellä tervehtineet meitä. Ja ympärillämme levisivät ihanat suojelevat metsät, niin asumaton avaruus ja kirkas talviyö. Tähtien tuikkiessa havahduin siihen, että hiljaiseen erämaahan oli laskeutunut joulurauha. Olin hyvällä mielellä. Olin saanut elämäni ensimmäisen joululahjan: mahdollisuuden viettää yhteisen ikimuistettavan joulujuhlan äitini ja lähimmäisten, sukulaisten ja naapureitten kanssa.

Kun joulupäivän aamuna heräsin, ulkona oli pimeää ja takassa paloi joulurauhaa loimottava tuli. Ja mikäpä olisi joulupäivä ollut ilman poronlihaa. Katri-emäntä oli laittanut padallisen parhainta poronlihaa. Tällaista joulujuhlaa kelpasi viettää. Joulun jälkeisissä päivissä oli jotain iloisen arkista. Ennen vuoden vaihdetta tuli Oskarin poika Matti käymään ja leikimme hänen kanssaan ulkona."

"Monesti on tullut mieleen, kun vaellan entisellä kotiseudullani, että on kuin aavalla merellä, jossa rantoja ei näy. On haikaea, kuin kävelisi näyttämöllä, jossa ei enää kulku tunnu samanlaiselta kuin silloin, kun polku juoksi metsän sisällä ja jokaisen mutkan jälkeen edessä oli uutta ja jännittävää. En ole vihainen, enkä edes katkera. Olen vain epä tietoinen."⁹²

Maineikas suku

Kitin kantasuvun vanhimmat veljekset elivät Villissä Pohjolassa pitkälti omien lakiensa mukaan ja joutuivat vastatusten virkavallan ja papiston kanssa. Kuka lienee ollut se "Kitti-äijä, joka eli eukon kanssa tunturissa vain omien vihkilukujensa varassa. Ja perillisiä tuli.

⁹² Kitti, Jouni: Joululomalle Lemmenjokisuulle; Niin maailma muuttuu, mutta muuttumeko itse sen mukana?, käsikirjoituksia

Mutta ukko ei tullut kirkkoraadin eteen eikä kärkeäinkään, ennen kuin käytiin noutamassa. 'Laillisia esteitään' äijä sitten vain marisi, selittäen, ettei ole voinut tulla, kun on ollut valvottavina 'hukat ja porot, koirat ja lapset, pata ja valkea'. Olisi ukko mennyt eukon kanssa yhteenkin, mutta eukko ei ole hänestä huolinut... Joskus vain on huolinut, mutta silloin ei ole ollut pappia vihkimässä...".⁹³

Suku oli Paulaharjun⁹⁴ mukaan kuulu kauneudestaan: *"Mutta on sitten kaunistakin lapinrotua. Guttormejakin pidetään jotenkin hyvännäköisinä, eivätkä Tshalkutkaan, vaikka ovatkin mustia, ole rumia. Mutta Vuolabbat ovat kauniita, ja kaikkein kauneimmiksi kiitetään Kittejä, heillä kun on tavallisen kokoinen näkö ja kiverä nenä ynnä punaiset veret".*

Magia oli hallussaan muutamilla. Paulaharju⁹⁵ kertoi Hannulasta, Lapin suurnoidasta, joka asui Kittilän kirkonkylässä. Hänen lentomahdilleen kävi hullusti, kun äijä meni kerran Pietulaan, jossa asui toinen suurnoita samasta kirkonkylästä. *"Kitti-emäntä, lapinlähtöinen akka, nappasi äkkiaarvaamatta lammasraudoilla äijän otsatukasta suuren tukon. Ei ennättänyt Hannula muuta kuin karjaista: - Kitko! Ja otsatupsu oli maassa. Eikä sen perästä äijä enää päässyt lentämään."*

Uudemman polven Kitit

Jouni Kitin⁹⁶ mukaan Antti Hannunpoika Kitin jälkeläiset oleskelivat viime vuosisadan vaihteessa Vätsäritunturin, Silisjoen, li- ja Paudijärven seutuvilla. Lisäksi heitä asusti Muotkatuntureilla, Peldoavien ja Pyhäjärven tienoilla sekä Vasko-, Repo- ja Ivalojoen latvamailla. Alueilla, jonne Antti Hannunpojan jälkeläiset asettuivat, ei voinut harjoittaa maanviljelystä. Myös viranomaiset totesivat, että alueet olivat viljelykselle kelpaamattomia. Se selittää kruununmetsätorppien perustamisen.

Kitin suku on mainittu lähihistoriassa, vaikka Paulaharju⁹⁷ väittikin, että nykyiset tunturimiehet, *"edsmenneitten suurtaattojen pienet pojat ja jälkeläiset, ovat vain vähäisiä poropaimenia entisten isiensä rinnalla, hirsipirteissä pehmenneitä paitapoikia, jotka vain kotoa käsin kaitsevat karjaansa. --- Ja tuvan ympärille on koottu muitakin lannanmiehen laitoksia: latoa, aittaa, jopa talliakin. On käyty karhoamaan lantalaisen lailla perunapeltoakin ja ruvettu elättämään siivottomia, tyhmiä lehmiä, joita ei entinen padje-olbmus kärsinyt nähdäkään".*

"Tenon tunturit ja vaarat ihan helkähtelevät, kun ilmassa kiirii Uulas-Andaraksen joiku: 'Kitti-poika-go, nu nu nu goo, nieidain mielen pyöritti, nu nu nu goo'. --- Mutta kun Birit-leski hökelsi saadakseen uutta yrkää, niin se kyllä tiedettiin, jopa sitä joikukin muisteli: 'Birit juuriköyttä kelaa, vääntää suopungiksi, ja sillä heittää aikoo. Kaksi nulppoa olisi, mutta ei tiedä, kumman niistä heittäisi. Taitaa hän Mahti Sarren heittää. Mutta sen jos ottaa, tulee vanha paltsarajakin valkkopeskiksi. Uula Sarrea hän ei taida – se on kovin lämmin'".⁹⁸

⁹³ Paulaharju 1965, 209

⁹⁴ sama, 201

⁹⁵ 1922/62, 121

⁹⁶ 2000, 7

⁹⁷ 1965, 102

⁹⁸ sama, 203–204

Ehtoolliselle laskettiin Utsjoen seurakunnassa vuonna 1923 Aslak Uula Niileksenpoika Kitti, joka saattoi olla syntyisin Inarista tai Norjasta.

Mihin perheeseen mahtoi kuulua **Jouni Klemetti Kitti** (s. Inarissa 20.7.1903), joka avioitui vuonna 1951 **Gaja Anna Bavdan** (s. 20.8.1910, vanhemmat Jon Johan Jouninpoika Bavda ja Karin Johnsdatter Hellander, Guttormin suvun taulu 71) kanssa? Jäljittämättä on toistaiseksi myös **Uula Niilas Kitti** (s. Inarissa 11.1.1923), joka vihittiin 11.2.1952 **Elin Anna Eva Balton** (s. 16.1.1923, vanhemmat Elias Matinpoika Balto ja Maria Uulantytär Paltto, Laitin suvun taulu 64) puolisoiksi.

Tarkempaa tietoa ei ole liioin poromiehen pojasta Jouni Kitistä, joka oli melkoinen juoksija. Hän työskenteli renkinä Ranssulla eikä lähtenyt kilpailemaan, vaikka juoksikin Ivaloon 40 kilometriä. "En mie lähe. Miten Ranssu sitten pärjää", hän kuuluu sanoneen.⁹⁹

Lopuksi

Lennettyään myöhemmin – vuonna 1971 – lapsuuden maisemiinsa, Jouni Kitti¹⁰⁰ havaitsi: *"Kun tarkastelin rantaa lähemmin, huomasin, että tässä samassa kohtaa olimme majailleet ollessamme täällä kevät kalan pyynnissä toukokuun lopussa 1949 Maiju-muorin ja hänen poikansa Niilan kanssa. Kun tuonaikainen vanha tulisija löytyi, koin jälleen todella vahvan ja syvällisen tunnekuohon. Osa minuutta oli siis sittenkin edelleen 22 vuoden jälkeen olemassa, vaikka olin luullut lapsuuden aikaisten asioiden jo kauan aikaa sitten unohtuneen. Oivalsin siinä vanhan tulisijan ääressä seisoessani, että teimmepä me ihmiset mitä tahansa, aina meistä jää johonkin jäljet näkyviin".*

⁹⁹ Lehtola 1997, 295

¹⁰⁰ Lento lapsuuteni maisemiin, käsikirjoitus

Lähdekirjallisuutta

Fellman, Jaakko (1907/1980) Poimintoja muistiinpanoista Lapissa. Koonnut ja suomentanut Agathon Meurman. WSOY, Porvoo.

Itkonen, T. I. (1991) Lapinmatkani. WSOY, Porvoo.

Lehtola, Teuvo (1998) Kolmen kuninkaan maa. Inarin historia 1500-luvulta jälleenrakennusaikaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lehtola, Teuvo (1997) Lapin maan vuosituhat. Saamelaiden ja Lapin historia kivikaudelta 1930-luvulle. Kustannus-Puntsi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lehtola, Veli-Pekka (1994) Saamelainen evakko. Rauhan kansa sodan jaloissa. City Sámit ry. Helsinki. Ykkös-Offset Oy. Vaasa.

Kitti, Jouni (2000) Maailma Inarissa Kittien silmin 1800-luvulla. Esitelmä Kittien sukuseminaarissa 8.7.

Kitti, Jouni: Jouni Kitin elämänpolun koukeroita, muistelmia, käsikirjoituksia.

Paulaharju, Samuli (1922/1962) Lapin muisteluksia. WSOY, Porvoo.

Paulaharju, Samuli (1965) Taka-Lappia. 2. painos (1. painos 1927). WSOY, Porvoo.

Solbakk, Aage ja Vuolab, Solveig (2001) Deanuleahki – Tanadalen. Sogat, historjá – slekter, historie. Calliidlágádus, Karasjok.

Uusi suomalainen nimikirja 1988.

Vehviläinen, Marja-Riitta (2004a) Outakosket, sukututkimus.

Vehviläinen, Marja-Riitta (2004b) Tenon Laitit, sukututkimus.

Vehviläinen, Marja-Riitta (2004c) Utsjoen Guttormit, sukututkimus.

Vuolab, Kerttu (2000) Kertojia kolmessa polvessa. Esitelmä Kittien sukuseminaarissa 8.7.